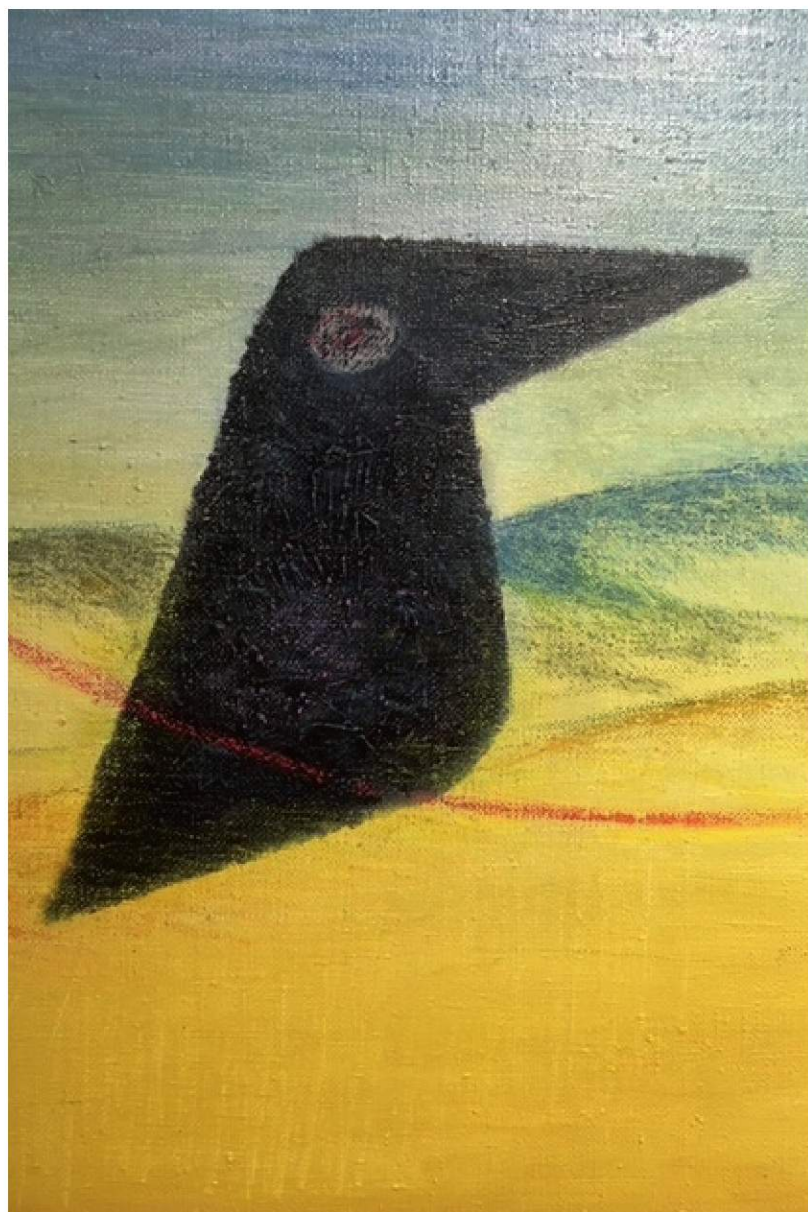

Expres cultural

Anul II, nr. 2(14), februarie 2018 • Apare lunar

24 pagini

Autointerviu

Vezi'ți de treabă Ursachi
și renunță odată la obișnuința vicleană a poeziei.
Tu care în adolescență
ai vrut să te faci oier, apoi
funcționar la «Piscicola», tu care ți-ai amăgit
insomniile cu sanskrita, cu Schlegel, cu Bopp, pentru ce
persecuți tipografi, zețarii, amicii, oamenii cei
cumsecade (criticii literari nu contează – sunt mult prea
șireți ca să citească vreodată ceva). Iată din nou
ai mai scris un poem, te-ai mai tras încă o dată pe
sfoară, mai bine
te-ai face copac, boiler electric sau varză.
Termină naibii.

Mihai Ursachi

Alexandru ZUB
Istorie și geopolitică: Ion Nistor

pag. 3

Gellu DORIAN
Hiena de presă

pag. 4

Constantin COROIU
Exerciții de memorie

pag. 5

Mihaela GRĂDINARIU
Poemul - drumul încotro

pag. 6

Adi CRISTI
40 de metri de poezie

pag. 7

Florin FAIFER
Poveste cu un profesor

pag. 9

Mara Magda MAFTEI - Liviu Ioan STOICIU
Frica de sistem...

pag. 12-13

Liviu CHISCOP
„Odă (în metru antic)”...

pag. 18

Victor DURNEA
IAȘUL LITERAR (I)

pag. 20

Raluca SOFIAN-OLTEANU
Dumitru Verdeanu

pag. 22

Alexis STAMATIS
Poeme...

pag. 23

Constantin PRICOP
Arendașul român în universitate

pag. 24

„Onoarea este un amestec natural de respect pentru oameni și pentru sine.” *Voltaire*

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite
Redactor-șef: Constantin Pricop
Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Alexandru ZUB:
ISTORIE ȘI GEOPOLITICĂ: ION NISTOR – pg. 3

Gellu DORIAN:
HIENA DE PRESĂ – pg. 4

Dan Bogdan HANU:
DOG'S DIARY – pg. 4

Constantin COROIU:
EXERCIȚIU DE MEMORIE – pg. 5

Nicolae PANAITE:
ZIUA VERDE – pg. 5

Mihaela GRĂDINARIU:
POEMUL - DRUMUL ÎNCOTRO – pg. 6

Daniel CORBU:
SCRITORUL ROMÂN ÎNTRE FAST ȘI MARGINALIZARE – pg. 6

Adi CRISTI:
POESIS – pg. 7

Flavius PARASCHIV:
EXECUTORUL DE ILUZII – pg. 8

Cornel GALBEN:
SONGURILE UCISULUI CĂTRE CĂLĂU – pg. 8

Florin FAIFER:
POVESTE CU UN PROFESOR – pg. 9

Constantin CUBLEȘAN:
ION AGÂRBICEANU - OPERA BELETRISTICĂ – pg. 9

Nicolae BUSUIOC:
TIMPUL EVOCATOR ȘI ATMOSFERA PREZENTULUI – pg. 10

Iulian Marcel CIUBOTARU:
REEDITAREA OPEREI PR. DUMITRU FURTUNĂ – pg. 10

Master XFILES:
MIC TRATAT DE HORTICULTURĂ... – pg. 11

Mara Magda MAFTEI - Liviu Ioan STOICIU:
FRICA DE SISTEM A INTELECTUALULUI ROMÂN... – pg. 12-13

Liviu PAPUC:
DR. ARISTIDE BENDELLA (1810-1872) – pg. 14

Ștefan AMARIȚEI:
AUDIOVIZIUNE – pg. 14

Nicolae CREȚU:
VERSUL MONADIC EMINESCIAN – pg. 15

Ioan ȚICALO:
ÎNTRE O AVALANȘĂ DE ÎNTREBĂRI ȘI UN SINGUR RĂSPUN – pg. 16

Emilian MARCU:
CANA CU APĂ VIE – pg. 16

Adrian Dinu RACHIERU:
MARIN PREDĂ ȘI „OBSEDANTUL DECENTU” – pg. 17

Nicolae IONEL:
OGLINZI PARALELE – pg. 17

Liviu CHISCOPI:
„ODĂ (ÎN METRU ANTIC), DE MIHAI EMINESCU (I) – pg. 18

Ioan Șt. BAICU:
CONTELE DE SAINT-AULAIRE – pg. 19

Victor DURNEA:
IAȘUL LITERAR – pg. 20

Ștefan VLAD:
EXPRESUL REVISTELOR – pg. 20

Alexandru-Radu PETRESCU:
AGORA IUBIRII... – pg. 21

Ioan RĂDUCEA:
DOUĂ EXPOZIȚII, UN CENTENAR... – pg. 21

Raluca SOFLIAN-OLTEANU:
DUMITRU VERDEANU. CU ECHILIBRU-N INVENTAR – pg. 22

Alexis STAMATIS:
POEZIE UNIVERSALĂ – pg. 23

Constantin PRICOP:
ARENDAȘUL ROMÂN ÎN UNIVERSITATE – pg. 24

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: <http://exprescultural.ro>
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul **RO23BPOS24006748050RON01**-Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. AMO PRESS GRUP S.R.L., Precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Revista apare cu sprijinul Editurii ALFA și al Fundației „C.A.V.”

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

*Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului Dumitru Verdianu*

DTP: Val Circa

Alexandru ZUB

Istorie și Geopolitică: Ion Nistor

Dintre istoricii de seamă pe care dictatura comunistă i-a scos din circuit, adesea interpestiv, cel mai nedreptățit e poate bucovineanul Ion Nistor, de la a cărui moarte se împlinesc anul acesta trei decenii. G. Brătianu, S. Dragomir, I. Lupaș, între alții, s-au bucurat, dacă se poate spune așa, de o discretă recuperare, grație devotamentului depus de vreun discipol sau unei anumite consonanțe între opera lor și noul discurs istoriografic, pe care puterea căuta să-l fortifice integrând vechile prestigii în materie. Asemenea recuperări se vedeau adesea nu numai discrete, dar și unilaterale, piezișe, deformante prin accentul pus anume pe o latură de interes propagandistic.

Ion Nistor (1876-1962) se situează categoric nu numai între „istoricii ideii și unității naționale”, cum observa un exeget¹, dar și între oamenii politici de înaltă statură care s-au ostenit pentru realizarea ei. Or, în cazul de față, realizarea unității noastre însemna mai ales *Bucovina și Basarabia*, provincii despre care scrisese, pentru nevoile cărora militase îndelung ca om de stat. Opera lui amintea prea mult aceste răni deschise pentru ca regimul care le-a abandonat să dorească a le repune în discuție, fie și prin intermediul unor studii de istoriografie. Condamnat la închisoare, împreună cu alți demnitari, interzis chiar și pentru cea mai neutră mențiune, Ion Nistor avea să rămână mult timp în afara circuitului științific. Câte un paragraf în sinteze didactice², unele mențiuni cu totul discrete sau de interes local³, o efigie medievală⁴, alta despre academician⁵, sau relativă la prezența culturală⁶, nu modifică imaginea de ansamblu. Mai curând în timpul vieții opera lui a fost luată în seamă (C. Loghin, N. Iorga, V. Grecu etc.), un amplu volum omagial fiindu-i dedicat la un sfert de secol de activitate pedagogică⁷.

Se spune că atât în ce privește circulația operei (în bună parte rămasă în perioade greu accesibile, cât și cu privire la exegeza ei, cultura română îi este încă mult îndatorată. Vorbim anume de *cultură* și nu de *istoriografie*, deoarece câmpul tematic în care s-a manifestat Ion Nistor e mai vast decât istoriografia propriu-zisă. De altfel, între a *scrie* și a *face* istorie, el n-a deosebit nicicând prea net, cele două planuri ale realității fiind complementare și consubstanțiale. Omul politic, organizatorul, publicistul, pedagogul îl completau mereu pe istoric. Ion Nistor e una dintre acele personalități complexe care au avut de spus un cuvânt greu în problematica societății românești din prima parte a secolului XX. Se poate spune, de altfel, că opera lui a început odată cu secolul însuși, după cum lesne se poate deduce din puținele *Fragmente autobiografice* care au văzut, aproape accidental, lumina tiparului⁸. Ea se identifică deopotrivă cu problematica lumii noastre, aflată atunci la un moment de răspântie, și cu reflexul ei istoriografic. Exegețul de azi e silit, ca și în alte cazuri, a urmări această împletire organică de registre, care stă în firea istoriei însăși. Ajunge să amintim cele câteva serii de teme din bibliografia sa. Toate comportă aceeași îngemănare discretă și totuși vizibilă, de natură a-i defini militantisismul cărturăresc și politic.

Cele mai multe studii se ocupă, firește, de evoluția lumii românești, a vieții noastre etnoculturale și politice. Fie că arunca o privire asupra mișcării politice la românii din Bucovina sau a vieții culturale a acestora, fie că urmărea legăturile noastre cu Ardealul sau pe bejenarii ardeleni în zona est-carpatică, emigrările de la sfârșitul veacului XVIII, epoca Unirii Principatelor sau Marea Unire (îndeosebi contribuția bucovineană), Ion Nistor o făcea cu respect deplin pentru adevăr, cu aplicație și metodă. Pe aceeași linie se plasează notele despre o răscăală din Bucovina la 1805, studiul despre emanciparea politică a daco-românilor din Transilvania, cel despre Țara Severinului și a Banatului Timișan, ca și interesanta schiță despre restaurarea Daciei în sintezele diplomației europene. Din cea mai adâncă vechime a dovezilor scrise, atestând autohtonitatea daco-românilor în zona carpato-danubiană, istoricul a studiat cu atenție mai toate problemele capitale, până la desăvârșirea unității noastre și campaniile defensive din anii interbelici. A urmărit mișcările demografice din interiorul țării (mai ales emigrările de peste munți), diaspora românească în Polonia, Thesalia, Epir, Transnistria etc., preocupat de aspecte geopolitice, culturale, demografice, interesat de conexiuni și interferențe, de analogii și aculturații. Mileniul obscur l-a urmărit îndeosebi pentru a defini substratul autohton, preromanic, al poporului nostru, disputat îndelung și în era bizantină. Din epoca întemeierii statelor feudale, s-a aplecat

asupra unor personaje emblematice (Dragoș, Bogdan, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare), alcătuind o vastă galerie, populată în timpuri mai noi cu alte figuri ilustre: Grigore Ghica, Avram Iancu, Al. I. Cuza etc. Litigiile teritoriale constituie încă o temă de interes în opera lui Ion Nistor. Conflictul moldo-polon pentru Pocuția i-a dedicat un studiu aparte, în tinerețe. Chestiunea orientală din secolele

XVIII-XIX i-a reținut de mai multe ori luarea-aminte, pe bază de noi surse (corespondență diplomatică, rapoarte consulare), însă și având în vedere dinamica procesului românesc de pătrundere în sinteza diplomației europene. Legăturile cu Polonia, Ucraina, Austria, Turcia l-au mobilizat îndelung, ele definind cumva niște permanențe geopolitice. A întocmit și o schiță a raporturilor cu cehoslovacia, alături de unele contribuții relative la sârbi și unguri.

Lupta pentru dreptul românesc, dacă e să folosim o sintagmă curentă în epocă, deține o mare pondere în ansamblul operei lui I. Nistor. Sub acest unghi, l-au preocupat în mai multe studii relațiile cu rușii, înainte și după

Primul Război Mondial, unirea Basarabiei (27 martie) și a Bucovinei (28 noiembrie 1918), litigiul cu Bulgaria pe tema Cadrilaterului, războiul ruso-turc de la începutul secolului XIX și consecințele acestuia pentru români, irendentismul maghiar în perioada interbelică, istoricul intervenind adesea în chip de ripostă la contestațiile formulate de vecini într-o problemă sau alta. Nimic mai semnificativ decât acel studiu despre unele aspecte geopolitice și culturale din Transnistria, unde Ion Nistor divulgă, o dată în plus, strategia sovietică de creare a unei republici ad-hoc, peste Nistru, care să constituie „un magnet puternic” pentru moldovenii în ansamblu, „o suliță” în coasta Basarabiei și „o permanentă amenințare” pentru România⁹. Actualitatea acestei teme e mai mult decât evidentă. Speranțele de atunci ale istoricului, care constata un salutar frison regenerativ la românii din diaspora de peste Nistru sunt departe de a se fi împlinit. Tragedii individuale și colective fără număr au îndoliat acel spațiu, întârziind procesul unității depline și o creație românească pe măsură.

Scurta perioadă a întregirii de neam, abia două decenii, sugerează numai ce ar fi putut însemna o continuitate în această direcție. Visul reunirii tuturor provinciilor, *membra dissecta*, la patria-mamă a fost la fel de scurt, pe cât de fecund în creații memorabile. Temelia lor era o lungă istorie de rezistență și afirmări, de vicisitudini pe care Ion Nistor a ținut să le prezinte cât mai riguros, pentru uzul științei și al opiniei publice deopotrivă. Nici o temă de oarecare însemnătate nu i-a rămas străină. Evoluția școlilor, problemele corpului didactic, Universitatea din Cernăuți, rolul bisericii, periodicile bucovinene de limbă română, dezvoltarea bibliotecilor noastre publice, manuscrisele orientale din patrimoniul Academiei, viața culturală a românilor bucovineni în prima parte a dominației austriece, impresii ale unor călători străini în spațiul românesc, însemnări de pe cărți din vechime, situația mănăstirilor noastre, istoria bisericii din Bucovina în ansamblu, emergența și expansiunea cultului lipovenesc la noi, religia ceangailor din Moldova, circulația textelor liturgice, problema unui dicționar geografic al Bucovinei, originea numelui însuși de *Bucovina*, localizarea numelui *Basarabia* în Moldova transpruteană, iată o serie de teme care l-au preocupat pe Ion Nistor, alcătuind un spectru vast și de un interes mereu actual. Se adaugă și o altă serie, mai mult sau mai puțin ocazională, de cărturari bucovineni, pe care istoricul a ținut să-i evocă: G. Popovici, C. Mandicevski, E. Hurmuzaki, C. Berariu, G. Tofan ș.a. Contribuții remarcabile cu privire la o nouă cronică a epocii lui Ștefan cel Mare, viața și opera lui Miron Costin, figurile lui D. Cantemir, N. Iorga, D. Onciul completează seria de preocupări istoriografice.

Tema cea mai curentă în economia operei lui Ion Nistor o constituie însă situația Basarabiei și Bucovinei. Bucovinean el însuși, din Vicovu de Sus, istoricul s-a dorit și a fost, în tradiția lui E. Hurmuzaki, D. Onciul etc., dar mai mult

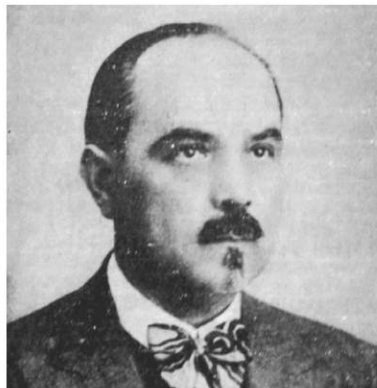
decât aceștia, un apărător al cauzei românilor rămași sub dominații străine. Pentru el, Basarabia era „pivotalul politic al Moldovei medievale”, iar recuperarea ei o chestiune vitală pentru destinul românimii în ansamblu. A studiat, de aceea, de la numele însuși până la regimul politic și cultură, mai tot ce privește istoria provinciei în cauză. A urmărit procesul infiltrărilor ucrainene pe teritoriul respectiv, siturile bulgare și găgăuțe, urmările actului unionist din 1918 etc.

Două sinteze importante s-au încheiat, până la urmă, din asemenea preocupări. Una privește *Istoria Basarabiei* (trei ediții în 1923, a patra în 1924), alta *Istoria Bucovinei*, tipărită postum, după manuscrisul rămas în familia autorului¹⁰. Cea dintâi s-a mai publicat de curând la Chișinău, fără aparat critic și fără index¹¹. Editura Humanitas ne-o restituie acum, din nou, sub îngrijirea lui Stelian Neagoe, cu un amplu studiu introductiv, care vrea să țină loc și de bibliografie, textul fiind urmat, pentru întregire, de broșura *Basarabia sub gospodăria românească* și de un util indice. Versiunea de față răspunde unui interes acut pentru problematica respectivă, îndelung ocultată sub regimul comunist și readusă astfel la ordinea zilei într-o formă ce onorează programul editurii. Ceva mai multă sobrietate în redactarea studiului introductiv ar fi fost, socotim, în avantajul ediției, ca și reproducerea integrală a textului adiacent, din care s-au scos, fără o motivație plauzibilă, două pagini de început și una de la sfârșit. Nici substituția unor cuvinte (*înfățișare* pentru *arătare*, *a se înțelege* pentru *a se ajunge*, *pizmuitori* pentru *pizmăieși* etc.) nu era de dorit, din moment ce nu lasă loc vreunei confuzii semantice. Volumul, apărut în seria „*Historia magistra vitae*”, constituie însă o reușită și ar merita desigur să fie la îndemâna oricui, nu numai pentru cunoașterea dramaticii istoriei a unei părți de țară românească, cea mai vitregită, dar și pentru îndemnurile morale ce se degajă din paginile lui¹².

Celălalt volum, *Istoria Bucovinei*, apărut în aceeași colecție și sub aceeași îngrijire, nu e mai puțin util în împrejurările de acum. Editorul s-a ferit de această dată să „modernizeze” anumiți termeni, recunoscând că „stilul învățatului bucovinean este cald, plin de (o) înțelepciune ce se revendică dinspre cronicari – un motiv în plus pentru a nu-i plivi în mod excesiv acele cuvinte ușor arhaice, poate desuete, dar atât de neaoșe graiului nostru străbun” (p. XXXIII). Dar se cuvine oare, în fond, să „plivim” asemenea texte? Cuvintele arhaice se explică în note, nu se plivesc. Adăugarea unei bibliografii adecvate, extrase din alte scrieri ale autorului și rânduite alfabetic, e binevenită. Folositor, se înțelege, e și indicele de nume cu care se încheie sinteza.

Amândouă volumele sunt închinare amintirii celor care s-au jertfit pentru dezrobirea Basarabiei și a Bucovinei, ca și celor care au împlinit realipirea lor la patria-mamă. Gest exemplar și acesta, căci îl situează pe autor într-o solidaritate militantă, la care se cuvine ca și noile generații să-și adauge eforturile.

Viața românească, LXXXVII, mai 1992, nr. 5, p. 1-4; *Ion Nistor (1876-1962)*, volum îngrijit de Alexandru Zub, la împlinirea a trei decenii de la moartea istoricului și omului de stat, cu tabel cronologic, bibliografie și indice de Mihai-Ștefan Ceaușu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993, p. 35-40.

¹Lucian Boia, *Evoluția istoriografiei române*, București, 1976, p. 319-323.

²N. Stoicescu, *Nistor Ion*, în *Enciclopedia istoriografiei românești*, vol. coordonat de Șt. Ștefănescu, București, 1978, p. 240-241.

³Petru Froicu, *Ion Nistor*, în *Știința în Bucovina. Ghid bibliografic*, I, Suceava, 1982, p. 108-112.

⁴N. Stoicescu, *Istoricul Ion I. Nistor*, în *Revista de istorie*, t. 29, 1976, 12, p. 1967-1978.

⁵Emil Diaconescu, *Ion Nistor la Academia Română*, comunicare la sesiunea *Rolul și locul Academiei Române în societatea românească*, București, 17-19 iunie 1975.

⁶M. Iacobescu, *Ion Nistor*, în *Suceava. Anuarul Muzeului Județean Suceava*, IV, 1977, p. 263-277.

⁷*Omagiul lui Ion I. Nistor (1912-1937)*, Cernăuți, 1937, 956 p.

⁸Ion Nistor, *Fragmente autobiografice* publicate de V. Bendescu, în *Buletinul Bibliotecii Române*, vol. V (IX), 2, Freiburg i.Br., 1975-1976, p. 579-588.

⁹Ion Nistor, *Aspecte geopolitice și culturale din Transnistria*, București, 1942, p. 3 (extras)

¹⁰Idem, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bibliografic de Stelian Neagoe, București, Humanitas, 1991, XXXIV + 454 p.

¹¹Idem, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1991, 292 p.

¹²Idem, *Istoria Basarabiei*, ediție și studiu bibliografic de Stelian Neagoe, București, Humanitas, 1991, XXXVIII + 351 p.

Gellu DORIAN

Hiena de presă

Nu a apărut de ieri, de azi. Nici oricum și chiar în zadar. Nu are nevoie de junglă sau de pustiu, de prerie sau savană. Biologii nu au prevăzut-o în vreo enumerare zoologică, rasă, printre câini sau lupi, în rîndul celor deja cunoscute și care își duc viața în preajma marilor animale de pradă, pentru a roade resturile lăsate după ce acestea se ghistuiesc, în luptă veșnică fie cu coioții, fie cu șacalii, cu alte animale parazite, dar și cu hienele de presă mai slabe, cărora le suflă prada de sub nas. Ea s-a iscat din rîndul unei școli de presă nouă de la noi, că de aiurea nu pot să spun, pentru că prin alte părți școlile de presă scot caractere care nu pot exista acolo fără o minimă deontologie profesională.

Cînd, înainte de 1989, ziariștii se școleau la „Fane Patriotu”, pentru unii, iar pentru alții „Fane Babanu”, și pentru „conștiința istorică” a acelei perioade, Academia „Ștefan Gheorghiu”, aceștia știau o lecție bine învățată, îndoctrinată, să slujească, în primul rînd partidul, apoi, dacă mai aveau și inimă, și țara, cîtă mai era printre cei ce înțelegeau cu adevărat durerea ei. Aveau o anumită distincție, păreau chiar de invidiat, pentru că aveau pe mîna ceea ce marea masă nu avea și nici nu îndrăzneau să viseze. Or aceștia de acum, jurnaliștii, imediat formatori de opinie, nu au nici mamă, nu au nici tată. De la cei care au lansat pe piață informații de genul celei care spunea că „găina naște pui vii” pînă la violurile bestiale între animale și oameni, între oameni și oameni și pînă la cei care țin de influențarea și șantajarea puterii, locale sau naționale, toți sunt o apă și un pămînt. Unii mișună în haită, fac dintr-o știre nevinovată un adevărat boom de presă, alții au miros specific și mereu buzunarele deschise pentru a ascunde sau a da în vileag ceea ce le-ar umple conturile. Dar dintre aceștia, cei cu mentalitatea și mirosul de hienă, de jivină care să stea pe un leș luni de zile în șir, sunt cei mai hămesii și cred că abilitatea lor le face renumele de netrecut cu vederea. Nu au nici un scrupul, își vînd sufletul, își vînd femeia, o bagă sub biroul baronului, potentatului, numai să iasă ceea ce lor le convine și le sporește traiul. Ochii lor sunt îndreptați spre acolo unde-i mîna nărilor, mereu umflați și în căutare de hoituri sau de pradă lesne de molfăit. Urmele lor sunt adînci, nu pe nisip sau zăpadă, pe pămînt secătuit și plin de ierburi și ciulini, ci doar în conștiințele celor care le-au căzut în plasă; conștiințele lor nu există; machiavelismul este principiul de bază după care se conduc: scopul scuza mijloacele. Și mijloacele lor sunt bine șlefuite și învățate, adaptate după noile apariții pe piață. Priviți în jur, mai ales la clasa politică, aceasta este formată de ei; aici și-au exersat calitatea de formatori, nu de opinie, pentru că, în general, opiniile lor nu ating prea mult și marea masă, deformată și ea de frecvența cu care aceștia intră prin tot felul de mijloace în casele oamenilor simpli, dar masă de manevră electorală, le usucă sufletul, le falsifică tradițiile, le ascund identitatea în minciunile și hoțiile pentru care luptă, strigînd în gura mare că marea lor grijă este banul public, justiția corectă, ei fiind în fond principalii vinovați pentru această situație în care România se află acum. Priviți și vă veți convinge, vă veți deschide mintea și ochii mari!

Deși animale de blană, pe hienele sălbatice (Crocuta Crocuta) nimeni nu le vînează, nu și le dorește trofee în case, știindu-le printre alte apucături ale lor și harnice sanitare. Nici o grădină zoologică nu le caută. Ba, nici o lege, în afară de cea a luptei lor pentru supraviețuire pe leșurile unor animale răpuse de altele mai puternice, dar și pe altele bicisnice și fără apărare, dar mai ales, nu le ocrotește, în timp ce pe hienele de presă, fără ca acestea să igienizeze în vreun fel societatea, le vezi tot timpul în față, făcînd și desfăcînd reguli, amușinînd și rînjind în fața noastră, ca după o victorie ce, se pare, din păcate, nu le mai poate scăpa din gheare. Urită specie, jurnalistul de tip nou, Crocuta Pressensys!

Dan Bogdan HANU

Dog's diary (din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

> De citit (ascultat) declarațiile, discursurile, luările de poziție, interviurile celor ce reprezintă noduri esențiale în rețeaua sistemului, puncte de generare/ inserție a poeticilor și politicilor ideologice și evenimențiale, dar și de filtrare/ distribuire informală și imagologică. Vom ieși, după ce le-am parcurs, împleticiți, copleșiți, covîrșiți de amploarea, anvergura, ambitusul, grandoarea, flexibilitatea, somptuozitatea, *glamour-ul* – și lista ar putea fi considerabil prelungită – construcțiilor (constructelor) ideatice, angrenate și asamblate, imbricate, toate, într-o perfectă, etanșă ambiguitate, menținute la presiune ideală, sub protectoratul înaltei ambiguități. Seducătoare, nici vorbă, polisate și expuse ca un șir de pandantive, în spatele lor nu se întrezărește însă fundalul asumției, de nicăieri, din nicio articulație a lor nu fișnește scînteia, străfulgerarea verdictului, a diagnosticului, a soluției. Nimic ritos, răspicat, nici un puseu de radicalitate, care ar putea aprinde fitilul unei angajări, al unei implicări. Incantații îndreptate parcă, rostite, către o instanță artificială, incantații ce se simt datoare să opereze și să producă disjunții și clivaje, să scurtcircuiteze frecvent logica colectivă – sic!, ha, ha! & aferenta cenușă'n cap! –, simbolistica reprezentărilor celor sortiți, în viziunea restrînselor, empireicelor cecuri, să mișune și să foșgăie brownian. Vom găsi aici înși captivi ori proiectați neobosiți într-un perpetuum mobile al emancipării, ceea ce, să recunoaștem, cel puțin în planul psihoemoțional, e un sport (destul de) extrem și, totodată, pentru uzul intern al elitelor, înși datori vînduți emancipării, dependenți de generoasele ei doze. Or, „emanciparea”, pe care e prudent și recomandabil s-o zăgăzuim/ protejăm cu ghilimele, se știe, numai părere bună nu are despre empatie, drept pentru care, aceasta din urmă nu se va regăsi sub nicio formă pe listele de protocol ale celei dintîi.

Enunțurile, înlănțuite sub umbrela unui relativism suveran, sînt, în nuce, exonerate de presiunea ce ar trebui să asigure fluiditatea – pînă la finalitate – a diagnosticului. Niciun freamăt, nicio tresărire a identității în cabrarea lor impecabilă, de-a pururi însă imaginea, PR-ul, ingineriile de luat ochii & maul, RGM-ul (în traducere liberă și s-cădere așjiderea a prestigului: ruptul gurii la mocofani). E sacrificiul cerut de posturile excelenței: a fi mandatat să..., abilitat să..., acreditat să..., astfel că nouă, restului, destul de mare și neconsolat, comprimat și condamnat, prin forfecări de aseptice norme & proceduri la o minoritate de opinie și opțiune, ne revine a ne exersa în decorativa pasiune de a colecta zîmbete dintr-o vastă recuzită: de la înduioșat(oar)e, trecînd prin detașat condescendente sau cinic condescendente, la cele dezarmate și, într-un târziu, la cele distincte (adresate), ținînd de cazuistica speciilor în extincție, ajunse, după un salutar acces de înțelepciune, pe calea cea bună, a dispariției...

Manipularea și-a găsit încununarea, *vae benedictis* (dacă n-o fi corect, sînt de apreciat inovațiile, cu atît mai mult cu cît ele sînt configurate pe geometria variabila a aproximațiilor!), travestiul ideal, inexpugnabil, drapată în teorii permissive (și alunecoase, dar asta nu e trecut în prospect, ține de o dialectică subdusă, a manifestărilor neplăcute pe care viitorul le pune la dispoziție reciclate

în senzații tari!) ale devenirii, ale polimorfismului ecumenic sau strict estetic și ale eteroclitului, vria altoiurilor și metisajelor. În fond, dacă unde merge mia merge și suta, unde merge sutana, hai și cu satana.

N-am înțeles de ce – foarte probabil pentru că mi s-a întîmplat aprioric, înainte de a urma efortul pe un făgaș logic – aceste discursuri, bolți și arcade măiestre, neîndoișor arcuite pe oțelite osaturi deontologice, acoperă, invariabil, doar acele buncăre exclusiviste, colcăind de interese, oportunități și alte multiple fețe ale voinței de putere, reglată pe resorturi și (a)simetrii perverse. Debușînd, pentru luarea aminte a *outsiderilor*, într-o percepție al cărei loc (pe veci) geometric stăruie, vîdînd o comoditate de care pare a nu se mai sinchisi, într-o teorie a conspirației. Batalioane întregi de *outsideri*, adormite în post(-modernism, industrie, istorie etc.).

Discursuri, înlănțuiri de constructe oficiale, reprezentative pentru felia de actualitate tocmai servită = șei necesare pentru a încăleca mai bine, mai eficient, calul troian al interesului de grup, tot mai dificil de configurat și, prin ricoșeu, de contracarat. Discursuri în continuă, progresivă debarasare de acele tipuri de logică fondate pe un *pattern* etic. Înscriș, peste capul tău, într-o cursă ireversibilă: vizibilitatea nu ți-o asigură ceea ce ești, ceea ce te animă, ci numai relațiile cu altul – cu condiția să fie cine trebuie – prin felul în care te poziționezi față de obiectul/ subiectul exterior, prin modalitatea de a te externaliza, de a te încadra într-o paradigmă a funcționalului. Și... nu cred că piața liberă a intersubiectivității face legea aici.

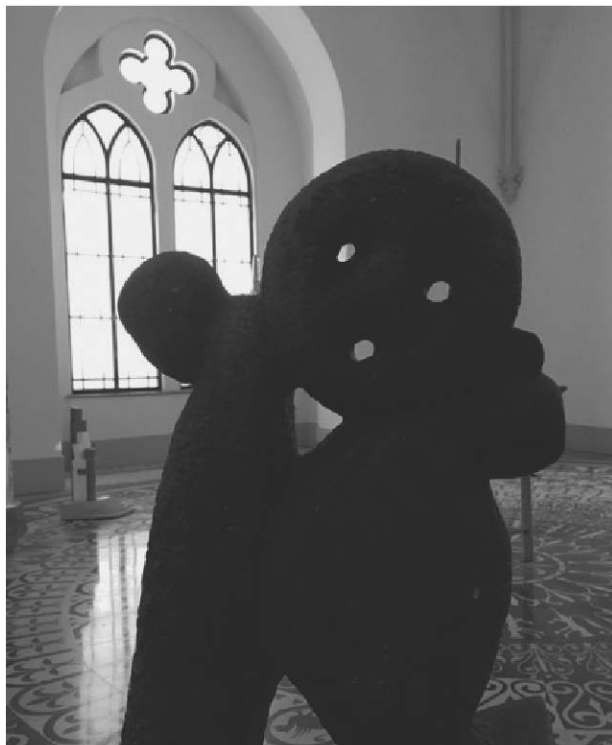
> Vria amestecului, beția și extazele sale ne vor duce pînă acolo unde vom fi dizolvați/ dezintegrați în construcțiile discursive *manu & mentis propria*, degradate de implementarea și obligația de a metaboliza perpetuu a unor rigori pur speculative, fără omologie reală.

> Mai întîi se fixează o predispoziție, cu cît mai puțin și ostentativ explicită, cu atît centrifugarea configurată de inelele de creștere ale construcției ce va să urmeze va fi mai eficientă, mai tranșantă, va genera un magnetism mai puternic. Deși, totul e întreținut de o iluzie; întreaga

construcție nu-i altceva decît șlefuirea predispoziției inițiale, spre consacrarea ei. Nu știu de ce, dar așa încep și se petrec toate.

< Din zonele de reflecție (asupra lumii) alăturate iese acel puzzle pe care cutezăm a-l numi *imago mundi*. De ce ar trebui să le aplicăm un tratament prin excludere, ca și cum n-ar exista un loc pentru toate, ca și cum penuria, sărăcia semnificațiilor, ar fi motorul ce pune în mișcare lucrurile, din teama de redundanță cumva? Mai degrabă și mai aproape de aspirațiile noastre, din fatalitatea că fondurile disponibile sînt (drastic) limitate! Dar și pentru că scena pe care se perindă și se răsfață brandurile e șubredă, iar decorurile și culisele se clatină în pioane, înșesate de sufleurii nevrotici!

> Acum, cînd tot ce e *tare* e o invitație subită spre a activa resorturile deconstrucției, noi, marginalii, cufundați în formolul depresiei, nominalizați în *corpore* la titlul de mari și iluștri anonimi, mai zvîcnim la răstimpuri, o vom mai face o vreme, străfulgerați, răstigniți de suficiența experților.

Constantin COROIU

Exerciții de memorie

Dacă „un cuvânt de-al nostru poate repovesti lumea”, cum credea *Constantin Noica*, un cuvânt de-al nostru (sau de-al altora) ar putea și distruge lumea. Nu există aproape nimic care să aibă atâta putere precum cuvântul. Mănuit greșit ori cu rea credință, el poate arunca în neant o idee genială, poate isca o catastrofă, poate vindeca sau ucide. Pentru a ne da seama de forța cuvântului, să ne gândim doar la ceea ce el tezaurizează. *Edgar Papu* observa: „Aproape întregul tezaur umanist al Antichității ne provine de la mănuitorii cuvântului. Abia în al doilea rând ne-au influențat din acea vreme vestigiile arhitecturii, sculpturii și picturii”. Un poet spaniol contemporan intervievat de *Horia Bădescu* afirma: „Ceea ce a caracterizat și diferențiat specia umană a fost capacitatea de a construi. Piatra de temelie a acestei capacități este cuvântul...”. Din perspectiva lui *Nichita Stănescu*: „Cuvintele sunt revederi dureroase ale sentimentelor”.

Este pe deplin dovedit că adevărații oameni politici și de stat, cei născuți, nu făcuți, altminteri foarte rari, iar în Europa de astăzi mai degrabă inexistenți, sau diplomații de carieră au și trebuie să aibă de regulă ceea ce s-a numit, cu o sintagmă căzută în ridicol prin folosirea ei excesivă și de multe ori anapoda, un foarte bine dozat și eficient limbaj de lemn. Funcția și profesia îi obligă să utilizeze cuvântul cu foarte mare parcimonie și rigoare. În exercițiul lor, fondul lexical nu poate fi decât restrâns, auster, constituit din cuvinte și locuțiuni în majoritatea lor trecute prin probele de foc ale unor dialoguri care nu o dată seamănă cu niște războaie pașnice. Iar astfel de cuvinte nu sunt deloc multe. Dacă după marea conflagrație mondială încheiată în 1945 și până

relativ recent nu ar fi existat asemenea războaie pașnice – repet cu voluptate acest oximoron –, războiul rece ar fi devenit fierbinte și rachetele atomice nimicitoare ar fi țâșnit demult din sinistrele silozuri. Numai că bătăliile purtate cu floreta diplomației, a cuvântului inteligent și bine cumpănit, nu au nimic comun cu pâlăvrăgelile de cafenea civică și cu glumițele cutărui eseist mai mult sau mai puțin inspirate, mai mult sau mai puțin simpatice. Altminteri, în orice discurs, nu doar cel diplomatic, cuvântul trebuie să fie exact și așezat numai într-un singur loc într-o frază, inclusiv atunci când este necesarmente ambiguu.

De bună seamă, ceea ce potențează forța de expresie a unui cuvânt, a unui text e și contextul. Caragiale despre care *Ibrăileanu* afirma că este cel mai mare artist al cuvântului din literatura română, mai mare chiar, scria criticul, decât *Eminescu*, s-a dovedit a fi maestrul suprem al adecvării textului la context, prin context înțelegând și personajul sau personajele care vorbesc, care exprimă și se exprimă. *Noica* constata: „Toată lumea se străduie să aibă un context”, dar care îi este textul?, se întreba filozoful rostirii românești. Artiști ca *I. L. Caragiale* vin și ne oferă textul. pare să se sincronizeze mereu cu contextul nostru.

*

Recitesc, în traducere *Jurnalul și corespondența* generalului *Henri Berthelot* din perioada 1916-1919, când acest mare prieten al României s-a aflat aici ca

șef al misiunii militare franceze. Scrieri nu lipsite și de o bună calitate literară. Generalul are nu doar ținută intelectuală, ci și stil în notațiile și scrisorile sale. Fi-rește, ceea ce interesează înainte de toate este valoarea lor de document privind desfășurarea evenimentelor, începând cu momentul intrării României în Războiul de Întregire și până la încheierea ostilităților. Dragoste pentru români și pentru țara noastră nu-l împiedică pe *Berthelot* să critice unele mentalități de care francezul trecut de amiaza vieții (avea 55 de ani când a venit în România), școlit la celebra *Saint-Syr* și cu o experiență invidiabilă, nu doar militară, este nu o dată șocat. A intrat în folclor faimoasa concluzie la care ajunge după ce a luat cunoștință de starea trupelor noastre la sosirea, în 1916, în fruntea primei misiuni franceze: „Dragi prieteni, sunteți admirabil de dezorganizați!”. Atât în *jurnal* cât și în numeroasele epistole trimise în Franța, cele mai multe adresate soției sale, *Louise*, generalul se indignează adeseori și este de-a dreptul descurajat de iresponsabilitatea politicianilor români,

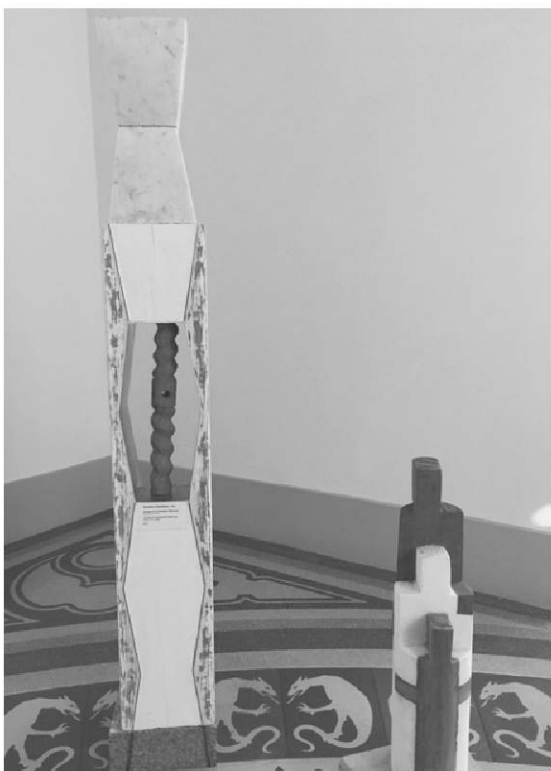
de obtuzitatea lor – inclusiv a lui *Ionel Brătianu*! –, de politicianismul meschin atât al liderilor partidelor autohtone, al guvernanților și parlamentarilor, cât și, mult mai grav, al capilor Armatei. Criticile sale aspre de pe poziții deopotrivă profesionale și morale îl vizează în mai multe rânduri pe *Alexandru Averescu*, generalul politician, cum îl caracterizează cu dispreț. De altfel, dezamăgirile francezului privesc în primul rând, dacă nu cumva exclusiv, clasa superpusă, cu expresia lui *Eminescu*, și pe comandanții militari. Într-o scrisoare datată 23 octombrie 1916, el apreciază: „... Români sunt într-adevăr într-o situație gravă. Nu erau deloc pregătiți pentru război, iar nepăsarea lor naturală face ca și acum, la câteva săptămâni de la

intrarea în război, să fie tot așa de în afară.

Desigur, soldatul român pare bun sau cel puțin rezistent, dar cei care îl comandă sunt de o slăbiciune extraordinară”.

Ca șef de Stat Major al armatelor române pe lângă Rege, *Henri Berthelot* remarcă bucuros, atunci când este cazul, o faptă de arme eroică, o idee tactică sau strategică inteligentă. Câteodată, el încearcă să-și înfrângă amărăciunea cu acel recunoscut umor galic. Alteori este literalmente descurajat și chiar scârbit. La 4 martie 1918 îi scria soției: „Nu mai e nevoie să-ți spun cu câtă nerăbdare aștept momentul în care voi pune piciorul pe pământul francez... Abia aștept să nu mai văd în jurul meu indivizi fățarnici și mă voi odihni câteva zile cu deosebită plăcere”.

Cu vreo trei săptămâni în urmă îi scrisese tot soției despre atmosfera dâmbovițeană: „Aici zeama se lungește tot mai mult. Urmarea evenimentelor a fost că guvernul Brătianu și-a dat demisia și că generalul *Averescu* a fost însărcinat să constituie un nou guvern. Ți-am spus deja de mai multe ori ce cred despre acest individ prefăcut... Totuși, mai sunt aici oameni curajoși, nemulțumiți și dezamăgiți de această prăbușire. Soldatul român este în continuare extraordinar, dar conducătorii, și cu ei mulți dintre ofițeri, nu se gândesc decât să-și regăsească liniștea și micile lor plăceri”. Iar unii, se înțelege, și marile lor averi. Frapează actualitatea observațiilor și constatărilor lui *Berthelot*. Suntem ce-am fost și mi-e teamă că așa vom rămâne! Este diagnosticul sever al lui *Caragiale*. Și nu numai al lui.

Nicolae PANAITTE

intersecții

Ziua Verde

Ziua Verde pe care am trăit-o prin toate formele ei de relief deseori era în picioare însoțindu-mă pustiul ce-i dădea ocol bine își mai juca rolul lingușitorului sub poalele ei vapoase am văzut multe primăveri izbucnind în visele mele despre ea apa bună de băut ajunsese mai sus de glezne

măinile-mi și acum încă-s în vindecare după trecerea prin roțile spinilor prin roțile cernelei ce se poticnește când azi cuvintele mai scot capetele ca niște înotători tăindu-mi calea

Ziua Verde de acum e așa de mică încât noaptea pare o imensitate iar stelele niște lacăte luminoase deschiderea lor e la fel de grea ca numărul peștilor dintr-un râu

târziu am aflat descuierea care rodise prin propria-mi umbră am cules-o cu atenție și-n grabă deși degetele mai mult mă încurcau

Campiona

Într-o fabulă se spune că broaștele țestoase au hotărât să organizeze un concurs al cărui obiectiv să fie aproape imposibil de atins. Astfel, s-au hotărât să urce pe cel mai înalt turn din împrejurimi.

La acest concurs au venit o mulțime de candidate, iar altele s-au strâns să privească.

Concurente au luat-o la întrecere către turnul cel înalt. Privitorii erau convinși că nicio broască țestoasă nu are nici cea mai mică șansă să urce pe turnul cel mai înalt.

În timp ce cârcotașii își dădeau cu părerea, broaștele țestoase au început, una câte una, să renunțe la concurs. Doar câteva mai urcau cu greu pe turn.

„Nu aveți nicio șansă, este imposibil; vă pierdeți timpul; nu veți fi în stare...” – spuneau privitorii. Și, astfel, în concurs a mai rămas o singură concurentă. Aceasta își continuă drumul către vârful turnului. Și iat-o ajunsă la țintă; a reușit!

O mulțime de aplauze au întrerupt liniștea ce se așternuse în ultimele clipe ale întrecerii; toți se întreba cum a fost posibil acest lucru. Țestoasa avea ceva care a ajutat-o să meargă până în vârful turnului: era surdă și, prin urmare, nu auzea descurajările celorlalți.

Învățătura fablei pe cât este de simplă, pe atât este de instructivă.

Adeseori deschidem urechile la criticile altora și atunci ne retragem din concurs. Este mai bine să fim surzi la vorbele de descurajare ale semenilor noștri.

Sfârșitul oricărui lucru este mai bun decât începutul. Iar înțelepciunea prețuiește cât o moștenire și chiar mai mult pentru cei ce văd soarele (Eclesiastul 7:11).

Mihaela GRĂDINARIU

sipetul cu chichițe

Poemul – drumul încotro...

O voce inconfundabilă a literaturii române actuale este cea a lui Radu Florescu, poet aflat în zodia singurătății creatoare, dar mereu în căutarea spațiului rezonator al fântânii și al comuniunii cu prietenii adevărați. În continuarea debutului editorial de la Editura Junimea (în antologia *Poeme singure*, 1989), parcursul întreprins cu volume de succes și premii literare se împlinește în apariția din 2015, de la aceeași editură, a tomului *Călătorii amânate*.

Cartea adăpostește în patru puncte cardinale ale unui haos asumat existențial (*Spații interioare, Spații exterioare, Spații interzise, Cu fața la zid*) un discurs poetic tensionat, însoțit de o cheie de lectură oferită de Ioan Holban în *Prefață*, pagini despre poetul care, în călătoriile prin realitate și i-realitate, „se transferă înăuntrul, într-o interioritate care blestem și exil, părăsind pădurea, satul fabulos din munți, (...) casa de pe apa Sabasei din lemn de cireș amar.

Eul chinuit, prizonier al unor spații marcate de *frică, panică, pericol, durere, iluzie, risipă, lehamite*, se ascunde, mimetic, sperând la o iluzorie salvare, într-o natură în clivaj (*ape de ceață, case de ceață, un munte de ceață*) sau într-o împărăție a unui Cronos veșnic flămând: *asa am trăit o bucată de timp / supărat / că prin apropiere am zărit doar zilele altora / lovindu-se discret de ziduri de uși / încercând cumva să intre („Zile pentru toți”), fiind aproape învins în lupta zadarnică și umiltoare cu timpul oarecare.*

Miza luptei pare a fi șansa pentru o viață nouă (*scriu despre moarte dar moartea nu mai e aceeași. / pur și simplu sunt singur / departe de inima mea / învins de o viață prea lungă.*), eliberarea de treptele unei descompuneri fățișe, stare în care nimeni nu mai recunoaște sufletul atins de rugină.

Călăuzit de o busolă care și-a uitat nordul prin spații ale închiderii, printre blocaje și baricade, poetul parcurge drumuri complicate, marcate pe o hartă ce deformează toate realitățile cu sintagme precum *stare de veghe, coridor de lumină, subteranele casei, lumi fragile, pereți, un râu roșu, un univers uriaș paralel, capăt de drum, țărni, uși bine închise, cărăuși, marile câmpii, plajă cretană cu nisip roșu, dealuri, mare plină de pești, câmpuri de ceață, călătorii amânate, acoperișuri ruginite, ceruri de ceară, muntele de sare, arhitecturi stranii ale camuflajului pentru oasele moi ale sufletului, într-o circularitate singulară: de jur-împrejur un trecut fără margini.*

Afundat în mlaștina numită *rutina unor zile călduțe*, orchestrând un transfer între lumi pe o *realitate cât lama cuțitului*, Radu Florescu taie nemilos, cu bisturiul cuvântului, decupaje într-un anotimp sfărâmițos: *o fereastră se deschide încet și tot ce era sigur azi / mâine devine periculos și ambiguu. / înconjurat de o armată de molii deschizi ușa. / simți acut durerea zilelor pierdute / simți apele răstăcind în fântâni / vezi flacăra neagră a morții în floarea unor vișini.* („Continente de frică”). El gradualizează tristeți deloc provinciale, provocând neașteptate deformări ale realității (*pluteam într-un timp care-mi era tot mai străin - „Zbor periculos”), unde trupul călătorind în siaj se zbate pieziș între pereții camerei acoperiți de sare.*

Indeterminările spațiale (*încerc să trec în lumea de dincolo / un drum o casă un vis / trupul / căutându-și nostalgic fărâma de suflet - „Despre suflet și nu numai”) construiesc și deconstruiesc false felii de real (unghiile continuă să-mi crească, ferestrele nu),*

oglinzi ale unor tentative de reînțoarcere la origini (*călătorii amânate*), recristalizând un spectacol al lumii în perpetuă expansiune (*cerul coboară în căni de lut*), și, totodată, guvernat de amenințarea disoluției, de spectrul unei morți în serie, care nu obosește niciodată: *mici vietăți întreabă de tine. / în jur luna împrăstie prin curțile caselor / aripi de îngeri, anunțând apocaliptice întâlniri cu neobosite colonii de furnici care se apropie / să-ți ia locul, inducând neliniști care îmi cotrobăie prin sânge / precum o colonie de furnici / într-o sală de mese.*

Interiorurile fizice și interiorul sufletului sunt amprentate de iarnă, de frig, de avalanșe de gânduri (*de câteva zile sunt de neatins / de nevăzut / ca zăpada pe creștetul munților / înrobind luna. - „Psalm”), singurătatea măturisită are capacitatea de a metamorfoza timpul: Privind în calendarul agățat la capătul patului / ca în trupul unei licorne / încercând să descifrezi unde ai stat ascuns / atâția ani („Teritoriul bărbaților”).*

Deseori, timpul (constantă a creației poetice) ia forme bizare, sălbatice (*o zi steapă dezlănțuită ca un animal / văzut în preajma grohotișurilor / transformându-se încet într-un cântec fără egal*), sau se disipează ireversibil: *încă o dată stau singur la o masă lungă*

și goală. / tăcerea din jur seamănă tot mai mult cu o fotografie veche / din care timpul a curs în afară. („interior Radu”).

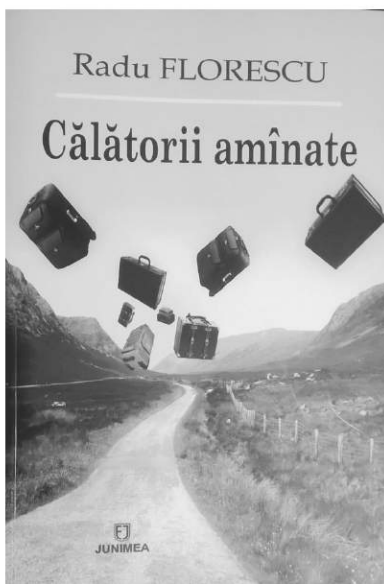
Captiv al unui flămând timp fără memorie și al *umbrelor sonore*, adăpostit iluzoriu într-un *buncăr stelar*, poetul va experimenta un joc al măștilor tragice, fragmentare, care vor sfârși prin a i se lipi definitiv de chip, nelăsându-i altă cale de izbăvire decât scrisul; *ascuns în pielea unui pește*, el se reinventează permanent (*visam prin pielea transparentă a unui inger*), nădăjduind ca drumul să-l poarte înspre *raiul pălăriilor umflate de vânt.*

Echilibrul unei făpturi fragile, perisabile, câștigat cu greu, se clatină (*în alt veac / misterios și fragil / sufletul / încolțea plâpând laolaltă cu iarba. - „Călătorii amânate”), potențând disponibilitatea nimicului de a deveni atotstăpânitor (nimicul care se ascunde abil în toate gesturile tale; nimicul / e fără de vârstă; nimicul din jur topit în cuvinte), obstrucționând încercările de evadare din / în realitatea foarfecă / realitatea capcană.*

Una din figurile tutelare ale volumului, alături de galeria *interioară* cu prietenii adevărați, întâlniri rare, de neprețuit într-un peisaj literar care stă mai mult sub semnul orgoliilor nestinse (Nicolaie, Cassian, Adrian, Mircea, Dorian, Tudor, Liviu), este cea a Tatălui, ocrotitor de undeva de sus (*... într-un halou de lumină văd / chipul abătut al tatălui / făcând înconjurul lumii - „Despre viață”), matrice a începuturilor și nădejde a re-ființării : Sub apăsarea zilei de azi / sub apăsarea zilei de mâine / în privirile tatălui te întorci / tot mai singur. („Psalm”).*

Atrag atenția simpatetică în acest volum o sinceritate tăioasă a măturisirilor (*sunt visul / care se trezește la viață - „Această lehamite”), autoportrete fără cruțare (sufletul / ia forma unei corăbii plutind în derivă - „Omul hoinar”), și o meditație concentrată în spațiile înguste ale unui singur vers (ai hrănit cu visele tale o armată de îngeri).*

Radu Florescu își duce, responsabil, drumul - poem în spate, ca pe o cruce a eliberării de efemer, ca pe o biruință definitivă, o cale care se cere traversată *atent la viața care taie în carne vie / după chipul și asemănarea ta / moartea („Dincolo”).*

Daniel CORBU

Scriitorul român între fast și marginalizare

Nu vom vorbi în acest scurt articol despre ceea ce se vehiculează de câteva secole încoace: *forța scriitorului, scriitorul ca model, scriitorul ca formator de conștiințe, scriitorul ca ordonator de influențe asupra socialului și politicului, etc.* Vom vorbi de MARGINALIZARE. Un cuvânt care în ultima vreme revine frecvent când e vorba de tagma blestemăților la literatură.

Într-adevăr, de vreo patru mii de ani încoace, scriitorul e marginalizat continuu. Pe când scriitorul timpurilor antice era șamanul, sacerdotul, al doilea om în stat, fără de care împăratul/regele, alți conducători nu luau decizii capitale, în societatea postmodernă de azi, pozitivistă și superficialistă, blestematul, alesul scrisului prin destin este și alesul marginalizării, al nemeritului umbrei. Nedespărțindu-se de vocație, consolându-se cu ideea că tot ceea ce făptuiește face parte din iluzia universală, el aplică binecuvântata zisă: *Se tu sarai solo, tu sarai tutto tuo* (Dacă vei fi singur, îți vei aparține în întregime). Un precept valabil pentru timpul creației în singurătate. Dar tot așa rămâne și în socialul agresiv al timpului nostru. Fastul e în singurătatea absolut necesară creației, marginalizarea în social. Cine să-l cheme pentru dialoguri pe sticla televizoarelor, cine să-l provoace, cine să-i tulbure bogata singurătate, când prioritățile epocii sunt îmbogățirea cu arginți, arătarea orgoliilor goale, tinicheloase, bălăcărirea în limbaj suburban. Astfel, TV-urile colcăie de modele gîgă, de vedete porno cu gîndire gîsculinică, de pițipoance care sfidează moralitatea etc. etc. Rar cite un scriitor deghizat în ziarist sau analist (o nouă meserie în România) apare pe vreun ecran, dar pus să susțină, pentru a-și cîștiga pîinea zilnică, o tendință sau un partid politic. Un al doilea mod de umilire al celui care, prin scrisul său, are credința că se poate ține departe de link-urile morții.

Pe de altă parte, într-o epocă a maculaturismului, a fost compromisă total ideea de scriitor. Un amestec al valorilor și lipsa criticilor literari ordonatori nu pot fi folosite decît de veleitari, acei deploranți „scîrța-scîrța pe hîrtie”, despre care Flaubert spunea, ironic: „fericiți cei ce nu se îndoiesc de ei și înșiră în fuga condeiului toate cîte le ies din cap!”. Prioritate la așezarea pe socluri au azi scriitorii care încearcă să convingă că de la ei începe adevărata literatură, că e normal să dai un bocanc în gură lui Eminescu arătînd că-i vetust și fără rost, Că Sadoveanu, autorul *Baltagului* și al *Crengii de aur*, e scriitor comunist, deci fără valoare, că Bлага, Eliade sau Cioran n-au făcut mare lucru, pot fi chiar așezați la plagiatori etc. Și de ce n-ar proceda așa, cînd în politică sau în structurile sociale se procedează astfel și nimeni nu dă seamă?

Erijați în apostoli ai globalizării, țara le miroase urît, chiar le pute, scriitorii valoroși care mai vorbesc de patrie, limbă, simțire românească, iubirea trecutului, sînt atacați și eliminați cu mînie proletară de către acești intelectuali subțiri și sfidători.

Ce poate face scriitorul adevărat, profund, lucrător cu zilele și nopțile într-un frumos și bine, îndepărtat de la afirmarea forței și a frumuseții originale, acum, cînd postmodernismul american, pe care-l urmează cei ce se consideră scriitori eliști exponențiali, fabrică *megavedete* și *megascriitori* precum Dan Brown și premiază impostura și deriziunea?

Să viseze, să-și urmeze blestemul și să accepte scrisul în singurătate și pe cei cîțiva cititori ai săi ca pe „une fautes du destin”?

Poezie

Adi CRISTI

40 de metri de poezie

Bețivi comunitari

Bețivi matinali
aduși cu dimineața-n cap
la margine de mese
purtau în ei ora exactă
cum câinii maidanezi
aveau un cip
să-i recunoști după cum latră

când ceasul bate-n poartă
ora zece
se scurge pe sub străzi
mirosul acru
de vechi, stătut și nespălat
astfel permis
recunoscut de lege
să fii bețiv
femeie sau bărbat
pupat de bună voie
sau pupat rece

cinzeaca
face legea lui *nu pot*
nu știu, nu vreau sau nu-l cunosc
o dublă - Rege te numește
când sticla dăruită-ți face rost
de sclavi
că-n ochii lor
nu mai poți crește

ferice sunt bețivii de la țară
pe ei nu poți să-i ocolești
căci dacă riști această strategie
riști să-i transformi în
cerșetori funești
pierzând să-i vezi
cum cresc, când crești

bețivii au răspunsuri îngerești
când îi întrebi:
- De odobești, cotnari, cotești ?
- Fie ce-o fi ! Să picure
până la moarte
din țâța sfânt-a strugurelui
care te dă pe spate!

Locuințele sinelui

m-am așezat
în urma
lăsată de talpa
de dinaintea mea
sau de talpa
de după mine

ca și cum
aș fi dorit să zbor
în mormânt

sau să mă îngrop
în cer
ca într-o poveste.

Sălbăticirea Poemului

Mi-a sărit Poemul
la beregată
de atâta sălbăticiere

Surprins am rămas
de formele fiarei
mai ales că
pantofii cu toc
îi arcuiiau torsul
într-un salt năucitor

Victima Poemului
în mine încolțea
de jur împrejurul atingerii
asemenea florii de mac
ce-ți însângera
privirea
mușcată de îndepărtare.

Copilul de mingi al suferinței

Am căzut din brațele tale
cum o icoană
mai cade în păcat.

Cu aceeași absurdă
întâmplare
încercam să-mi adun
șansele
pentru mișcarea firească
de a-mi trece prin părul tău
degetele însângerate
de florile culese
de sub roua dimineții

și apoi mi-am dat seama
că florile acelea de pe câmp
sunt de fapt
florile de pe mormântul
în care mi-am îngropat
tăcerile
smulse în piața publică
cu cleștele înroșit
păstrătorul urmelor
marilor schingiuiți ai acestei lumi.
(în fața cărora suferința mea
rămâne un fel de
copil de mingi al suferinței
chiar dacă și ea
poate îngriji un mormânt).

Învierea

Naște-mă mai repede
să mai am timp
să și mor

Trezirea
să-mi fie sculptată
în aripi de fluturi
și astfel să zbor
înspre esența lucrurilor
cu chip de popor

Naște-mă mai repede
să mai am timp
să și mor

Să fiu
în cele din urmă
și înainte de toate
trezirea din moarte!

Solomon mă atinge pe umăr

A fost ales de Dumnezeu
să fie păstorul Înțelepciunii
i s-a dat un popor ascultător
și un tată
transformat mai apoi
în Steaua lui David

cum alții se grăbeau să strângă
ceea ce se putea strânge
femei sau bărbat
degetul arătător
înfipt adânc în piept

Solomon s-a grăbit să fie Înțelept
să-și mai liniștească pornirile
învățând din ce se compune
un refuz preschimbat în regret

Pe vremea sa înțelepții
erau cât să-i numeri
pe un deget
și acela imediat retezat
să nu rodească sămânța
cu creșteri de buget...

Solomon a decis
că el este îndeajuns
pentru a ridica zidul
trecut în trupul celui învins

Pe el Dumnezeu l-a făcut
mai mult decât înțelept
sclavul inimii l-a făcut
și inima a împărțit-o
precum pâinea
(să ajungă tuturor)!

Eu sunt tuuu!

Locul pe care stai
este atât de strâmt
încât eu singur îți par
un palat
cu grădinile Edenului
prinse
de jur împrejurul privirii
rătăcitoare și greu de adunat...

Este ca și cum
ți-ai privi degetul inelar
fără să-ți vezi inelul
sau ai privi
de jur împrejurul gleznei
și nu ți-ai observa brățara...

Într-o astfel de îndepărtare de tine
te strig
fără să te chem
fără să-ți pronunț numele
în care tot se mai prăbușește
mănăstirea

Doar strig pur și simplu
și singurul
ecoul îmi răspunde:
Olariu! O la ri uuuu!
Eu sunt eu și tu ești tu!
Tu ești eu și eu sunt tuuuu!

Îngerul păzitor

Scoate din mine toate urmele
ce le-aș putea lăsa...

Fă-mă să fiu aer de respirat
sau aer
din aripile ce mă înalță
căci Înger
aș mai putea fi
păzitorul meu de cele lumești
și de cele îngerești

Păzitorul meu
de bine și de rău
de floare neagră de dudău
cântec prins la piept
un ochi de bou
blând și clar
ca un zâmbet dat cu var!

Executorul de iluzii

Dorian Obreja este autorul câtorva volume de poezii tipărite la editura Junimea (*Clepsidra vie* în 1981; *Despre dragoste, despre singurătate* în 1985), un autor versatil, care și-a mai încercat condeiul și în zona prozei (a publicat *Vânătoarea de corupți* în 1997). Dincolo de toate acestea, scriitorul este și un jurnalist cunoscut, care a figurat cu articole în presa ieșeană („24:ore”, „Evenimentul zilei”) și nu numai.

Dar în textul de față tot despre latura de poet a lui Dorian Obreja vom discuta, pentru că publicistul a tipărit în 2016 (tot la editura Junimea) un alt volum de versuri, care reușește să (re)actualizeze convingător, într-o anumită măsură, dubletul tematic Ethos-Thanatos: *Executorul de iluzii*. Cu toate acestea, Obreja nu se axează pe zone lirice complexe, din moment ce poeziile abordează un stil lapidar, pe alocuri, scurt, un limbaj care asigură o anumită tonalitate confesivă.

Nu întâmplător în planul central al textelor se află prezența feminină. Desigur, femeia iubită capătă ipostaze diferite, opuse, sugerând un dinamism puternic discursului poetic. În mare parte, poeziile sînt construite în jurul unor „nuclee”, zone obsedante, care reprezintă, așa cum bine observă și Nichita Danilov într-un scurt articol (*Iluziile și deziluziile* lui Dorian Obreja) din „Ziarul de Iași”, „rodul unor trăiri consumate, din care poetul extrage esențele impulsurilor, ce animă, tardiv, conștiința”. Există, în ceea ce privește înfățișarea „eternului feminin”, două mari direcții. În *Am să te iubesc cu disperare*, de pildă, cititorul poate descoperi o imagine simplă, în care Erosul este mo-

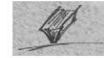
derat, discret, aproape adolescentin: „Cred că am să te iubesc cu disperare/ steaua scade, a ta încă-i mare,/ cred că am să te iubesc cu credință -/ așa se cuvine la ultima mea ființă./ Cred că am să te iubesc cu voluptate,/ fără gândul la secunde numărate,/ Cred că am să te iubesc pur și simplu,/ ca esențiala parte a unui periplu”. A două modalitate de reprezentare implică și mai senzorialul, după cum bine se poate observa și în *Stop ludicardic*, unde carnalul este mai pregnant: „Am lăsat-o/ să mă împresoare,/ să mă cutreiere,/ să mă cotopească,/ să mă cutremure,/ să se prelingă,/ pe suprafața pielii și înlăuntrul cârnii,/ tot mai înăuntru,/ pînă a ajuns la inimă,/ pe care a cuprins-o toată,/ făcând-o să înceteze să bată”.

Între aceste două distince posibilități de expresie sunt, desigur, și altele, dar acestea ocupă un loc secundar. Aici thanatosul apare sub diferite forme, deși nu deține o poziție centrală în ansamblul secvențelor lirice. În *Supra-viețuire*, de pildă, moartea își face „simțită” prezența prin intermediul memorării, din moment ce întregul poem stă sub semnul unei acute disoluții a eului: „Când m-ai părăsit prima oară, moartea mea

îmi părea inevitabilă,/ ba chiar preferabilă.../ Și, totuși, printr-un miracol, / supra-viețuit,/ adică am trăit pe deasupra vieții,/ demonstrând că se poate și așa,/ fără inima pe care mi-o aruncaseși/ într-un colț al încăpătoare tale tolbe de vânătoare”. În *Orice patimă se prefacă în lacrimă* notația este mult mai precisă, după cum dovedește și următorul fragment: „O femeie nu-i altceva decît/ o sumă de sîni, de coapse, de sex,/ căreia o viață poți să-i fii unul din sclavi/ și numai o clipă singurul rex...”.

O altă dimensiune a versurilor din volumul de față implică poeziile în care autorul tinde să se joace cu așteptările cititorului, direcționând atenția spre o altă cheie de lectură, în special la finalul textului. *Sfîrșitul nu-l putem decît amîna* este tot o structură lirică confesivă în care eul reclamă lipsa prezenței feminine, dar spre deosebire de celelalte poeme finalul este unul închis, lipsit de orice urmă de ironie sau umor: „Ceea ce tu nu știi și, poate, nu vei afla,/ este că absența ta mă face/ să nu mai pot vreodată a lumina...”.

Executorul de iluzii este un volum captivant, onorabil, alcătuit din versuri cît se poate de „vii”, iar flexibilitatea temei poate deveni cu ușurință o atracție pentru o anumită categorie de cititori.

Songurile ucisului către călău

Fiica lui Nanna, zeul Lunii, Inanna a fost, după cum ne-o descriu enciclopediile, cea mai cunoscută zeiță din mitologia Orientului Apropiat. „Stăpâna cerurilor”, cum au definit-o sumerienii, ea era, deopotrivă, atât zeița iubirii și a fertilității, cât și cea a războiului și, implicit, a morții, așa că și poveștile țesute în jurul ei sunt numeroase. În străvechea literatură din Mesopotamia, bunăoară, cântecele ce-i sunt dedicate îi slăvesc iubirea pentru păstorul turmelor sale, dar cea care a nemurit-o e poeta Enheduana, trăitoare în secolul al XXIII-lea î.Hr., ale cărei imne erau încă studiate în școli la multe secole după dispariția sa.

Pe urmele marci preotese a lui Nanna, care a fost fiica regelui akkadian Sargon, poetul Florin Dochia îi dedică, la rîndu-i, după mai bine de patru milenii, 16 poeme incifrate, prin intermediul cărora încearcă să reconstituie „filmul din care părea să fi coborât / firavru-(t) i trup în clipa de început / când s-a lăsat de zbor sedus” și când, „secat de dor, căușul inimii tînjea / o aripă, un vis închis în lacăt de sîdef”. Traduse în limba engleză de Adriana Bulz și ilustrate sugestiv de graficiana Daniela Rîndașu, acestea au fost reunite în sumarul celei de-a unsprezecea cărți de poezie a autorului *Geometriei singurătății, Căntece pentru Inanna / Songs for Inanna* (Fundatia Culturală Libra, București, 2016), care a cunoscut anterior, la aceeași casă editorială, și o versiune în limba franceză, aparținând Laurei Șerban, în timp ce viziunea grafică a revenit Lidiei Nicolae.

Învățându-l ce înseamnă „bezna și abisul”, cea ce coborâse în Infern pentru a o răsturna pe zeița Ereshkigal vine la el „albă, plină de dorinți”, „lumină toată”, punându-i în jur „aure de sfinți”, dar deși el

îi prinsese în palme „jocul piersicii fierbinți”, o dezbrăcase de „cețuri” și-i desferecase visul, ea îi ascunde cu „grijă-n sîmburi paradisul”, preferând să-l iubească în taină, să-l urască și să-l mintă, înfășurându-l „în spaimă”, sfîșindu-l „în dinți” și determinându-l să exclame, neputincios, „ești mereu călăul și eu sunt ucisul”.

Având în ea „un olimp de zei refugiați” și „latența unei lumini în picioarele goale”, înghesuie în „pântec toate cuvintele”, îl scaldă „între litere și vagi diacritice”, îl cuprinde în „veștminte de purpură”, însă „o magmă fierbinte le protejează, / stiletul de gheață nu are cum ajunge la ele, / nu are cum scrie cu sînge semnul extincției” și chiar dacă sunt „una, trupul și sufletul”, ea îl soarbe în lăuntrul său carnivor, închipuind „o crimă pasională la zidul cetății” și construind „ziduri în jurul inimii” pentru a trece mai departe, numai că „departele nu există”, întrucît poetul n-a avut „îndrăzneala / de a-l inventa”.

Deși trupul ei se „pliază după voltele / pe care le face sub cerul albastru, / ca un cearșaf furat de vînt de pe culme, / ca o împărțire la șapte, / noapte de noapte, / umedă ca iarba de roua unei sfinte dimineți / de aprilie”, el pare decis să nu-și mai încrucișeze pașii, îi trîntește „ușa pentru totdeauna”, însă nu poate rezista prea mult tentației și revine în preajma-i, ca și cum ar „pleca spre casă”, ca și cum „războiul s-a terminat / și regele ne cheamă la paradă”, consimțind că ea e „calea de întoarcere”, caleașca trasă de „doi cai, unul alb, altul negru, / îmbrăcați în dantele roșii ca în sînge” și trăind sentimentul că a „învinș”, / că mâine există”.

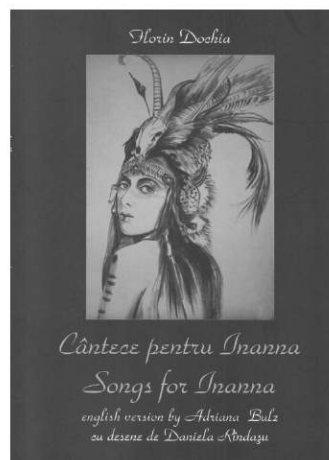
Îmbrăcându-se-n ea cum „se-mbracă-n carne glonțul / plecat dintr-un revolver îndrăgostit” ori „cânt-o mătase caldă”, ignoră faptul că acesta ar putea fi

„o viziune trădătoare” și o invită să-mpingă „universul peste margini”, să-l lase să „cadă-n chin și-n vrajă”, convins fiind că a venit clipa în care inimile lor se „recompun / într-o implozie catastrofală”, că sunt un punct (*punctul de unde începem lumea, la marginea unei păduri de hîrtie, file rupte din / Biblia repovestită pentru nevăzători*) și că pot să inventeze „simțurile” și să se bucure de „uimirea lor / în fața neantului”.

Pentru aceasta mai ucide câte „un zeu dintr-un singur gest” sau inventează altul, desenându-l întîi pe sânul ei stîng (*o schiță în cărbune și sînge / peste care să întinzi / suvițe din păr-ți verde, / să nu se vadă / pumnalul înfipt în inimă încă din naștere. // ai trăit cu el acolo / ca să înveți ce înseamnă iubirea și sacrificiul, / ca să înveți mersul pe ape și somnul / în ierburi arome, baia în răuri repezi și / marele dezmiard al trecerii mele pe lângă / trupul tău îmbrăcat doar în zămbet.*), apoi „un zeu de turbă” pe sânul ei drept, însă aceasta nu schimbă „viziunea asupra lumii, / nu schimbă sentimentele revărsate / pe pajiști, ca peștii după un potop important”, așa că jocul continuă într-o înlanțuire ce te ține captiv de la primul până la ultimul rînd.

Pătrundem, cu alte cuvinte, într-un „tărâm înflorat / în pielea noastră transparentă” și călătorim cu ei „ca nebunii în lumea întreagă, / într-o desfătare a închipuirii și a necredinței”, fiind părtași la iubirea lor „fără nici un înțeles / și fără nici o întrebare”, dar capabilă să atragă până și „privirile nesățioase / ale unui orb pierdut pe mare”.

O carte-poem și o carte-album totodată, care ne întoarce la „originile universului / la începuturile fără de scop și fără dorință / ale zeului neînvățat în vise”, probând că Florin Dochia nu și-a epuizat nici pe departe vigoarea poetică și că, aidoma zeiței planetei Venus, e „făptura care făptuiește” și care va mai avea încă multe de spus, întrucît e poet deplin, gata oricîd să-și „răstignească trupul la răspântii”.

Florin FAIFER

cutia cu scrisori

Poveste cu un profesor

A fost o poveste frumoasă, care îmi dă și după atâta trecere de vreme nostalgii ce nu se sting. Despre doctoratul din vara lui '89 stau și îmi amintesc, și despre tot ce s-a petrecut atunci și după aceea.

Se scurseseră inadmisibil de mulți ani din ziua când, cu bătaie de inimă, îmi dădusem examenul de admitere la doctorat (în comisie: profesorii N.I. Popa și Gh. Ivănescu) și eu încă nu mă învrednicisem măcar să mă apuc de teza care, cu cât termenul de susținere se apropia, cu atât aducea cu un bau-bau. Aveam o dificultate în a ieși în public, ba încă să țin și un discurs. Nici revistele nu prea mă răsfățau. Am început să public târziu și nu prea spornic. De publicistică vorbesc, fiindcă despre cărți nu puteam vorbi decât tocmai din a cincea decadă.

O ieșire în lume, dar forțată de binevoitori, a fost postfața la *Didahiile* lui Antim Ivireanul, postfață care mi-a prilejuit întâlnirea cu magistrul, despre care atâtea auzisem, Paul Cornea. Am catifelata bănuială că acest contact care pentru mine a fost deschizător de zări a fost înlesnit de bunul meu prieten de atunci, Andrei Hoișie. M-am străduit să nu-l fac de râs. Făcându-mi curaj, i-am trimis profesorului postfața și domnia sa mi-a răspuns cu un text boieresc prin atitudine și stil. Simțise că sunt retractil și presupunea că asta ar fi un revers al orgoliului care uneori mă împăienjenea. Despre mănunchiul de aprecieri care în comentariul lui Paul Cornea se înșirau generos, lăsați-mă să vreau să par modest:

București, 15 apr. 83

Stimate domnule Faifer,

Mă grăbesc să-ți scriu ca să-ți mulțumesc pentru cartea trimisă. Fără amabilitatea d-tale, e probabil că n-aș fi luat-o niciodată în mână. Și ce păcat ar fi fost!

Postfața e admirabilă: e informată, bine gândită, excelent scrisă. M-am delectat cu ea ieri noapte. Ți-am apreciat și umorul „pince sans rire” a propos de așa-zisele asocieri comparatiste, guvernate de principiul „unde dai și unde crapă” (Coresi, Ispirescu și ... Antim!). Foarte interesante mi s-au părut considerațiile despre virtuozitatea de ermeneut a chiriarihului, care e și voluptate, căci, cum bine zici, se hrănește dintr-o apetență imaginativă indubitabilă.

Cred, stimate domnule Faifer, că a venit timpul să-ți strângi într-un volum studiile de istorie literară și să le propui unui editor. Poate se va învrednici chiar Junimea să traducă în fapt această inițiativă. I-o doresc și ți-o doresc. Ai dreptul (și datoria) să-ți pui în lumină statura reală.

Cu prețuire și cordialitate,
Paul Cornea

Și din nou îndemnuri să reintru în bătaia (mai curând interioară) pentru doctorat. Profesorul intuise în mine un retractil, însă ... vindecabil. Aveam nevoie de un imbold. A venit, după, dragălișă Doamne, vreo 13 ani (cifra asta!), când, ca să scap de obsesii, m-am decis. Într-o clipă de vitejie, am așternut primele rânduri din ceea ce urma să fie *Semnele lui Hermes*.

Era într-o vară, într-un an... Hodineam cu ai mei într-un sat din care nu-ți venea să pleci. Ionășeni, Trușești... Ca într-o cursă contracronometru, zi de vară până-n seară, nu m-am oprit, păstrând cadența de maraton...

Dar ceremonialul examenului ce se presimțea la orizont tot nu se contura ca o sărbătoare. Ce vreți, lume multă, urechi ascuțite, ochi pânditori... Emoții, să dai și la alții. Și apoi, comisia – profesori unul și unul: Paul Cornea, Constantin Ciopraga, Al. Husar, I.D. Lăudat, care din păcate era suferind. De departe, Al. Piru, fost coleg de facultate cu tatăl meu, Laurențiu Faifer, îmi reproșa cu tandră asprime că nu l-am inclus în distinsa formațiune. Ca și cum nu eram destul de timorat! Se vede că nu mă cunoștea deloc.

În fine, sfârșitu-s-au toate. Am predat manuscrisul la Minerva și-mi vine să zâmbesc amintindu-mi cum îmi dicta Zigu Ornea, cu glas răgușit, cererea trebuitoare. Cred că și acum mi-a pus o pilă, ca să mă exprim neacademic, Andrei Hoișie, cu darul lui de binefăcător. Redactor de carte: Gabriela Omăt, o altă șansă.

Au fost și accidente pe parcurs. Ca atunci când *Semnele...* mele au fost date la topit, nu spun de ce și nici de către cine. Ce să-i faci? Nu era prima oară când numele, cu rezonanța lui echivocă, îmi crea probleme. M-a salvat, cum scrie la zodiac, o zână bună – Gabriela Omăt, de care am pomenit.

Nu era un debut. Debutul l-a constituit o carte despre teatru. Au urmat alte, câteva, eseuri de istorie literară, către care mă îndemna, cordial, mentorul meu. Într-un răspuns la o felicitare ce-i trimisese (în 1987) vădea același ochi pătrunzător:

Mulțumesc pentru urări.

Îți doresc o cât mai rapidă ieșire din starea de tranziție a doctoraturii. Drept care sunt gata să te sprijin după cuviință.

Te sfătuiesc însă să-ți învingi ezităările și să accelerezi lucrurile.

La mulți ani!"

Paul Cornea
2.I.87

Și, fiindcă bănuia, cu spirit protector, că mă voi izbi de contrarietăți, mi-a urât dantesc, cu noblețe de erudit:

„E lăscia dir la gente!”

Urare pe care i-am făcut-o și eu, cu palpitul cuvenit. Se pare că a avut ecou în sferele cerești dacă mă gândesc că nu mai e mult și-i vom sărbători – așa să fie! – un glorios centenar.

Anii s-au petrecut și dialogul meu, în scris, cu Profesorul a continuat în răstimpuri. Nu erau rânduri de circumstanță, ci observații consistente și profunde, nutrite de un sentiment pe care domnul Paul Cornea l-a avut pentru mine și, îmi pare, l-a păstrat.

O mostră. Iată ce-mi scria Profesorul după ce-i oferisem cartea *Cordonul de argint*:

Dragă domnule Faifer,

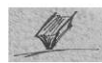
Îți mulțumesc pentru Cordonul de argint care m-a găsit în fine, zilele trecute. Am parcurs volumul în fugă, ciugulind pe ici și colo, fiindcă în momentul de față sunt atât de copleșit de treburi (în principal referate la doctorate scadente), încât nu-mi pot permite popasuri tihnite de lectură, așa cum merită cartea d-tale.

Să-ți spun că e bine scrisă? Că împletești, așa cum, într-un chip modest, am preconizat și eu, fuziunea informației riguroase istorico-literare cu voluptatea speculației critice, într-un echilibru mereu delicat și fără stridențe? Să adaug că suplețea simpatetică a scriiturii, cu mimetismul culorilor stilistice, se adaptează miraculos unor autori de care de ocupi (am verificat-o pe Iorga și Sadoveanu)? D-ta știi de fapt cine ești și cât poți; bănuiesc că retractilitatea d-tale ascunde un mic (mare?) orgoliu. Dar, oricum ar fi, ne face tuturor bine să aflăm confirmări, suntem cu toții devorați de nevoia de a ști că ceilalți ne știu, nu ne uită și ne iubesc. De aceea, îți trimit aceste rânduri de sinceră adeviziune.

Și fiindcă ne aflăm încă în sfera de gravitație a Anului Nou, le întovărășesc cu urările mele cele mai bune.

Al d-tale,
Paul Cornea
București, 13.01.99

Nu știu de ce Paul Cornea, după atâtea semne ale valorii, nu a fost cooptat în rândul nemuritorilor, cum li se mai zice membrilor Academiei. Putem într-adevăr să ne întristăm. Dar, dacă stăm și ne gândim, el a intrat de mult!

Constantin CUBLEȘAN

Ion Agârbiceanu - opera beletristică

Reprezentant tipic al prozei literare ardelenesti, Ion Agârbiceanu atinge performanța unui povestitor de marcă, stând confortabil alături de Mihail Sadoveanu, dacă e să ne referim la scriitorii care au ilustrat secolul al douăzecilea la noi. Cu o operă fabuloasă ca dimensiuni – a scris schițe, povestiri, nuvele și romane dar și o substanțială publicistică, la care se adaugă poezii și piese de teatru, ca să nu mai vorbesc despre bogata contribuție beletristică în marja teologică, de tip pastoral – scriitorul în a cărui operă se regăsește lumea transilvăneană a satului ca și a orașului, a băieșilor din minele de aur

Apusenilor (romanul *Arhanghelii* atinge cotele capodoperei dar în jurul acestuia gravitează o mușme de povestiri și nuvele de un realism fantastic, de rezonanță populară, care s-au bucurat în timp de aprecierea celor mai importanți exegeți literari) a cunoscut în anii de după război o perioadă de eclipsă, ca atâția alții suspectați a fi tributari ideologiei burgheze, pentru ca reabilitarea din anii deceniului al șaptelea al secolului trecut, să favorizeze demersul alcătuirii unei serii de *Opere complete*, în realizarea căreia s-a angajat unul din cei mai străluciți editori ai noștri la acea vreme, G. Pienescu, după moartea căruia sarcina continuării și-au asumat-o Victor și Mariana Iova, până la volumul al XVIII-lea, din cele 30 avute inițial în vedere.

A trebuit să treacă multă vreme până ce valorificarea moștenirii literare să și-o asume, după 1989, Academia Română, din inițiativa și coordonarea Acad. Eugen Simion, tipărind operele scriitorilor fundamentali într-un corpus critic, după modelul francez. Așa se face că în 2014, sarcina reluării unei noi ediții din opera beletristică a lui Ion Agârbiceanu să și-o asume profesorul universitar clujean, Ilie Rad, un pasionat cercetător al istoriei literare contemporane. Și, iată, în mai puțin de un sfert de veac a dus la capăt această integrală, ajungând până la volumul al VIII-lea (2017), ultimul din serie, fără includerea publicisticii și a corespondenței care,

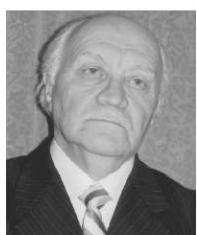
probabil, vor constitui obiectul unor alte demersuri. Editarea se face sub egida Academiei Române (coordonatorul colecției: acad. Eugen Simion) la Fundația Națională Pentru Știință și Artă, București. Ultimele două volume (VII-VIII) includ romanele scrise și publicate între 1939 (*Licean...odinioară*), cu *Vâltoarea* și *Prăpastia* (1940), *Sfântul, Vremuri și oameni* vol. I-II (1942), *Lume nouă, Frământări și Prăbușirea* (1943).

Ion Agârbiceanu, ținea să precizeze Ion Negoițescu în *Istoria sa literară*, a urmărit să dea „o *Cronică transilvăneană* și ca a rămas până acum singura în literatură noastră. Ideea

alcătuirii unei *cronici* nu va fi avut-o prin 1911-1915, când scrie *Povestea unei vieți* și *Povestea altei vieți*, care s-ar constitui ca primă parte a ei, și probabil nici mai târziu, prin 1931, când dă, cu *Biruința*, continuarea. Cert e că mai încoace ideea îl preocupă și trece la realizarea ei, căci tipărind, în 1938, *Sectarii*, cu o privire asupra vieții de peste munți, descrie societatea transilvăneană și în anii de mai înainte”.

Meritul profesorului Ilie Rad este cu atât mai mare cu cât a colationat textele din toate edițiile precedente, realizând note și comentarii critice la obiect, cu probitate profesională, adăugând, de fiecare dată, un corpus de referințe critice, glosar și ilustrații reprezentându-l pe autor, coperte ale diverselor ediții precum și schițe de portret datorate unor artiști plastici de marcă.

Prin această amplă întreprindere editorială se face o binevenită dreptate acestui „sfânt părinte al literaturii române”, cum l-a numit Lucian Blaga, așezându-l la locul de drept meritat în panopticul clasicilor literaturii române. Valoarea acestor romane, spune Ilie Rad, trebuie căutată în „capacitatea scriitorului de a surprinde vremuri și oameni, realități istorice, sociale și politice”, și el fiind, alături de Lucian Blaga sau Liviu Rebreanu, unul din *darurile* pe care Transilvania le-a adus României Mari, în secolul care s-a scurs de la momentul realizării actului istoric, până în prezent.

Nicolae BUSUIOC

biblos

Timpul evocator și atmosfera prezentului

Captivantă această poveste a Vălimărenilor. Dumitru Simion, cu o „abilitate a transferului narativ” reușește în noua sa carte să prezinte cititorului întâmplări în succesiune, acele fapte, evenimente, împrejurări, peripecii ce pot fi scrise într-o temporalitate cuprinzătoare de realism, uneori prea excesiv. Când afirmăm lucrul acesta, ne ducem cu gândul la forma de manifestare naturalistă care redă cu fidelitate realitatea, în-cât am putea spune odată cu Émile Zola: am cules personajele complet dominate de sângele și nervii lor. Asta nu înseamnă că în „Blestemul Vălimărenilor” (Iași, Timpul, 2017) autorul surprinde niște „brute ome-nești”, cu impulsuri, instincte, pa-timi, remușcări etc., dimpotrivă, nu-meroasa familie din Valea Mare este promotoarea unor schimbări care iz-butesc să transforme monotonia unui loc „unde nu se întâmplă nimic” în unul plin de viață, acolo în marginea Fălticeniului, în plaiurile pline cândva doar de atmosfera idilică, traiul pas-toral și de iubirile naiv-sentimentale trecătoare. Acum, autorul este părtaş la instalarea timpului contemporan, pragmatic, eficient, concret, al tim-pului zilelor noastre.

Încrângătura vestitei familii a Vălimărenilor (din tată în fiu) și-a lăsat amprenta asupra întregii comunități, plasând-o într-o efervescentă metamorfoză, în planul căreia se situează prosperitatea materială, atât de jinduită încă din perioada de tristă amintire. Ilie Vălimăreanu, profesor de geografie, di-rector de școală, ajuns între timp și primar, se distinge prin capacitatea de adaptare rapidă, iar prin caracterul său bine organizat de întreprinzător, coerent și lucid, devine factorul de-terminant în amalgamul de iniția-tive, calități preluate din mers și de urmași. Mai mult, Ilie nu se rezumă numai la filosofia muncii, adică la „tonul tăios și manifestarea așa-zisei energii de conducere, brutalizarea nemiloasă a sufletului subalternului, atribute ale parvenitului care coman-dă pentru a se desfața...” Ajunge la reflecții și exemple luate din antichitate: Platon, discipol al lui Socrate, numește „meșteșug regesc” calitatea conducătorului de a „țese între ele sufletele în chipul convenit și de a le insufla rânduiala și supunerea de bu-nă-voie”. Și vom întâlni asemenea idei cu iz filosofic, apoi istoric, teo-logic, cultural pe parcursul narativ al romanului, salvându-l în mare măsura de o descriere seacă a tot ceea ce se întâmplă în localitate, chiar dacă acolo afacerile (comerț, ferme agri-cole, silvicultură, ecologie, apicultură, turism etc.) sunt demne de toată lauda.

Dar autorul știe că un text lite-rar trebuie să întrunească ansamblul

de expresii legate printr-un sistem coerent de referințe interioare, de o gândire într-o structură de elaborare a scriiturii, încât lectura să descopere ideea, mesajul, convingerea și fru-musețea povestirii în sine, nu numai a lingvisticii regăsite în cuvinte, fra-ze, episoade, fragmente. Și cum na-rațiunea, mai ales cea de întinderea unui roman, trebuie să evite pe cât posibil neverosimilul basmului, acest gen textual urmărind dezvoltarea materialului în așa fel încât epicul, cu toată subiectivitatea autorului, să se îndepărteze de laxul ceremonialului nespectaculos. Dumitru Simion are grijă ca timpul evocator al trecutului să intre ușor și în atmosfera prezentu-lui pentru ca țesătura romanului să fie edificatoare, credibilă, revitalizată.

Dar de ce „valul nefast al tragedi-ilor”, de ce blestemul până la urmă? Când totul părea să meargă numai spre bine pentru întreaga familie a Vălimărenilor și a celorlalți se produ-ce fatalul, momentele fatidice se țin lanț (decese, înecuri, accidente de cir-culație, inundații catastrofale), se pul-verizează bunăstarea, vieți dispărute, nimic nu mai este ca înainte. Aflăm la sfârșitul volumului „taina blestemu-lui”. Anatemizarea s-a revărsat ca un semn al timpului răzbnunător în care s-a săvârșit răul. Starea de bine nu se poate clădi pe rădăcini ale inumanu-lui, ale păcatului.

Parcurem paginile din „Bles-temul Vălimărenilor” și realizăm că Dumitru Simion are la îndemână darul expunerii provocatoare a unor lumi posibile succesive. Nu vom în-tâlni dantele și broderii sau nu știu ce rafinamente ale scriiturii, vom avea în schimb revelația abilității unor scenarii rupte din viața reală, sinceră, episoade ale omului cu împrejurările lui inevitabile, cu bucurii și suferin-țe, cu acele semne care arată (celor inițiați) că existența efemeră a ființei are dreptul, în același timp, la viețuirii cu multe „petreceri”, dar care în final toate duc la lumea de dincolo. Cartea lui Dumitru Simion se înscrie într-o literatură de bună calitate.

Iulian Marcel CIUBOTARU

Reeditarea operei Pr. Dumitru Furtună

In memoriam Prof. Univ. Dr. Gh. Macarie
(25 aprilie 1940-10 ianuarie 2018)

Pr. Dumitru Furtună, fiul unui preot de țară, s-a născut la 26 februarie 1890, în lo-calitatea Tocileni, jud. Botoșani. A rămas orfan de mic și a fost crescut de bunicii pa-terni, care s-au îngrijit de studiile și formarea intelectuală a celui care s-a remarcat, ulte-rior, ca teolog, folclorist și istoric. Studiază la Seminarul „Veniamin Costachi” din Iași și la Facultatea de Teologie din București. Hirotonisit preot pe seama unei parohii din Dorohoi (1914), Dumitru Furtună activează și în învățământ, fiind profesor, mai întâi la Gimnaziul „Grigore Ghica”, apoi la „Re-gina Maria”. A susținut o intensă activitate publicistică, fiind colaborator la numero-ase reviste și fondând el însuși câteva periodice (*Primăvara*, *Tudor Pam-file*). În 1923 a întemeiat, cu sprijinul mitropolitului Pimen Georgescu, Semina-rul din Dorohoi (desființat oficial în 1931, ca urmare a crizei economice, va fi reînființat în 1993), acti-vitate pentru care a fost răsplătit cu ordinul „Coro-ana României în grad de cavaler”. Marginalizat în anii comunismului (în 1952 i s-a suspendat pensia), Du-mitru Furtună a murit la 15 ianuarie 1965, fiind înmor-mântat la Cimitirul „Eterni-tatea” din Dorohoi.

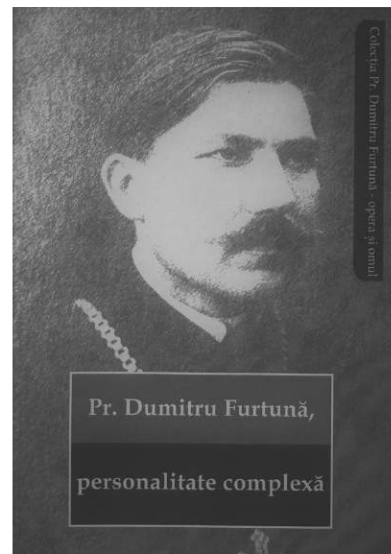
Opera sa, diversă și enciclopedică, dar nesistematică, ni-l dezvăluie pe autorul ei ca pe un cărturar autentic, cu notabile contribuții în ceea ce privește folclorul (mai ales culegerea acestuia), istoriografia, istoria literară (a fost unul dintre cei mai competenți cercetători ai vieții și operei lui Ion Creangă, motiv pentru care Jean Boutière i-a solicitat informații și sfaturi în repetate rânduri), is-toria Bisericii, teologia etc. De aceea, reedi-tarea (aproape) completă a operei părintelui Furtună este un motiv de bucurie și un pios omagiu adus acestei personalități. Meri-tul revine Editurii *Sf. Mina* din Iași, care a tipărit, în 2016, opt volume (unele dintre ele însoțite de CD), alături de un altul, cu-prinzând evocări, „autentice mărturii de sen-sibilitate” despre ctitorul seminarului doro-hoian.

Apariția acestor nouă volume reprezintă un efort colectiv (inclusiv a cadrelor didac-tice de la Seminarul „Sf. Ioan Iacob”), însă meritul principal îi revine profesorului Gh. Macarie, coordonator, îngrijitor, prefător și cel care a întocmit bibliografia și aparatul critic necesar. De altfel, cunoscutul critic și istoric de artă a fost constant preocupat de posteritatea Pr. Furtună, fiind cel care a în-grijit și mai înainte volume din opera sa (încă din 1973), iar în 1981 a reușit, în plin regim comunist, care propaga ateismul, montarea și dezvelirea unei plăci cu efigia în bronz a cărturarului. Zece ani mai târziu, tot la Doro-hoi, grație aceluiași eforturi, va fi inaugurat și bustul lui D. Furtună.

Primele trei volume din colecția de-spre care sumar amintim aici cuprind op-era folclorică: vol. 1 (327 p.) reunește *Cântece bătrânești din părțile Prutului* – 1927 și *Izvodiri din bătrâni* – 1939; vol. II (298 p.) adună *Vremuri înțelepte* – 1913, *Cuvinte scumpe, taclale, povestiri și legende*

românești – 1914 și *Firicele de iarbă* – 1915; vol. III (248 p.) include *Plugușorul la români* (1915), precum și *Despre folclor, tradiții și folcloriști* – cuprinde materiale apărute în presa culturală.

Următoarele trei tomuri sunt dedicate operei teologice (tipărită cu binecuvântar-ea Înălțatului Teofan, mitropolitul Moldovei și Bucovinei); în primul volum din această serie, prefător de acad. Al. Zub, este retipărit studiul din 1915 despre *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială* (317 p.), care relevă nivelul precar de instruire al clerului de mir, dar și modesta situația materială a acestuia.

Pr. Dumitru Furtună,
personalitate complexă

În al doilea volum (333 p.), prefător de Pr. Ioan Vicovan, sunt republicate cin-cisprezece studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române, scrise de Pr. Furtună între 1913-1936. Materialul despre episcopul Chesarie al Buzăului reprezintă, fără îndoială, cheia de boltă a întregii cărți. Ultimul volum (292 p.) adună alte cercetări, aferente, mai cu seamă, istoriei secolului al XVIII-lea; se distinge tex-tul despre *Ucenicii stareșului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani, cu un scurt istoric asupra acestor mănăstiri*.

Studiile de istorie literară ale Pr. Furtună au fost concentrate într-un tom distinct (331 p.), care republică contribuții deosebit de in-teresante, precum *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă (cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea sa)*, dar și alte douăzeci și două de articole, dedicate vieții și activității unor importanți scriitori, precum V. Alecsan-dri, M. Eminescu, B.P. Hasdeu, Alecu Russo, Gh. Asachi ș.a.

Volumul intitulat *Scrieri diverse* (324 p.) reunește câteva cercetări meritorii, precum cele despre istoricul Gimnaziului „Grigore Ghica” (1921), documente privind istoria moșiei Ceptura (jud. Prahova), întregiri bio-grafice privitoare la Spiru Haret, Gh. Emi-novici etc.

În fine, ultimul volum, *Pr. Dumitru Furtună, personalitate complexă* (374 p.) adună amintiri și texte omagiale despre ped-agogul, preotul, omul de știință dorohoian. Cartea mai cuprinde și un arbore genea-logic al familiei Furtună, cronologia vieții și operei celui omagiat, dar și referințe bib-liografice (numai lista titlurilor publicate în timpul vieții însumează 19 pagini).

Repunerea în circuit a operei lui D. Furtună reprezintă un gest de prețuire față de acest slujitor al altarului. Înfăptuirile sale au fost de o înaltă ținută, iar scrierile sale merită citite și recitite, fiind scrise cu înțelegere față de oamenii trecutului și aleasă finețe intelectuală.

Niciun rând din cele aproape trei de mii de pagini reeditate de Editura *Sf. Mina* nu este searbăd. Autorul, cu certe înclinații literare, adoptă un stil plăcut și direct, precum „mae-strul” său, humuleșteanu devenit învățător și diacon la Iași, marele Ion Creangă.

Mic tratat de horticultură a limbii româneze sau Cum se cultivă florile de plastic

3. Semantica personajului

Thanato-logici auctoriale

Văzut-am în numărul trecut cum Thanatos pune stăpânire asupra scriiturii jurnalistice și-i stimulează pe autorii de proze să se uite în oglindă: cei care au trecut pragul existenței biologice sunt o bună materie pentru mașinăriile de tocat imaginarul unei comunități, este suficient să privești știrile dimineții, când numărul de morți în incendii se ia la întrecere cu cel provenit din accidente rutiere, la care se adaugă cel generat de înjunghieri. „Născut poet” și „fan Eminescu” prin laptele supt de la mamă (sau prin laptele praf produs de firme autohtone), românul nu uită că va muri (*Memento mori*).

Așa se face că, pentru a fi interesant în lumea literelor, până și scriitorul trebuie să părăsească lumea în condiții presupunând asasinatul: Labiș (în cazul căruia ar fi intervenit mâna unui poet stalinist având un doctorat în zoopsihologie), Preda (întrucât *Cel mai iubit dintre pământeni* ar fi deranjat vecinii de la Răsărit, răspunzător de instaurarea terorii comuniste pe plaiurile mioritice).

Dar vârful căpiței imaginarului thanatologic național este decesul lui Eminescu, în jurul căruia se învârt ipoteze și revelații demne de *Codul lui Da Vinci*: n-ar fi demn ca Pușkin să moară în duel, iar „poetul nepereche” să sfârșească în urma unei „boli rușinoase” (care l-ar fi marcat de altfel și pe Nietzsche) sau asemenea „decadenților” din Paris, unde „ai noștri tineri...”. Competiția dintre „morții iluștri” face parte dintr-un joc identitar a cărui ambiguitate ar merita un studiu sistematic.

Această supralicitare a deceselor suspecte are însă un efect secundar: minimalizarea semnificației sacrificiului celor care, în temnițele comuniste, au murit pentru un crez sau au fost lichidați pentru că refuzaseră să se „alinieze”. Fiind prea mulți, devin un *număr*, fără pondere simbolică în fața unor *nume* deja cunoscute. Mergând mai departe, se ajunge la devalorizarea celor care *nu au murit*: ce mai poate însemna Paul Goma (trăitor la Paris când noi „mâncam salam cu soia”), supraviețuitor al încercării de lichidare, față de Preda, care a „rezistat” aici până la ultima suflare...

Pentru a-i extrage pe cei semnificativi, pe cei care reprezintă o altă față a eticii și o altă viziune estetică pentru perioada dictaturii comuniste trebuie un efort prea mare, astfel încât Mircea Horia Simionescu (gazetar la „Scântea” în anii persecutării intelectualilor, nomenclaturist și prozator la modă pentru elitele culturale în perioada conturării disidenței prin Paul Goma) figurează în manualele de liceu, unde nu ai șanse să afli un Steinhardt (deja „omologat” de critică), pentru a nu mai vorbi de autorul *Culorilor curcubeului* (deranjant și pentru noua nomenclatură culturală).

De la „mitul național” la admiratorii „briliantului Mutu”

În arhitectura literaturii naționale predată în școală, *Miorița* este cheia de boltă pe care se articulează construcția *Eroului literar*. Referatele online (care, prin copy-paste, asigură notele de trecere prin școală unei bune părți a tinerei generații carpato-dunărene) îl citează pe Sadoveanu („drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru”). Puține voci au încercat să pună în discuție autenticitatea mitului și să aducă istorisirea pe pământ. Dintre ele, cea a lui Alex Mihai Stoenescu², care se revoltă împotriva a ceea ce el consideră a fi o mistificare:

Cercetări recente ale Școlii românești de etnografie și folclor au arătat că balada Miorița, în forma cunoscută de noi astăzi, nu este mai veche de secolul al XIX-lea și se postează cu totul marginal față de filonul liric popular cel mai vechi. Povestea absurdă a ciobanului român care află că va fi asasinat de frații săi, ce provin obligatoriu din alte provincii românești (Transilvania și Muntenia), că va pieri pentru a i se fura oile, și față de care el, moldoveanul, se resemnează, însurându-se cu Moartea, este probabil cea mai mare cacealma trasă vreodată românilor. Nimic mai degradant decât transformarea esenței mitice a tradiției românești

a oieritului într-o crimă pentru jaf, în fața căreia victima visează la stele.

Lucrările la care se face trimitere au apărut, la edituri de stat, sub controlul unor referenți de specialitate, purtând semnătura unor nume cu o bună reputație, între anii 1978 și 1985. După patru decenii însă, schema de predare a *Mioriței* rămâne neschimbată. *Baltagul* justifică – în lecturile autorizate (unde este introdus chiar și în seria „romanului polițist”³) – perspectiva „economică” a uciderii oierului de către confracți. De la Ghilgameș la Hercule Poirot drumul nu e prea lung, pare-se.

Iată ce aflăm din același referat, în care autenticitatea mitului nu este pusă în discuție:

Motivul transhumanței este ilustrat de spațiul ondulatoriu - „vin în cale / Se cobor la vale”- al transmutării oilor de la munte la șes și invers, în funcție de anotimp, de cifra mitică „trei” și de ciobanii care își însoțesc turmele, evidențiind ancestrala (străvechea) îndeletnicire a românilor, simbolizată prin cele trei mari provincii: Moldova, Ardealul și Muntenia.

Astfel de „filosofeme” (învățate pe de rost pentru a fi reproduse la „evaluări naționale”) dezvoltă în chip bizar ideea *unității de neam*: pe „ancestrala îndeletnicire” comună celor trei se grefează totuși „invidia, meschinăria ciobanilor care pun la cale crima - „ca să mi-l omoare”(vezi același referat, *Motivul complotului*).

Dar delirul interpretativ poate merge și mai departe într-un „auxiliar didactic” intitulat *Dicționar – personaje literare pentru elevi* (clasele V-XII), un exemplu de „bișniță”⁴ didactică dintre sutele circulând pe piață:

Pasionat de meserie, ciobănașul nu se poate despărți nici de fluierul său, care constituie un simbol pentru sensibilitatea și duioșia sufletului ./... (El este incredințat) că dragostea dintre el și animalele sale este reciprocă.

Deși tânăr, ciobănașul este înțelept (...)

*Grijuliu și iubitor, el nu vrea ca mama sa să afle despre steaua căzătoare (...).*⁵

Psihologia manelificată după scheme consacrate în învățământul nostru se îmbină cu modelul Resurselor Umane (adică al fostelor Servicii Personal, mâna stângă a poliției politice în alte vremuri): avem informații despre atitudinea față de muncă (pasionat fiind, se presupune că va fi eficient), despre hobby (muzica, deci e un artist), despre relațiile personale (chiar dacă este vorba de animale, tot suflete sunt), despre echilibrul psihic și relațiile de familie (fiind încă tânăr, e celibatar, dar este grijuliu și iubitor față de mamă). Trăsături pozitive, numai bune pentru a înțelege adâncimea unui mit fondator al culturii românești. Marele Oier al națiunii (patron de club de fotbal, „om politic” și – mai ales – mare apărător al credinței strămoșești) l-ar angaja pe loc, mai ales că, în înțelepciunea sa („acceptă moartea ca pe

un final firesc al vieții”), el poate fi asimilat de Big Gigi categoriei de bun creștin.

Dacă aș merge pe linie conspiraționistă, aș spune că transformarea *Mioriței* în tocătură de clișee este rezultatul unei politici premeditate de degradare a mitului. *Cultura resemnării* este convenabilă oricărui regim politic, cel comunist fiind cu atât mai interesat în condițiile extirpării educației religioase sistematice, a cărei manipulare grosolană permite cultivarea supunerii față de autoritate⁶. Cât despre ecourile din cultura economică, (respectiv Resursele Umane), acestea pot fi văzute ca expresie a *universalității mitului* (ce este mai potrivit integrării europene decât managementul?).

În fapt, cred că explicația este mult mai prozaică: în fața dificultății de a explica în mod adecvat universul miturilor ancestrale (vehiculate, de altfel, prin adaptări decalate de orizontul originar), se recurge la o formulă încremenită în mentalul autohton: lipirea unor adjective pe chipul unui personaj. Urmăriți emisiunile de știri și veți vedea cum – în cazul unei tragedii – vecinii sunt interogați asupra personajului și furnizează o mică *fișă de caracterizare*, iar atunci când ezită, sunt ajutați de „ziariști” pentru a debita ceea ce se crede că publicul ar aștepta. Nu trebuie să ne mirăm că orizontul catastrofic de la „televiziunile de știri” se regăsește, la aceeași furnizare de clișee didactice, în caracterizarea măicuții bătrâne din Miorița: „suferința cutremurătoare”, „durerea sfâșietoare”.

Limbajul e pe înțelesul privitoarelor de telenovele și al celui care crede că Mutu, Iordănescu, Lucești, Hagii (e vorba de plural, nu de o eroare de transcriere a numelui) *fac istorie* fugărind o minge pe terenul de fotbal și ne fac *cunoscute pe plan mondial* jucând pe alte plaiuri sau antrenând echipe din cine știe ce colț al lumii. Brâncuși și Enescu, Cioran și Ionescu, care nu sunt văzuți pe stadioane de sute de mii de fanatici și nici la televizor în toată lumea prin transmisii „live”, sunt scoși de la naftalină doar dacă apar în vreun referat, evident, fără a fi verificată oportunitatea menționării lor.

Pentru a face școala altfel în inițierea literară, „exegeții” didactici ar fi trebuit să ajungă la *Cultura psihologică românească*, apărută la Editura științifică și enciclopedică în 1980, unde aflăm, de la Traian Herseni, că nu se poate vorbi de psihologie otova, că atunci când vorbim, de minte și de suflet, în spațiul nostru, trebuie să avem în vedere o pluralitate de perspective (poporană, clericală, enciclopedică, filosofică, științifică). Iar pentru a ieși din contabilizarea trăsăturilor de caracter în cazul legendelor (procedeu care-i aduce în același plan pe Brâncoveanu și „divele” de la Antena Star), o îmbăiere în apele etnografiei comparate ar fi binevenită: ne-o dovedește cartea semnată de Petru Ursache, *Miorița – dosarul mitologic al unei capodopere* (Editura Eikon, 2015). Dar despre acestea vom vorbi cu altă ocazie.

Note&Comentarii:

1. <http://crispedia.ro/miorita-de-vasile-alecsandri-comentariu-literar-rezumant-literar>.
2. *Istoria loviturilor de stat din România*, vol. II, Eșecul democrației române, Editura RAO, 2002; (vezi pag. 383 și urm.).
3. Referatele urmărind să „demonstreze” această teză abundă: www.referat.ro/referate/Argumentare_roman_politist_96f4d.html, <https://brainly.ro> › Gimnaziu (Clasele V-VIII) › Limba română, <https://rdz.ro/roman-politist-baltagul.html>, <https://prezi.com/litv.../baltagul-este-un-roman-politist-datorita-faptului-ca->, <https://www.referatele.org/referate-baltagul+dem> onstratie+ca+este+roman+politist.html.
4. *bișniță sf* [At: DEX² / Pl: ~țe / E: eg *business*] Afacere dubioasă mărunță. Termenul a apărut în Epoca de Aur și se referea numai la comercializarea produselor absente de pe piața noastră și adusă de „morocani” (marinari, în jargonul vremii) sau de cei care călătoreau în „țările prietene”. Aici voi include și procesul de producere a acestei camelote de către personaje care nu uită să pună „prof” în fața numelui propriu.
5. Toate sublinierile aparțin autoarei, «prof. MB», proprietară a unui srl intitulat « Editura B&Professional Consulting ». Nu-i voi da numele complet pentru a nu fi acuzat de discriminare de gen/sex de o apărătoare intertextuală a feminismului, Maritza Lou-Rika.
6. Obiecțiile față de aplicarea formulei «dați Cezarului ce-i al Cezarului» în cazul regimurilor autoritare revin frecvent în *Jurnalul fericirii* (vezi ediția realizată de Mănăstirea Rohia, 2005, 196-197).

Frica de sistem a intelectualului român

Dialog între două generații
Mara Magda Maftei - Liviu Ioan Stoiciu

Mara Magda Maftei: Domnule Liviu Ioan Stoiciu, nu întâmplător m-am oprit la dvs. pentru acest dialog construit în jurul relației pe care o are intelectualul român cu Frica. Nu intenționez să ne referim aici la Frică și ca sentiment uman, firesc până la un punct, și care inhibă orice inițiativă, ci la o Frică specifică unui popor care a trecut prin experiența comunistă. O Frică însă din ce în ce mai puțin justificată la aproape treizeci de ani de la dispariția politică a comunismului în Europa de Est. Frica de sistem, frica de repercusiuni. Ne puteți explica, prin prisma propriei experiențe de viață, de ce anume se teme încă intelectualul român în 2017?

Liviu Ioan Stoiciu: Frica de ziua de mâine și frica de Dumnezeu sunt înscrise în ADN-ul românilor (recunoști fataliști, resemnați cu ceea ce li s-a dat prin naștere, cu „zestrea genetică naturală moștenită”, cu bune, rele). Lasă că eu sunt și stoic, predestinat prin nume (tatăl tatălui meu a venit în România la începutul secolului XX din Grecia stoică, aromân macedonean revoltat), „om ferm, sever, neclintit, cu multă tărie sufletească, dar supus față de soartă” (soartă mereu imprezvizibilă, care nu-ți poartă noroc)... Frica de faptul că mâine îți poate merge rău (să ai un accident, să te îmbolnăvești, să-ți pierzi locul de muncă, să nu ai ce să mănânci sau unde să dormi), „fiindcă așa vrea Dumnezeu”, în nici un caz românul simplu de azi nu politizează frica. Românul de ieri, în comunism, sigur, avea „în sânge” frica de poliția politică, de Securitate (de faptul că poți să dispari, să fii condamnat la moarte sau la ani grei de temniță fiindcă ai servit monarhia de până în 1948, să zicem, pe vremea lui Dej, sau să fii ridicat de pe stradă fiindcă ai trimis o scrisoare la Radio Europa Liberă, pe vremea lui Ceaușescu). Altfel, o relație a intelectualului român de azi cu Frica, așa cum o subliniați dumneavoastră, cu literă mare, eu știu? Ce e „frica de sistem”? După 28 de ani de la Revoluția din decembrie 1989, în 2017 am aflat că postcomunismul a fost construit de serviciile militarizate secrete și de justiție, în numele statului de drept și al luptei contra corupției. În condițiile în care „sistemul” (adică instituțiile de conducere, care fac legile și ne guvernează, al partidelor postcomuniste) în întregime lui e corupt de putere. În 2017 am aflat că puterile politice se luptă pentru întâietate, că avem un „stat / sistem paralel”, condus de președintele țării, aflat în opoziție (ciudat, el ar trebui să fie echidistant, conform Constituției; președintele țării reprezintă altă culoare politică decât a celor de la putere, a celor ce au câștigat alegerile parlamentare și care au dat guvernării și au pus în aplicare politicile programelor lor). Statul paralel, condus de președintele țării, de dreapta, a numit șefii serviciilor militarizate secrete și magistrații (care luptă și dă-i cu corupția celor aflați pe cealaltă baricadă la putere, diabolizând DNA, „direcția națională anticorupție”, o DNA transformată într-o oficină a condamnării politicienilor aleși majoritar, de stânga, incomozi pentru cei aflați în opoziție; o DNA care ar trebui să facă dreptate în toate straturile societății, nu numai acela politic; azi, procurorii DNA scot din joc politicienii incomozi în fața electoratului, acuzându-i de fapte penale, fără să țină cont de prezumpția de nevinovăție; numai așa se explică de ce electoratul majoritar îi votează și pe cei compromiși de DNA)... Revenind la întrebarea dumneavoastră: de ce anume se teme încă intelectualul român în 2017, ce să răspund? Dacă intelectualul e politician aflat la putere, are de ce să se teamă, că se va afla pus la zid de DNA (și serviciile secrete care o deservesc). Dacă nu e politician, se poate teme că e prins cu doctoratul plagiat sau că-și pierde funcția (fie și de funcționar public, fără culoare politică) atunci când vin „ceilați” la putere, nu cei care l-au instalat. Dar așa e și în SUA sau Franța (cu „vechi state de democrație”, nu?) la schimbarea puterii politice. În rest, nu vād de ce s-ar teme intelectualul român „civil”, „apolitic” (în afara faptului că nu va fi promovat dacă nu împărtășește opțiunile șefului ierarhic), „neimplicat în viața publică”, azi — normal ar fi să-i fie frică de ratare (în plan material) și de neîmplinire sufletească (în plan spiritual), cum îmi e mie, dintotdeauna ghinionist.

MMM: Mie nu mi-e Frică de nimic și de nimeni, dar recunosc ca sunt privită în România ca un fel de spe-

cie bizară. Nu înțeleg ce înseamnă să îți fie Frică atunci când ai un punct de vedere pe care îl susții cu argumente solide. Din păcate, descopăr zi de zi tot mai mulți intelectuali inhibați, intelectuali care se conformează, care se tem și se aliniază unei atitudini generale de lasitudine. În România, intelectualul se teme cel mai mult, din păcate. Aveți și dvs. același sentiment sau considerați că, dimpotrivă, s-au făcut progrese importante față de momentul '89?

LIS: Vă referiți la proba de conformism pe care o dă intelectualitatea, azi? E doar o impresie... Că nu activează în corpore politic sau civic, să fie fiecare intelectual „un agent responsabil față de societatea pe care o construim”? Fie și agent acoperit... Adică să simți că e și el la putere. Să fie critic față de cei „ieșiți în față”. Aud mereu că intelectualul (multilateral pregătit) se implică în viața politică sau civică fiindcă nu e... indiferent, fiindcă vrea o viață mai bună pentru copiii lor. Din păcate, toți dau de gustul puterii, o dată cocoșați (aleși de electorat sau numiți în funcții înalte), contează numai interesul propriu, care mai de care considerându-

se un răsfățat al sorții sau al lui Dumnezeu, „care merită”... Cât stau în banca lor profesională, intelectualii sunt buni, imediat ce intră în morișca politică, sunt răi (exemplul scriitorilor, intelectuali de clasă, „conștiințe ale neamului”, care au eșuat în politică, e semnificativ). O fi vorba de umorile suprad dezvoltate la intelectuali, care le fac feste o dată parveniți într-o postură învidiată de alții asemenea lui, dispus să calce pe cadavre să o ocupe în viața publică. În privința opiniilor, e adevărat, majoritatea intelectualilor preferă să nu intre în conflict cu colegii lor, fiindcă au altă opinie — și nu cred că o fac din lașitate. Mai degrabă trăiesc un sentiment de lehamite, că Dumnezeu ne-a făcut diferiți și trebuie să ne respectăm așa cum suntem, unii mai slabi de înger, alții abuzivi, unii împăciuitori, alții intoleranți. Și nu mă refer la multiculturalitate, nici la „politicile corecte”, starea revoluționară de a te afla mereu în opoziție față de cei de la putere are slăbiciunile ei. Exprimându-te în opoziție, naști automat adversități. Ca scriitor, luând partea președintelui țării Traian Băsescu în cartea ta, te poți trezi cu înjurături din partea cititorilor care îl detestă pe cel care și-a permis să le ia românilor 25 la sută din venituri, din proprie inițiativă (dovadă de dictatură personală)... Totuși, opinia politică sau civică e conjuncturală, se schimbă de la o epocă la alta și e de preferat să-ți păstrezi coloana vertebrală, să ai o atitudine echilibrată și să nu-i judeci pe alții, opuși, nici pe cei care tac. Personal, am publicat texte incomode și de trei ori pe săptămână în ziarul lui Ion Rațiu, *Cotidianul* din 1991 până în toamna anului 2004, când a fost cumpărat de Băsescu și ai lui (care au dus până la urmă la faliment ziarul) și eu am fost alungat. Am continuat să scriu mai apoi la alte ziare, tot în opoziție. Nu mi-a folosit la nimic, îmi făceam datoria de cetățean intransigent, mi-am înmulțit doar dușmanii...

MMM: În România coexistă trei generații, generația celor de douăzeci de ani, a celor de patruzeci de ani și generația de șizeci de ani. Fiecare a trăit o bucată de istorie diferită, fiind prin urmare imposibil de armonizat în termeni de atitudine, de așteptări. Sunt foarte conciliantă cu generația celor de șizeci de ani, născuți și formați în comunism. Nu poți apăsa pe un buton și șterge toate programele mentale înregistrate timp de decenii. În schimb, sunt foarte decepționată de generația intelectualului de patruzeci de ani, care nu prea știe în ce direcție să o apuce. Mă puteți ajuta cu câteva argumente în acest sens? Cum simțiți dvs. cele trei generații?

LIS: Pătrunzătoare observații, „gândim la fel” deși suntem din generații diferite. Eu, la Revoluție (în februarie

1990) împlineam 40 de ani — dacă vrei, am trăit destul și înainte de Revoluție și după. E curios că generația mea și-a găsit drumul, optzeciști (născuți în anii 50 ai secolului trecut) s-au impus nu numai în literatură (ei domină nu numai topurile valorice, au operă și ocupă funcții cheie, de la a fi directori de reviste literare la a conduce Uniunea Scriitorilor și filiale ale ei; Uniunea Scriitorilor se confundă cu viața literară la noi), ci și în politică, de toate culorile, și în diplomatie sau în jurnalistică, în economie, medicină, arte plastice, arhitectură, teatru și film, în muzică sau în educație. Optzeciști, pe de altă parte, sunt cei care au asigurat tranziția de la România centralizată comunistă la aceea a economiei de piață, liberă — din păcate, în „viața reală” (social-economică) le-a lipsit clarviziunea. Spuneți că sunteți dezamăgiți de generația intelectualului de 40 de ani de la noi, care e educat (în liceu și facultate; dar și prin mass-media scrisă și audio-vizuală), el e „format” de optzeciști. A intervenit între timp „civilizația globalistă”, aceea a internetului și telefonului mobil (înnoit și lunar), o adevărată „revoluție umanistă”, accelerată de prezența multinaționalelor la noi, care a mărit avântul promoțiilor postcomuniste, redescoperind „altfel” lumea. Plus plecarea din țară la studii (cu burse) sau la muncă de sclav în Occident a tinerilor, s-au schimbat mentalități peste noapte. Dacă pui alături o mentalitate de bibliotecă a unui optzecist cu mentalitatea de purtător de steag exclusivist pe internet a unui douămiist (mai ales de când a apărut Facebook), simți că are fiecare câștiguri și pierderi specifice, agravante. S-au schimbat radical mentalitățile de când internetul de viteză (citeam din 2015 că internetul din România e de două ori mai rapid decât cel din SUA) face să se deschidă și o carte mai repede, în format pdf, nu numai să facă socoteli, cultura și limba română creativă ar trebui să iasă numai în câștig, oare de ce ies în pierdere? Fiindcă e paradoxal, de când a apărut internetul s-a generalizat subcultura, mediocritatea, lipsa crasă de valoare. Se promovează succesul facil, textele „populare” făcute publice prin „Cântarea României” din vremuri apuse erau nimicuri pe lângă toate cele promovate azi pe Facebook... De ce? Fiindcă nu mai e la putere criteriul de evaluare critic-estetic. Aici putem să tragem o concluzie: cei „bătrâni” (la

60 de ani, optzeciști) au conștiința actului creator critic, nu minimizează criteriul estetic. În timp ce douămiștii nu mai dau doi bani pe spiritul critic-estetic, se complac în marasm. Sigur, nu trebuie generalizat în lumea artistică, sunt și tineri de valoare.

MMM: România în 2017 e construită pe găști, în orice domeniu. Un fel de caste în care nu pătrunzi decât dacă respecți anumite cutume. Mi-e aproape

imposibil să explic acest lucru unui intelectual din Europa de Vest. Trebuie să fi trăit aceeași bucată de istorie pentru a înțelege fenomenul. Multă vreme am crezut că România poate fi occidentalizată și nu mă refer aici la politici economice etc. ci la o adevărată revoluție la nivel de mentalitate. Acum sunt convinsă că e imposibil. La urma urmelor, se poate trăi și în orientalism. Dvs. aveți, poate, o viziune diferită, făcând parte din altă generație. Ne puteți detalia punctul dvs. de vedere?

LIS: Trăim cu toții în plin exclusivism, nu contează din ce generație faci parte și din ce domeniu vii. Poate e o atitudine a fiecăruia de adaptare sau de acord cu lumea în care supraviețuiește. N-ai cum să te protejezi decât dacă îți faci familia ta, îți marchezi locul (și-l aperi ca orice animal care are în genă autoconservarea; la om contează și mândria). Apoi, „intelectual” fiind, simți nevoia să ai un grup al tău, dacă nu o gașcă sau un clan (eventual un partid al tău sau o sectă)... Normal, apar și cutume, dacă vrei să te aliniezi unei asociații. Cel mai greu pe lumea asta e pentru singuratici și pentru cei neincluși, marginalizați, lăsați la o parte — scriitorii (artiștii cu personalități accentuate în general) încearcă să se salveze cum pot, unii au spirit de turmă, alții se izolează, unii preferă funcții (având talent managerial), alții stau ascunși. N-aș pune ștampila occidentalismului sau orientalismului în dreptul lor, creatorii au legea lor, de necondamnat chiar și dacă legea le e extremistă sau sinucigașă. În lumea literară din România, în 2017, să vin cu un exemplu, pe de o parte, tinerii (douămiștii) au grupurile lor, refuzând instituționalizarea»

» scriitoricească (de tip Uniunea Scriitorilor, breaslă sindicală și club select, în care intri dacă ești talentat cât de cât și ai publicat trei cărți, având cronici semnate de critici recunoscute), au editurile, revistele „pe hârtie”, site-urile, recitalurile și festivalurile lor, se mulțumesc doar cu aplauzele celor din grupurile lor. Pe de altă parte, de doi ani a apărut și o breșă în interiorul Uniunii Scriitorilor (US; a nu se confunda cu partidul USR - Uniunea Salvați România), făcută de un grup care contestă actuala conducere, a președintelui Nicolae Manolescu (ales președinte de către membrii US la fiecare adunare generală de filială). Pornită ca o mișcare care vrea să pună în ordine statutul US (care a desființat adunarea generală a US, între altele) și actul de reconstituire postcomunistă a US (US nu există legal, nefiind înscrisă în Registrul juridic postcomunist al uniunilor, asociațiilor și ONG-urilor, ni se tot explică), grupul „disident” care poartă tot numele de US (condus de Cristian Teodorescu) a ajuns să fie exclus din US-Manolescu, motiv să se deschidă zeci de procese, pe bani grei... Scriitorii români au ocazia acum să se înscrie în US-Manolescu sau în US-Cristian Teodorescu (nerecunoscută ca atare juridic; mi-e greu să înțeleg de ce nu se transformă într-o alternativă la US, cu alt nume), s-au format curente antagonice în interiorul breslei, US a avut de suferit și ca imagine publică, i se face praf credibilitatea morală... Funcționează și de o parte și de alta „spiritul de gașcă”, promovându-și favoriții, excluzându-se reciproc. Natural, scriitorul care se respectă își vede de drumul lui singuratic, neînregimentat, US nu intră în nici un fel de discuție la masa de scris (dar la receptarea operei tale contează și dacă faci parte dintr-un grup sau altul, ești susținut sau ignorat; poți însă să atragi atenția la o adică și dacă ești retras și nu ești interesat de aranjamentele... colegiale).

MMM: Din punctul meu de vedere, un intelectual are nevoie de libertate în gândire pentru a crea. Niciun sistem politic, oricât de coercitiv ar fi el, nu poate justifica compromisurile unui intelectual. În momentul în care ai început să faci compromisuri, ca și intelectual, ești mort. Poți amăgi sistemul pentru a-ți continua opera (cazul lui Noica și nu numai), dar nu îi poți spune unui dobitoc că e genial de dragul de a fi acceptat de către sistem. Nu vreau să vă întreb despre tehnici de adormire a regimului comunist. În schimb, mi-aș dori să descrieți pe scurt viața literară actuală în termenii de mai sus.

LIS: În continuarea celor spuse de mine mai înainte, deschid o paranteză, expunându-mă opoziției publice — n-o să credeți, am ajuns oportunistul numărul 1 (atacat ca atare într-o foaie provincială, în 2017) deoarece îl susțin pe Nicolae Manolescu „la al treilea mandat” în fruntea Uniunii Scriitorilor! Nu contează trecutul meu inclement (din 1981 am fost urmărit operativ de către Securitate; lasă că după Revoluție am tăiat în carnea vie a celor trecători care reprezentau puterea, dar care se credeau de neînlocuit pe pământ, în presa scrisă; inclusiv Nicolae Manolescu fiind încondeiat cât a fost lider de partid). Nu contează că e opțiunea mea, care trebuie respectată, nu condamnata, fiindcă nu văd alt președinte al Uniunii Scriitorilor decât pe N. Manolescu, la nivel academic (după ce Eugen Simion s-a recuzat, neinteresat nici o clipă să ocupe o asemenea funcție; la fel a făcut Varujan Vosganian, pe alt palier; alt candidat credibil, respectat, care să înfrunească majoritatea voturilor membrilor US, nu cunosc; un excelent manager al US ar fi Gabriel Chifu, a dovedit asta de când face parte din echipa lui N. Manolescu, asemenea lui Varujan Vosganian, dar nici el nu dorește să candideze la președinția US). Eu mă mir în continuare că N. Manolescu a acceptat să se perpetueze președinte al US, într-o lume literară românească toxică, de rău augur, care te înjură în fel și chip (pentru mine e o probă de sacrificiu)... Întorcându-mă la întrebarea dumneavoastră — la acest gen de oportunism vă refereați? Vă asigur că n-am făcut nici un fel de compromis nici în plan literar, cu conducerea USR (Nicolae Manolescu m-a destituit din funcția de adjunct la *Viața Românească*, într-o conjunctură inadmisibilă, când Paul Goma a fost acuzat de antisemitism; între timp s-a șters această etichetă și Paul Goma a primit indemnizație de merit, pe mâna aceluiași Nicolae Manolescu). Nici în plan politic sau mai știu eu în ce alt plan. M-am lăsat condus de intuiție în toate ocaziile delicate, și înainte de Revoluție, și după. Din 2015 m-am pensionat și m-am retras la Brașov, lumea politică mă lasă rece, nu mai particip la nici un festin publicistic legat de ea. Lumea literară mă mai ține încă în viață prin ceea ce scriu și public (nu mai am nici o funcție nicăieri, m-am eliberat de demonii care mă țineau prizonier în această lumea literară), nici măcar nu mai reacționez când sunt flagrant nedreptățit critic... Spuneți: „a fi genial

de dragul de a fi acceptat de către sistem”. Personal, n-am fost interesat nici o clipă să fiu acceptat de către sistem (deși am fost acceptat de sistem la Revoluție, când am fost instalat „președinte de județ”, la Focșani, funcție de onoare din care m-am retras liniștit după 75 de zile; mi-am făcut datoria față de mine însumi, dezamăgindu-mi destinul, care mă trimisese să mă perpetuez la nivel înalt). Acum ești compromis dacă pactizezi cu puterea și devii un profitor al vremurilor (nu întâmplător azi se strâmbă din nas când spui despre un scriitor că a fost „intelectualul lui Bănescu”, dovedind lipsă de clarviziune și lăcomie materială), dacă ești corupt, aflat în opoziție (presa de azi e la pământ, apropo, vândută).

MMM: Spre deosebire de intelectualul din Europa de Vest, intelectualul român contemporan are multe de spus, e mult mai ancorat în real. În Vest există o anume naivitate. Ambele cazuri se explică, cred eu, prin trăirea unei realități istorice diferite, dulce în Vest, amară în Est. Când viața te dă cu capul de toți pereții, nu poți fi decât extrem de lucid. Cât de lucid sunteți, domnule Liviu I o a n Stoiciu?

LIS: Mă recunosc în postura de naiv, nu de lucid. Chiar dacă percep la adevărată dimensiune realitatea. Asta înseamnă că sunt mai mult poet decât prozator. Dacă la nivel politic trebuie să ai și inspirație, la nivel literar trebuie să ai și caracter (eu scriu spontan). Degeaba m-a dat viața cu capul de toți pereții, am rămas un naiv: visez cu ochii deschiși, mă iluzionez că există și o parte bună a răului. Lucizi sunt cei care știu ce vor (eu nu știu nici azi ce vreau la masa de scris; nu m-a pasionat nici o „carieră”, sunt împăcat cu mine așa cum sunt, deși mi-ar fi plăcut să „rup norii”; literatura m-a scos la un liman), care ocupă funcții importante, nu se refugiază, ci-și cultivă gloria publică pe unde trece.

MMM: Și pentru că interviul se referă și la propria dvs. relație cu Frica, povestiți-ne prin ce resorturi interioare ați reușit să o învingeți în epoca comunistă, atunci când intromisiunea Fricii era cum nu se poate de logică. De asemenea, dacă vă este Frică la acest moment și de ce anume?

LIS: Prin fire sunt un luptător, reacționez (impulsiv chiar) la o agresiune asupra mea. Nu-mi e frică de când mă știu decât de mine însumi (frica de Dumnezeu și de ziua de mâine fiind incluse în mine; contează numai ceea ce gândesc eu). Securităților le-am declarat clar că tot ce am de spus, spun public, inclusiv că detestam dictatura lui Ceaușescu (motiv să fiu luat așa cum eram; se fereau de mine în public, mă urmăreau însă strict în secret, inclusiv pe fiul meu și pe soție). Mă temeam să nu-mi descopere jurnalele scrise de mână (în care eram foarte sincer), să nu fie probă în instanță. În 1982 au pus la index volumul de versuri „Inima de raze”, dedicat „Faraonului” (îl pomeneam și în fiecare autograf dat, până să fie retras din librării și pus la „fondul special” în bibliotecile publice), m-am temut că n-o să mai pot să public o carte, dar până la Revoluție am reușit să public alte două cărți de versuri cu complicitatea redactorului Mircea Ciobanu, la Cartea Românească (care nu ținea cont de dosarul meu de la Securitate; în schimb, Uniunea Scriitorilor nu m-a primit în rândurile membrilor ei, deși prima carte mi-a fost premiată de US și, conform statutului, trebuia să fiu primit automat; președintele de atunci al US mi-a cerut să devin membru al PCR, „să-mi ușurez situația” și am refuzat; am fost primit în US după Revoluție), cenzurat „la sânge”, dar cu înțelepciune. În 1989, după ce am semnat Apelul împotriva realegerii lui Ceaușescu și am avut parte de un proces public, mi-a fost teamă că rămân pe drumuri, anunțat că nu mai am loc de muncă (la Biblioteca Județeană), scriitorii și cadrele din

cultura vrânceană care m-au judecat atunci cerând să fiu trimis la mină... În privința fricilor de azi, ele sunt legate de posibilitatea pierderii memoriei brusc (tip Alzheimer) și de a nu-mi da seama de asta. Sau mi-e frică să nu fiu imprevizibil la un moment dat, să nu comit un act necugetat (în genul celor spuse în poemul care încheie volumul intitulat „Efecte 2.0”, apărut în 2017 la Editura Tracus Arte):

Gropar

Resturi risipite, răni, rațe... Pe malul lacului, întins pe o pătură, să se simtă bine, la sfârșit de săptămână — dar el se simte rău, din ce în ce mai rău, stă cu un brici în mână. Îi e frică, dacă i se năzare să-și taie singur gâtul? Nu-i trebuie decât o secundă și harșii!, briciul îl retează... E paralizat de frică, vede peste tot resturi din el risipite, răni, rațe care-l ciugulesc. Rațe? E salvat, surăde, le-ar trebui un lac de sânge să se bălăcească, iar el nu are decât o picătură... I s-a

spus că suferă de tulburări de personalitate, că în el mai e cineva, care-l influențează în rău. E chiar influențat să dobândească amintiri false, ale altuia, străin, din el, amintiri care nu au existat niciodată... E atât de simplu să o termini și el nu se îndură. A venit anume până aici, la una dintre intrările subpământene — și are chef să se distreze. Eu sunt groparul satului, se prezintă unei domnișoare sosite cu familia de la oraș la iarbă verde.

MMM: Acum foarte mulți ani, când am ajuns prima oară în Franța, actualul meu soț m-a invitat la o cină romantică, cu lumânări pe masă. Am descoperit că avea în casă și o lampă cu gaz. Am sărit în sus ca arsă. Aveam 12 ani în '89 și toată copilăria mi-am petrecut-o cu lampa de gaz și cu lumânările pe masă. Am și acum în minte strigătul din cartier când „se dădea drumul la lumină”. Atitudinea mea față de ceea ce a fost nu e de nostalgie. Ce evenimente din prezent vă trezesc reacții similare?

LIS: Ce frumos... De altfel, întrebările dumneavoastră sunt de o originalitate frapantă, ieșite din țâțâni, sunteți extraordinară. Mulțumesc pentru bunăvoința arătată... Obsesia tăierii curentului electric, 12 ore din 24, la un moment dat (pentru a face regimul Ceaușescu economie; o prostie fără margini, care avea să radicalizeze populația; ca și penuria de alimente, trimise la export) a rămas și la mine, de câte ori e o pană de curent, mă alarmez și-mi blestem zilele... O altă nenorocire pentru mine a fost deschiderea, în 1997, sub apartamentul în care am locuit în București, la etajul 1 (la București am venit de la finalul anului 1990, cu familia; eram redactor-șef la noua revistă a Uniunii Scriitorilor, săptămânalul *Contrapunct*) a unei cârciumici patroni străini, cu program non-stop, cu muzică dată la maximum, cu urlete de bețivi și miros dens de valuri de fum de țigară, mâncăruri și uleiuri arse de la bucatărie, care ne obligau să nu deschidem ferestrele (17 ani am fost terorizați) — era o pedeapsă „divină”. Se repeta astfel la București ceea ce am pățit la Focșani, unde la etajul 1 (eu locuiam la etajul 2) „partidul”, citește organul lui de represiune, Securitatea, a repartizat un apartament unei trupe de țigani (dormeau și câte 24 într-un apartament de trei camere; muzica de la ei întrecea orice închipuire), țigani care găteau la o lampă cu petrol stinsă pe scările blocului (făcând să devină aerul irespirabil), acolo unde își făceau și nevoile mari, furând permanent becurile... În altă ordine de idei, mi-au rămas reflexele de cumpărător — negăsind decât din când în când (și pe cartelă) produse alimentare, le depozitam, să avem ce să mâncăm și când nu găseam nimic. Azi soția îmi reproșează că nu m-am dezvățat să cumpăr produse peste produse, care ar putea să stea foarte bine pe rafturi (unde sunt schimbate dacă depășesc termenul de garanție) sau în frigiderile magazinelor, nu acasă, unde nu mai ai loc... Firește, nici noi nu suntem „nostalgici”, eram „ultimii oameni”, supraviețuiau cum puteam. Nu ne-am bucurat de viață. Deși am fost crescut și educat numai în comunism (născut în 1950), am traversat o perioadă de boemă (1967-1975), cu mai multe tentative de sinucidere. După ce mi s-a născut copilul „m-am adunat de pe drumuri”, am devenit „om serios” (sărac, onest, chinuit de soartă) și m-am eliberat de răul acumulat înăuntru defnitiivând cărți de sertar, de poezie și proză...

La final, un sfat pentru cititorul care nu știe unde și ce e cu sediul Fricii: „Spune cu voce tare gândurile negative! Sau dacă nu te simți confortabil să le spui cu voce tare, poți să notezi pe o foaie toate gândurile negative care-ți trec prin cap într-o zi. Oamenii de știință consideră foarte util acest exercițiu, deoarece prin efectuarea lui se reduce activitatea amigdalei, sediul emoțiilor noastre de frică și anxietate, astfel că nivelul de stres va fi vizibil diminuat și apare starea de bine, echilibrul”. 8 decembrie 2017. BV

Liviu PAPUC

oamenii din spatele testamentelor

Dr. Aristide Bendella (1810-1872)

Încă o notabilă figură, pe lângă care posteritatea a trecut cu nonșalanța inocentă a risipitorilor, își ițește chipul din filele răbdătoare (dar cât de ofertante!) ale testamentelor. În concertul multietnic al medicilor moldoveni (ieșeni, prin excelență), numele lui Aristide Bendella ne duce cu gândul la meleaguri de plăcută rezonanță, dar extracția sa era pur românească. Ajuns la o vârstă destul de împlinită, pentru vremea aceea, dar grevat de o afecțiune cardiacă, slujitorul lui Hippocrates se grăbește să-și pună pe hârtie dorințele din urmă, la 7/19 iunie 1866, în următoarea alcătuire:

„Ultima mea dispozițiune.

Institui de unici moștenitori ai mei universali pe îmbii mei fii vitregi Alexandru Degre și Elena Degre, actualmente căsătorită Kornhoffer. Ei își vor împărți toată averea mea mobilă și imobilă în următorul mod: Fiica mea Elena să-și ia casa ce este proprietatea mea, în preț de două mii galbeni, iar fiul meu Alexandru să ia în numărătoare două mii galbeni, și restul să-l împartă între îmbii frați în părți egale. Cărțile mele de medicină și istorie naturală să se dea bibliotecii medicilor și a naturaliștilor din Iași. Ornicele, inelele și argintăria mea să se dea nepotului meu Pelopidas Bendella, când va deveni în etate majoră. De executor testamentar numesc pe D. Dimitrie Rosetti de la Solești.

Aristides Bendella, doctor în medicină.

În contul celor două mii galbeni ce am legat fiului meu Alexandru i-am numărat, în viață încă fiind, cinci sute galbeni. Dr. Bendella” [Arh. Stat. Iași, Documente, Pachet 165, nr. 8 – original în germană și separat traducerea în limba română].

Zgărcit la vorbă, după cum se vede, dr. Bendella nu ne dezvăluie mai nimic din datele sale personale, decât că făcuse în viață gestul creștinesc de a înfia doi copii și că mai avea, pe undeva prin lume, un nepot pe nume Pelopidas. Spre beneficiul posterității, presa de la 1876 ne aduce prețioase informații, cu ocazia unui eveniment căruia i se face cuvenită popularizare: „Marți în 5/17 octombrie la orele 3 p.m., în salonul ședințelor Colegiului Medi-

cal, s-a descoperit portretul venerabilului Dr. Aristide Bendella [autor: Gh. Panaiteanu]. Această festivitate s-a făcut în prezența D-lui G. Korn-Hoffer, vice-consul al Germaniei, a d-lui Dr. Rusu și a altor membri ai familiei, a funcționarilor Epitropiei Sf. Spiridon, a clerului și a membrilor corpului medical din Iași. Solemnitatea s-a deschis de d-l Dr. Fătu, care în puține cuvinte, bine simțite, a arătat că Dr. Bendella, cu numirea sa la Epitropie, readusese principiul administrațiunii medicale în spitalele S-tului Spiridon, ce fusese întrerupt un timp oarecare”.

Cuvântul omagial, rostit de dr. Ciurea, face să prindă viață chipul unui modest dar vrednic slujitor al oamenilor: „Aristide Bendella, născut în Bucovina la Cernăuți, în anul 1810 în luna decembrie, dintr-o familie română, care a dat surorii noastre Bucovina un mitropolit și un magistrat înalt, a petrecut copilăria și tinerețea sa până la 20 de ani în Cernăuți, unde a făcut studiile clasice; apoi părinții, văzând starea debilă a sănătății sale, l-au trimis sub cerul limpede și cald al Italiei, la Padua, pe de o parte să-și poată recăpăta sănătatea, pe de alta să-și poată face studiile medicale” [„Curierul. Foaia intereselor generale” (Iași), An. IV, nr. 79, 10 oct. 1876, p. 4].

Întrerupem o clipă derularea vieții lui Aristide, pentru câteva precizări: Teofil Bendella (1814-1875) a fost un efemer mitropolit al Bucovinei, între 1874-1875, dar s-a remarcat ca luptător pentru drepturile românilor, cărturar și profesor, autor de cărți și manuale (amănunte în *Enciclopedia Bucovinei* de regretatul Emil Satco, vol. I, p. 101-102); celălalt frate, Epaminonda, a fost președinte de tribunal la Cernăuți și activ în propagarea culturii române – probabil tatăl celui Pelopidas pomenit în testament. Interesant că în Bucovina nu se știe mai nimic despre existența doctorului ieșean.

După opt ani de studii și un doctorat (*De remediis anti-phthisicis...*, Patavia, 1839), Dr. Aristide Bendella revine în pa-

trie, dar se stabilește la Iași, unde, „în anul 1839, la finea lunii mai, primește, în urma unui examen, libera practică și numirea sa de medic secundar la Spitalul Sf. Spiridon”. În cei 34 ani de activitate, timp în care a contribuit, printre altele, la ridicarea spitalelor din Roman și Bârlad, a fost onorat cu titlul de membru al societăților științifice din Viena, Wiesbaden, Cernăuți și Iași. A făcut parte din Societatea de Medici și Naturaliști din capitala Moldovei începând cu anul 1843, din 1844 i s-a dat pe mână biblioteca Societății (un Raport din 13 iulie 1859 confirmă că „Dr. A. Bendella a regularisit cea mai mare parte din bibliotecă, dar este un adevăr că a fost lipsit de ajutorul trebuitor” – apud N.A. Bogdan, *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istoric-Natural din Iași, 1830-1919*, p. 104), ceea ce ne explică și donația de cărți testamentară, iar în 1861 ajunge vicepreședinte, calitate în care „a condus ședințele Societății cu mult tact și distincțiune”.

Nici omul Bendella nu este trecut cu vederea de dr. Ciurea, de la care aflăm că era „dotat cu o față expresivă și dulce, cu trăsături regulate și fine, cu privirea cea mai simpatcă și francă, avea un exterior destins, o vorbă simplă și binevoitoare, atitudine calmă, inteligență vie și clară, aprecierea medicului experient și tactul omului de societate deprins a respecta conveniențele sociale. – Camerele inimii sale au fost pururea închise invidiei, intrigii și răutății; bun, onest și integru, uman și îndatoritor, mândru întru cât privea demnitatea sa de om, n-a alergat niciodată după onoruri, căci ele au venit de l-au găsit pe el, care a fost un exemplu de modestie. Ca medic, Bendella întrunea toate calitățile unui practic instruit și expert. – Prin prezența și exteriorul său, el inspira imediat încrederea și simpatia”.

„Bendella a dorit să fie pus în mormântul iubitei sale soții și la biserica acestui spital, pe care l-a ilustrat cu 34 ani de serviciu ca medic secundar, primar și în urmă epitrop”.

Ștefan AMARIȚEI

Audioviziune

Totul începuse cu un an în urmă, vântul adia, părul Teodorei flutura, se desfăcea luminos în razele soarelui de toamnă. Se plimbau liniștiți pe o alee din Grădina botanică, înaintau aproape tăcuți, doar Matei debita fără prea mare entuziasm ineptiile lui, încerca s-o înveselească.

Aș vrea să mergem așa toată viața, spuse ea. Vorbește, nu te opri, aud ce spui, dar aud și altceva.

Într-o zi am ieșit din oraș, spuse Matei. Aveam o angoasă. M-am oprit departe la marginea unei păduri. Mă bucuram de locul acela minunat, mă bucuram de tot ce vedeam în jur. Am lăsat mașina lângă șosea și am urcat pe jos spre vârful unui deal apropiat. Ajuns sus, m-am întins în iarbă cu fața spre cer. Mă simțeam parcă alt om. Undeva, mai departe, păștea o turmă de oi, ciobanul cânta la fluier. Se auzea atât de bine, încât aveam senzația plăcută că îmi cântă la ureche. Mi-am amintit atunci de păstori din antichitate, de Dafnis și Cloe, de vechea Eiladă...

Teodora pășea ușor, aluneca parcă. Matei vroia să știe ce se întâmplă cu ea, dar nu îndrăznea să se apropie, îi era teamă să o atingă.

Cât timp am stat acolo, continua el, am avut impresia că sunt altcineva. De atunci locul acela mă atrage.

Teodora făcu un gest discret cu mâna să tacă, de parcă dorea să înregistreze și să mediteze câteva clipe asupra a ceea ce-i povestise. Ea băigui ceva nedeslușit din care Matei auzi doar:

Da, văd și aud mai bine acum.

El înclina să creadă că se simte bine, îi făcea plăcere să-l audă vorbind. Ea însă părea preocupată de ceva anume. La capătul aleii, spuse:

Să ne așezăm pe bancă.

Cu mișcări lente, se lăsă pe banca cea mai apropiată. Matei rămase în picioare puțin derutat, o privea atent, dar nu-și dădea seama la ce se gândește. I se părea, deși nu era sigur, că lângă ea se afla cineva. Cine putea fi? Se gândea la un copil, fratele ei mai mic ce murise în urmă cu un an. Știa cum s-a întâmplat, nu voia să-și amintească iar. Asta i-ar fi răscolit sufletul, i-ar fi amintit și de sora lui, care murise într-un accident stupid.

Teodora își privea pantofii cu vârfurile sclipitoare. Matei se așeză nehotărât pe bancă, după ce se uită curios în jur. La celălalt capăt al aleii se vedea o pereche, doi tineri, nu-și dădea seama dacă mergeau sau stăteau pe loc. A durat o secundă. Dintr-un impuls, de teamă parcă, întinse mâna spre Teodora s-o cuprindă după umeri.

Oprește-te, spuse ea.

El rămase, caraghios, cu mâna plutind în aer.

Aud ceva. Lasă-mă să ascult.

Matei retrase mâna și făcea asta încet, de parcă orice mișcare a lui producea un zgomot, care o împiedica să audă ce avea de auzit. Ce se întâmplă? Întinse el mâna cuminte pe bancă.

Teodora săltă fruntea:

Aud zgomot de săbii încăierate. (Totul vine din partea asta indică cu mâna direcția sud.

Nu se poate... murmură Matei, înfrânându-și impulsul de a o contrazice până la capăt.

Aud și țipete într-o limbă pe care n-o știu, dar înțeleg ce spun,

continuuă ea.

Matei nu îndrăznea să o privească în ochi, rămase oarecum înțepenit - aștepta cu o răbdare disimulată să treacă momentul acela. Regreta că o invitasă să ia loc pe bancă. Se gândise să încerce o apropiere unul de altul. Era convins că

Teodora vroia să-i comunice ceva, cu disperare vroia, încât intra și el în jocul ăsta.

Spune-mi câteva cuvinte pe care le auzi, vorbi el.

Ea făcu un semn grăbit să nu-i tulbure gândurile.

Tot ce aud vine de aici, spuse Teodora, ducându-și degetul la tâmplă. Urechile mele nu percep nimic, nici un sunet, doar urechile interioare aud ceva ce vine de departe, de demult. Curând voi afla despre ce este vorba, de unde vin toate astea...

Matei se pregătea să pună și alte întrebări.

Așteaptă puțin, sunetele s-au atenuat. În minte îmi apar niște imagini. E vorba de o bătălie, într-un defileu, între un munte și un golf. Sunt două tabere de oameni, unii blonzi, alții bruneți, o mie de oameni cu săbii și sulite. Cei blonzi sunt în mare fierbere, spun că vor muri cu toții de săbiile invadatorilor și din vina afurisitului de munte Kallidromon ce i-a prins ca într-un clește...

Teodora își coborî fruntea înaltă, privi absorbită vârfurile sclipitoare ale pantofilor. Matei părea nerăbdător să afle ce se întâmplă mai departe.

Să mergem, odihnește-te puțin, apoi mergem.

Ea își urmărea propriile gânduri, mișcându-și picioarele de parcă o furnica. Vârfurile pantofilor străluceau, un vânt rece se stârni pe alee, frunze galbene se ridicau în aer, cutreierând parcul.

Luptătorii blonzi n-au mai rămas nici unul, spuse înfricoșată. Sunt toți morți! Ceilalți o gloată fericită ce se adună cu greu de pe câmpul de luptă. Strigătele lor de bucurie răsună ca un ecou întârziat, mulți abia se țin pe picioare, sunt răniți și murdari, săbiile lor pline de sânge...

Cine sunt ăștia, ce vor? De ce te-ai gândit la ei?

Neliniste Teodorei creștea, apoi cobora iar. Ea nu știa de unde vin sunetele dar știa că nimic nu e întâmplător. Ceea ce vedea și auzea era aievea, doar un lucru nu și-l explica: cum de reușise să „capteze” voci și imagini de la o distanță și un timp atât de îndepărtat?

Să mergem, șopti Matei. Și încercă, iarăși, să o cuprindă cu brațul pe după umeri.

Vântul se întepise, un vânt iute și rece dinspre nord. Aleea ridica frunze și praf în văzduh. Matei asculta vânzâitul ușor, prelung, înțelegea că Teodora avea nevoie de el. Din celălalt capăt al Grădinii botanice, o pereche de îndrăgostiți se apropia de ei. Cei doi înaintau veseli și volubili, se putea spune că ziua aceea era ziua lor cea mai fericită.

Știi, spuse afectată Teodora, cu tine mă simt în siguranță, sunt eu însămi. Tot ce ți-am povestit e adevărat. Emulația mea crește nespuns de mult lângă tine. Te rog, strânge-mă în brațe, masează-mi puțin tâmpel.

Necunoscuții se apropiau, sporovăiau, preocupați de ei înșiși. Tânărl povestea cu glas tare, iară rețineri:

Astă noapte am visat că la examen mi-a căzut „Lupta de la Termopile”.

Și tocmai asta ți-a căzut, spuse, mirată, tânăra de lângă el.

Vezi bine. I-am prezentat profesorului atâtea amănunte, încât mi-a spus: Mă bucur că ești documentat, o să-ți pun câteva întrebări... Și tu ai răspuns la toate perfect.

Nici nu se putea altfel. Știam și cele mai mici amănunte, participasem la luptă, în somn - și tânărul răsă copios.

Cei doi trecură repede de alee printre frunze galbene și copaci rugini, prin iarba încă verde din parcul Grădinii botanice. Teodora și Matei se ridicară tăcuți de pe bancă și porniră cu pași hotărâți în direcția opusă.

Matei se gândise de multe ori la întâmplarea ciudată din Grădina botanică. Nu auzise și nu trăise niciodată o poveste care să-l pătrundă atât de mult, cu toate că Teodora fusese lapidară în relatare și conținut.

Teodora, spuse el, să intrăm în Grădină, poate acolo pe bancă...

Nu, Matei, nu ajută la nimic.

Să încercăm, insistă. Vreau să aflăm unele lucruri și despre viitor. Știu că poți.

Gândul de a ajunge în Grădina botanică pe aceeași bancă, o înspăimânta. Nu vroia să mai afle nimic, nu dorea repetarea experiențelor anterioare pe care le considera imprudente.

Teodora, se ruga Matei, de aici au pornit viziunile tale, e un loc neobișnuit, trebuie să intrăm! Știu că poți să-ți înfrânți teama, poate reușim împreună să dezvăluim întâmplări uluitoare și despre noi.

Matei devenise foarte insistent, încât n-avea de ales, deși era un joc periculos pe care nu-l îndrăgea. Dacă se repeta ce i se întâmplase? Era sigură că se va trăda, nu va rezista tentației de a povesti tot ce vedea și auzea din depărtări ascunse. El o luase ușor pe după umeri și cu abilitate o conducea pe alea principală a parcului. În jur, nici țipenie de om - și asta-l bucura, se gândea că succesul va fi deplin. Teodora nu se mai opunea, pășea de parcă era în transă. Matei se grăbea spre locul unde se plimbaseră cu un an în urmă. Teodora accepta jocul, o amuza chiar. Și atunci au început amândoi să alerge. El se repezea înainte, dar nici ea nu se lăsa mai prejos. Frunzele galbene săltau în văzduh, acru văjaia, aleea li se părea prea lungă.

Am ajuns. Nu mai are rost să ne grăbim. Imediat vom afla lucruri neștiute despre noi. Abia aștept să-mi povestești pe îndelete ce vezi și ce auzi în urma și înaintea noastră. Sunt convins că vei reuși. Nimeni și nimic nu ne va opri să aflăm adevărul - adevărul absolut despre noi...

Banca se afla în fața lor, dar era o bancă ocupată. Doi bătrâni, un bărbat și o femeie, ședea acolo. Bătrânul întinse ușor mâna pe după umerii femeii, care-și privea atentă vârfurile sclipitoare ale pantofilor:

Matei, spuse ea, așteaptă. Aud ceva, lasă-mă să ascult...

Inutil să o cheme, era prea departe ca să audă, tot mai departe, în mod fatal. În definitiv, gândea Matei, eu am adus-o aici și, iată! timpul trece repede. Vru să se întoarcă. Nu mai era posibil. Pe bancă erau ei doi, unul lângă altul, cu ochii pe jumătate închiși, obosiți de trecerea anilor. Și, deodată, Matei înțelese cu uimire că s-a întâmplat ceva grav între el, Teodora și realitate - o contopire definitivă din care nu mai putea scăpa.

Versul monadic eminescian

Există în marea poezie eminesciană versuri ce „se desprind” monadic din poeme a căror esență ele o concentrează, sintetizator și dens. Puterea lor e de a ne întoarce, pe urmele impresiei dăinuitoare, la text, aprofundare a unei organice coerențe de Sens în neistovită expansiune și dezvoltare de nuanțe.

Tonalitatea de profunzime a liricii eminesciene rămâne una gravă, dincolo de „suprafețele” mai în lumină sau doar în penumbră ale așadar diversificatei rostiri poetice, totuși adânc unitară. O calitate conferită, decisiv, de fondul ei ontologic, de inevitabilele reverberații ale conștiinței timpului ca ireversibilă Trecere, pe toată extensia de gamă a experiențelor esențiale ce definesc și testează acel a fi în lume, aparte, care este al omenescului. Departe de a se închide într-o dominație absolută, monocordă, a timbrului elegiac, de tragic strigăt existențial, paleta stilistică e bogată, de o mare finețe și subtilitate a jocului nuanțelor ei în jurul constantei matricial-modelatoare a întregului corpus liric. O unitate organică, de climat interior al poeziei eminesciene, pune astfel în comunicare substanțială, de centripetism tematic-atitudinal și de complementarități în ordinea expresiei, „nervurile” unei atare aperturi.

Cum să nu te urmărească accentul de suflet bătrân din *Melancolie*? „Și când gândesc la viața-mi îmi pare că ea cură/ Încet repovestită de o străină gură”: conștientizare a unei înstrăinări de sine, desfacere (a ființei eului mărturisitor) de ipostazele revolte, percepute ca inconsistente, părelnice, nesigure, din perspectiva unui de nevindecat „târziu” lăuntric. „Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost.../ Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost/ De-mi plec la el urechea – și răd – de câte-ascult/ Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.” Nu e deloc o întâmplare că versurile care se fixează în memoria cititorului condensează sensul poemului în metafora „străinei guri”. Puterea acesteia vine din capacitatea de a sublima în sugestiile ei iradiante esența arhitecturii interioare a textului-„sursă”.

Și de a-l deschide totodată către alte pagini eminesciene, revelatoare de variațiuni din același câmp tematic. De pildă, întunecarea de apăsătoare povară a timpului mort (nu doar revolut), cu masivitatea lui inertă, din sonetul *Trecut-au anii*. Ca și în *Melancolie*, nu scurgerea în sine a timpului, nu pur și simplu îmbătrânirea e sursa adâncă a dezolării elegiace, ci o mult mai subtilă și complexă pierdere, cea a legăturilor cu sevele fecunde, vitale, ale lumii. Copilăreștii emoții proaspete („mă mișcară”) de altădată, trăită în orizont de „povești și doine, ghicitori, eseuri”, cu farmecul lor de umbratice tâlcuri („Abia-nțelese, pline de-nțelesuri”), visării induse ca de un cosmic orologiu („O, ceas al tainei, asfințit de sară”) nu le mai răspunde, peste arcul duratei revolte, încântarea unei întoarceri la amintirea acelor stări. Sterilitatea („Cu mâna mea în van pe liră lunec”), amușirea „trecutului vieții” sunt semnele unei dezolante pustiiri („Și mută-i gura dulce-a altor vremuri”), ale prăbușirii din alunecătoarea, neconștientizată durată („Trecut-au anii ca nouri lungi pe șesuri”, altfel spus: deveniți „vizibili” – unui ochi al minții – doar în departele înstrăinării de ei) în dureroasa memorie a timpului mort, steril, împovărat: „Iar timpul crește-n urma mea... măntunec!”. Nimic mai firesc ca, în atâtea variante și

subvariante ale sonetului, singurul vers care rămâne mereu neclintit să fie tocmai acesta, de final, mai mult ca sigur, adevărat nucleu dens a cărui progresivă dezvoltare a generat poemul. Și atunci cum să nu ne rămână tot el, involuntar, în memorie, captând în dramatismul cristalizării sale durerosul impact al faliei ce desparte cei doi versanți ai timpului existențial?

Desigur, nu toate întoarcerile în sens invers inexorabilei Treceri ating astfel de intens-răscolitoare accente de tragică dezolare. Frecvența muzicalizare de eminesciană, incantatorie Erinerung (amintire) apolinizează fiorul timpului, de pildă ca în *O, rămâi*, în care anii-„clipe” și „clipe dulci se par ca veacuri”, ale „răpitului de farmec”, răsfățat „prinț” al pădurii de altădată, încă își prelungesc ecoul nostalgic în finala întrebare fără răspuns: „Unde ești, copilărie/ Cu pădurea ta cu tot?”. Și oare mai e cazul să spun că tocmai tonalitatea unei atare interogații o autonomizează ca monadă a sintezei de melos și tâlc? Dar lieduri eminesciene ca *Revedere* sau *Ce te legeni?* „Dialogul” eului liric cu „codrul, codrușul” nu poate să nu sublinieze: „Numai omu-i schimbător/ Pe pământ rătăcitor” vs entitățile perene, neștiutoare de timp: „Iar noi locului ne ținem/ Cum am fost așa rămânem/ Marea și cu râurile/ Lumea cu pustiurile/ Luna și cu

soarele/ Codrul cu izvoarele”. În vreme ce, invers, în *Ce te legeni...* codrul însuși pare a se molipsi de tristețea omenească a adumbririi de „Trecere”, în rotația anotimpurilor: „Ziua scade, noaptea crește/ Și frunzișul mi-l rărește/ Bate vântul frunza-n dungă/ Cântăreții mi-i alungă/ Bate vântul dintr-o parte -/ Iarna-i ici, vara-i departe.” Oricum, în ambele „dialoguri”, explicit sau numai sugerat printr-un soi de „ricoșeu” semantic, esențialul vibrației lirice ține de aducerea sensibilității la timp, profund omenească, în matca unei alterități reliefante, deopotrivă, prin contrast, ca și, iată, într-o autoproiecție lirică prin „contagiune”. De aceea, față de rostirea ca de aforistică, lapidară chintesențiere („Numai omu-i trecător/ Pe pământ rătăcitor”, de data aceasta virtutea rezumării monadice revine metaforice „legănări” a codrului: „Fără ploaie, fără vânt/ Cu crengile la pământ”, o imagine coregrafiată expresiv-esențializator, cu valențele ei emblematice, de stăruitor efect și dincolo de actul lecturii.

E drept că iubirea, erosul se constituie, în lirismul eminescian, în complementar pandant, cel mai adesea, față de acuta conștiință a duratei existențiale – irepresibilă alunecare spre inevitabila scadență a morții. Experiență „compensativă” (Ioana Em. Petrescu) prin excelență, dragostea îi replică efemerității prin trăire intensă, ardentă pasională și abisală iluminare a ființei îndrăgostite, ontos într-o stare de grație, de intrare într-o ordine și armonie ce deschid finitul omenescului spre infinitul cosmic, câmp semantic al unei polarități definitorii pentru Weltanschauung-ul romantic (Albert Béguin). Cât despre inflexiunile melancolizării de timp în erotica poetului nostru, ele sunt evidente în lirica amintirii, încă începând cu *Floare albastră*, asociere a unui climat de intimitate a cuplului (în care femeia cheamă la libertate și plenitudine amoroasă, vitalizante) cu luminozitatea celui trecut, evaluat „acum”, retrospectiv, ca un pentru totdeauna pierdut paradis terestru.

Dar este, de pildă, *Sara pe deal* un poem al prezentului iubirii? Atmosfera e cea a stării de dor, a așteptării, ca într-un interval de prag al iminenței întâlnirii. O centralitate a spațiului acesteia se înscrie în deschideri concentrice de mai largi orizonturi, al ritmurilor satului, al înaltului cosmic și al adâncului teluric, învăluite în liantul nocturnului. Sugestia puternică de percepție subiectivizată prin iubire imprimă arhitecturii interioare a poemului amprenta unei enigmatice sinteze de feerie astrală („Luna pe cer trece – așa sfântă și clară”, „Stelele nasc umezi pe bolta senină”) și muzicalizat glas al izvoarelor („Apele plâng clar izvorând în fântâne”), semne ale unei metaforice sublimări de armonie erotică atotînvăluitoare. La rândul lor, obișnuitele tipare ale cotidianului diurn se estompează, își pierd prea fermele contururi, cedează unei magii reconfiguratoare, ca în chemarea la dragoste din *Dorința*: un locus amoenus (izvorul, codrul tănuitor) al iubirii, senzualitate, apoteoză de suspendare a conștiinței timpului în „vis ferice”, de cuplu „îngânat” de „Singurătate izvoare/ Blânda batere de vânt/ Adormind de armonia/ Codrului bătut de gânduri/ Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri-rânduri”. Apogeul reveriei erotice eminesciene e mereu unul de cadențe ritmând o progresivă transfigurare, parcă eliberatoare de teluric, de materialitate. O stare ca de abandon în voia difuzelor (armonioase) ritmuri, parcă de visată transă: „Să plutim cuprinși de farmec/ Sub lumina blânde lună - / Vântu-n trestii lin foșnească/ Unduioasa apă sune.” (*Lacul*).

Însă tocmai pentru că erosul e intens și profund, nici astfel de sugerate, visate ieșiri din timp nu conțin să implice totuși, drept străveziu revers al lor, o anume înfiorare de „Trecere”. Unicitatea iubirii reînviată ca fantasmă a memoriei afective (*Și dacă...*), rezonanța abisală a amorului „cu ochi păgâni/ Și plini de suferinți/ Ce mi-i lăsară din bătrâni/ Părinții din părinți” (*Pe lângă plopul fără soț*), dar și refluxul de reproș și încă atâtea alte fațete stau, în ultimă instanță, sub dominația asimptotei ideale a iubirii-destin, gândită ca și cum șansa ar deriva dintr-o mitică logică a universului însuși. E accentul distinct și înălțător al celui noi, al cuplului, din postuma *Stelele-n cer*: „Nu e păcat/ Ca să se lepede/ Clipa cea repede/ Ce ni s-a dat?”, ceea ce e mult mai mult și mai grav decât o simplă variație pe topos-ul carpe diem. Și iată de ce deschiderea aceluiași poem antologic se face printr-o mare metaforă a dorului cosmicizat: „Stelele-n cer/ Deasupra mărilor/ Ard depărtărilor/ Până ce pier”. Cantabile prin excelență, romanțele și elegiile erotice eminesciene implică, organic și cu rezonanță durabilă a unor atare cristalizări, dublul emblematism al lui Eros și Thanatos.

Firește, și mai previzibilă e o astfel de condensare monadică în gama bogată a gnomismului eminescian, ca în „De-i goni fie norocul/ Fie idealurile/ Te urmează în tot locul/ Vânturile, valurile”, „Pe căi bătute-adeșă vrea mintea să mă poarte/ S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte.” „Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?”, „Pierdută-i a naturii sfântă limbă”, „Nu credeam să învăț a muri vreodată”, „Non idem est si duo dicunt idem”... Despre ele, însă, rămâne pe altă dată, doar amintind, aici și acum, „capitolul” lor, în orizontul aceleiași abordări.

Atâtea versuri-cheie eminesciene, cristale dense de sugestii care fac din ele monadice concentrări de sensibilitate și Sens, inconfundabil ale Poetului: ele leagă ansamblul Operei într-o organică unitate și coerență, de substanță și rostire, ale spiritului eminescian.

Ioan ȚICALO

Între o avalanșă de întrebări și un singur răspuns (II)

(urmare din numărul trecut)

N-a obosit să atragă atenția asupra momentului Răstignirii, calificându-l, cu dreptate, ca mare scandal. Fiul lui Dumnezeu întrupat, după ce este batjocorit în fel și chip, e ridicat pe cruce între doi tâlhari: „Asemenea și arhierii, bătându-și joc de El, cu cărturarii și bătrânii, ziceau: Pe alții i-a mântuit, iar pe Sine nu poate să se mântuiască! Dacă este regele lui Israel, să se coboare acum de pe cruce, și vom crede în El.” (Matei 27, 41-42) N-a fost de ajuns tot șirul de minuni, pentru ca la urmă hulitorii, orbiți de ură, nu numai că zăceau în nesimțire, ci stăruiau într-o gravă greșală de logică, asupra căreia se oprește părintele Nicolae. Dacă s-ar fi coborât de pe cruce, ar fi însemnat un act de autoritate, de constrângere, de siluire a voinței și a libertății, de înlocuire a credinței prin evidență. Iar evidența nu mai are nevoie de credință. Steinhardt trecuse de atâtea ori pe sub ciomegele afurisite ale călăilor, cu credința fermă că religia creștină cuprinde o dublă componentă, fericire și, în același timp, durere, sau invers, iar durerea, prin raportare la eternitate, te face să te cufunzi în fericire, concluzia fiind, de bună seamă, optimistă: *Creștinismul nu ne oferă un mijloc miraculos de a scăpa de suferință, ci ne pune la îndemână miraculosul mijloc de a o îndura*. E vorba aici de noblețea idealului, pentru că omul poate să abdice de la menirea sa, făcându-se frate cu dracul, să i se pară că trece cu brio puntea, iar la capătul ei să se prăbușească într-un hău nebanuit până atunci. Părerea *Fiului risipitor*, a cărui călătorie s-a încheiat cu tundera în monahism, expusă în *Jurnalul fericirii*, se constituie într-un avertisment foarte serios. El spune că la ușa fiecăruia dintre noi stă și bate Hristos, dar și diavolul-contabil (asta nu șterge nimic niciodată!). Primul e discret („iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva și va deschide...”), celălalt *stă la pândă*, se insinuează în sufletul tău și te acaparează. Remediu? Credință, rugăciune multă și punerea lor în lucrare pentru construcție interioară. De a dăruia din iubire de aproapele, pentru că doar în felul acesta omul se realizează ca persoană, înăvufindu-se spiritual, cu gândul la mântuirea sufletului. Se găsesc în volumul *Dăruind vei dobândi* afirmații de mare simplitate, care încearcă să-l facă pe oricine să pășească pe calea gândirii și a înțelegerii Evangheliei: *Hristos nu S-a întrupat și nu a venit pe acest pământ spre a repeta banalități curente și a reafirma biata logică omenească elementară și a face lucruri la care toată lumea se putea aștepta*. El ne-a chemat spre mântuire, spre spiritualizare proprie și a cosmosului. Ni se atrage atenția, pe urmele lui Simone Weil (*platoniciană cu vocație creștină neîmplinită*) că omul, în calitatea lui de călător (și nu turist!) face adeseori o greșală fundamentală: se leagă în viața aceasta trecătoare de lucruri iluzorii. Nu e diavolul cea mai inconsistentă făptură? Dar atenție: *lanțurile cu care ne leagă de ele sunt perfect reale*, iar realitatea lor provine din existența răului în lume. Asupra acestui aspect se oprește ieromonahul-autor, încercând să-l clarifice și o face, ca și în altă parte, într-un fel personal. Înainte de orice, el pleacă de la întrebarea *încuietare*, gândită în felul acesta și pusă de obicei unui credincios cum de poate stăruia în credință, din moment ce forța răului persistă în lume. Știm bine că problema l-a tulburat cât se poate de serios și pe Eminescu. La Steinhardt explicația este următoarea: lumea a ieșit din mâinile sfinte ale lui Dumnezeu inocentă. Omul, fiind înzestrat la creație cu libertate, *s-a văzut liber de a crea răul, de a-l introduce în lume*. A fost și rămâne riscul Creatorului, omul trecând de la ideea de rău la înfăptuirea acestuia. Monahul e de părere că apariția răului în lume *e o creație* (sa), *analog actului divin*, trecut de la posibilitatea răului la punerea lui în practică. Având sub lupă vorbele-ispită

ale satanei „veți fi ca Dumnezeu”, Steinhardt accentuează faptul că introducerea răului în lume, ca act de creație, a contaminat întreaga omenire. De aceea, *singurul lucru pe care l-a dus Iisus de pe pământ la cer sunt stigmatul*.

Dar înainte de aceasta, li s-a arătat Apostolilor, inclusiv și în mod special lui Toma, vremelnic puțin credincios, supus îndoielii, cel ce va face saltul izbăvitor prin strigătul ce va răsună peste întreg pământul: „Domnul meu și Dumnezeuul meu!” În urmă, vine Sfântul Apostol Pavel, precizează autorul, cu îndemnul său stăruitor și valabil pentru tot creștinul și anume că *nu ajunge credința lăuntrică, oricât ar fi ea de sinceră, de caldă, de adâncă*.

Nu ajunge. Mai este negreșit nevoie, de vrem să ne mântuim, de mărturisirea ei cu gura ori de câte ori suntem puși în situația de a vădi cine suntem, ce credem și ce hram purtăm, iar părintele-predicator se simte obligat să adauge, în completare și spre știința tuturor: *Dacă nu-L mărturisim pe Hristos cu gura, adică public, cu glas puternic și neșovăitor, oricare ar fi riscurile implicate de această profesiune de credință a noastră, în zadar ni se pare că-L iubim pe Hristos și ne amăgim cu iluzia că suntem creștini*.

Ori poate că-L și iubim, în parte, nevolnic, temporar, șubred, necinstit. Sfântul Ștefan ne arată cum se cade să ne purtăm și în ce fel ca să ne dovedim, la nevoie, creștinătatea. Pentru N. Steinhardt, exemplul Sfântului Ștefan e unul pilduitor și așa va fi fost – ca primul martir – pentru întreaga istorie a creștinătății. Momentul care a luminat veacurile îi dă posibilitate călugărului de la Rohia să pună în discuție frica ori lașitatea ce reprezintă în viața omului un mare păcat, pentru că a ceda și a te umili în fața unei cumpene înseamnă a te învoi cu pactul rușinos și, în consecință, a-ți pierde sufletul. Monahul face, în contrapondere, elogiu curajului și nu se poate să nu-i dai crezare, știind bine că părintele nu face teorie. El a suferit cumplit și s-a aflat, nu o singură dată, în proximitatea morții, dar a rămas drept, arzând ca o lumânare, iar din pușcărie a ieșit cu fericirea în suflet și așa a rămas până la sfârșitul vieții, fiind convins că *pentru cei curajoși și nerușinați de El, Hristos Se ridică în picioare, cu dragoste și respect, pe cei fricoși ori căldicei, ori fărnici, ori cu două sau mai multe fețe, ori crezând în viclenii ieftine de tipul «am făcut-o numai de formă», îi leapădă. Se rușinează de ei, îi știe că se sortesc de bună voia lor iezului de foc*. *Să fii creștin înseamnă, în istorie, să asumi anumite riscuri, să poți înfrunta pericole de pe poziții de tărie sufletească*. *Curajul, frați creștini, se dovedește până la urmă a fi calea cea mai înțeleaptă. Și e nu numai o virtute ci și o datorie creștinească*.

Nicolae Steinhardt, personalitate proeminentă în cultura română, a navigat în viață asaltat de multiple întrebări și nu s-a oprit decât la un singur răspuns și acesta a fost, având în vedere vârsta și condițiile dramatice în care se afla, botezul în Hristos Domnul. A repudiat cu bună știință fericirea nevolnică, trecătoare și strecurătoare printre degete, adjudecându-și o altă fericire în calitatea sa de creștin și monah. Pe lângă testamentul său politic semnat, în plin regim de teroare comunistă, Nicolae Niculescu, ne-a lăsat și pe cel de-al doilea, acela al credinței neștrămutate în mesajul evanghelic, singurul generator de adevărată fericire, de aceeași părere fiind și Virgil Ciomoș în finalul *Postfeței la Jurnalul fericirii* sau, ca subtitlu, *Despre curajul de a crede*: „De la o vreme, păsărelele de pe pervaz începură să cânte mai cu foc. Fața i se transfigurase și poate că din prea plinul darului ce i se vărsa în inimă nu se mai putu stăpâni și prinse a pocni din degete după fiecare extensie... Sunt absolut sigur că, în acea Clipă, de-acolo de sus, din cer, Maica Domnului îi zâmbea plină de încântare, iar pruncul Iisus îl aplauda de zor, fericit.” Să recunoaștem că totul la părintele Nicolae se învârtă în jurul noțiunii de fericire, care nu e din „astă-lume”, dar care poate fi pregustată încă din viața de aici.

Emilian MARCU

conducătorul
cenușăresei

Cana cu apă vie

Că suntem robii unor obiecte pe care le purtăm, fie din obișnuință, fie dintr-un sentiment mult mai profund, se știe, dar că suntem robii unor obiecte cu statut de sfințenie conștientizăm odată cu trecerea anilor. Printre aceste obiecte care mă însoțesc, de fapt care îmi însoțesc somnul și liniștea somnului este cana, cana cu apă vie, acest obiect aparent neînsemnat, aparent banal și mai ales de cele mai multe ori inutil. Pentru mine cana este de fapt întregul meu univers material, dar mai ales spiritual. Cana cu apă mă însoțește în fiecare noapte, îmi străjuiește liniștea somnului, mă apără de cele rele și, poartă anume liniștea mea dinspre nopți spre ziua.

Cândva, demult, în copilărie am aflat de la mama că atunci când dormi trebuie să ai la capătăi cana cu apă vie, apă proaspătă, care este necesară nu pentru a-ți potoli propria sete, cât mai ales pentru potolirea setei celor care te vizitează în vise, sau, de ce nu, poate și în realitate.

Știu că niciodată visele mele și poate și ale altora nu sunt populate de oameni morți, plecați pe alte meleaguri și care se întorc să ne sperie, ci doar de oameni vii, adesea veseli sau triști, adesea oameni adevărați pe care îi reconstruim pentru câteva clipe în mintea noastră, oameni adesea doritori să guste puțină apă vie, din cana de la capul meu să se întremeze, să-și clătească buzele, și să poată să-și ducă dialogul cu mine cât mai departe.

Așa se întoarce în visele mele o lume a copilăriei, o lume pe care o caut mereu și pe care în vis o regăsesc aproape în fiecare noapte.

Năvălesc blând peste mine, oameni care îmi sunt atât de dragi și pe care îi regăsesc așa ca și cum aș trăi într-un timp înghețat, ca și cum nimic nu s-ar fi schimbat, și de fapt nimic nu s-a schimbat. Poate că puțin, câte puțin, mai subțire e trupul meu dar mult mai încărcat de amintiri.

Cana cu apă vie, care mă însoțește în fiecare noapte, care stă ca o santinelă lângă mine să îmi apere somnul, își așteaptă musafirii, aparent nocturni, dar mereu diurni, mereu veseli și încărcăți de tăcere, să capete putere din sufletul ei.

Sunt multe nopți în care când mă trezesc, deși nu-mi este sete, beau o gură de apă din cana de lângă mine parcă pentru a simți dacă musafirii mei s-au înfruptat din acest mister. Apa este neclintită în cană pentru că musafirii beau numai mireasma apei, beau numai lumina ei, dându-le tăcerea somnului meu. Cana cu apă este de fapt, așa cum am învățat încă din copilărie de la mama mea, azima cea sfântă cu care îmi întâmpin musafirii. Nu mă pot despărți de această cană cu apă pentru că nu aș putea adormi.

Încerc, pe cât este posibil ca această cană cu apă să fie mereu aceeași, să fie din lut, să fie brodată cu niște flori mari, solare, luminoase, dătătoare de viață și de speranță pentru că am sentimentul că musafirii care vin la mine în timp ce eu dorm s-au obișnuit cu ea și că nu s-ar mai sfii să-și umezească buzele în lumina acelei ape.

Marin Preda și „Obsedantul Deceniu” II

Chestionat de Daniel Cristea-Enache și supus ritmic unor „runde” interrogative din care s-a născut o voluminoasă carte (v. *Convorbiri cu Nicolae Manolescu*, Editura Cartea Românească, 2017), criticul constata că avem în Marin Preda un scriitor „incontornabil”. Constatăre veche, dealtminteri, larg acceptată, cu observația că, supus unor revizui postdecembriste, prozatorului i-ar fi crescut „aripi postume”. E drept, zelul unor „revizionisti” viza strict moralitatea (omul fiind un „țăran chivernisit”, frust, nemanierat, zicea tot interviu-erul), uitând să mai recitească opera. Lăsând deoparte (deocamdată!) „probele”, stăruim acum asupra visului predist, înțelegând *literatura ca destin*.

Viața ca o pradă (1978) era, de fapt, o biografie spirituală, doldora de întâmplări, în care observația morală (sub deghizament memorialistic și cu mijloace românești) cunoaște delicia contemplativei. Preda reușește performanța de a-și privi propria viață cu ochii altuia, căutând și descoperind semnificația în această puzderie de întâmplări. Ele, neîndoielnic, lasă urme; prozatorul e foarte atent, acceptând figurația românească a acestei cărți „inclasificabile”, cum s-a zis, la pășaniile spiritului. Traversăm, alături de scriitor, o „epocă turmentată”; dezvăluindu-și fondul autobiografic, acesta propune, nu mai puțin, un jurnal de creație. Memorialul predist interesează atât ca document literar (pătrunzând în laboratorul scriitorului) cât și ca prestație epică; el poate fi o carte de amintiri, dezvăluind geneza operei și observațiile autorului, dar și invenție, învolburată afectiv de un nedomolit bombardament interogativ. Mirările prediste frisonază textul. Dacă marea abilitate a lui Marin Preda era *sinceritatea* (observa Paul Georgescu), atunci această biografie interioară este, realmente, *istoria unei vocații*. Desfășurată „epicizată”, turnată în ramă românească, substanța acestei cărți se tensionează prin disputa, surdinizată, întreținută tocmai de neodihna interogației, între secretele creației și suficiența rațiunii, dornică de a le pulveriza. Preda își mărturisește gusturile fără inhibiții snoabe. Tulburarea meditativă urcă spre perplexitate; starea de criză, greutatea anilor de școală nu par a-i fisura siguranța. El înțelege *literatura ca destin* și, pe acest temei, contemplă detașat o situație disperată. În anii tineri își vinde plapuma și cărțile, interesat doar de scrierea nuvelei; *a acelei nuvele*, care era lucrul cel mai important *atunci*; asperitățile acelui timp (ca să îndulcim expresia) nu-l împiedică să aștearnă pe hârtie o constatare, ea însăși perplexantă: „mergea bine”. Da, totul era bine dacă mergea scrisul! Încercător în șansa sa, Preda își exersează calitățile de observator, tinzând spre contemplație; lungile tăceri, ocolul epic, reluările (frământând o idee) dovedesc că, dincolo de avalanșa amintirilor, dincolo de prezența convingătoare a realului „ficcionalizat”, există la Preda un nestins, un obsesiv interes pentru *întâmplările spiritului*. Ideile colorează și tensionează existența omului fragil.

Prin *Viața ca o pradă*, Marin Preda dovedea nu doar prevedere (oferind, grijuliu, amănunte despre anii de formație și originile adânci, tulburi, ale unor cărți), ci trece și o probă de curaj. Nu e puțin lucru să te încumezi *a te povesti*. Poate că nici Preda nu avea încredere în publicațiile postume, scormonind în secretele de laborator. Poate că, hrănindu-se cu iluzia scrisului vindecător, întâmpina propria-i posteritate mai puțin vulnerabil, știind că a aranjat, gospodărește, acel *tot ce avea de spus*. Să înțelegem că Preda a spus totul? Nicidecum. Omisunile sunt de înțeles, înfruntarea eșecului (ținând de imprezibilul creației) intră în regula jocului. Pendulând între sentimentul de triumf și o neliniște strunită, asaltat de proiecte, de promisiuni nedesluite și de presiunea timpului nerăbdător, Preda, ca orice mare scriitor, este în permanentă căutare. El nu se cantonează într-o formulă (exploatănd, de pildă, rețeta *Moromeților*) și „nu se lipește” de o temă. Vrea mereu, dibuitor, altceva și această zbatere presupune și asumarea eșecului. Meandrele creației constituie o surpriză și pentru autor; ca dovadă, trilogia „de adio”, *Cel mai iubit dintre pământeni* (1980), un roman, s-a spus, imprezibil.

Marea descoperire predistă rămâne, însă, *profesiunea de scriitor*. Moralmente un țăran, Preda se îngrijește de „partea spiritului”; acceptă, însingurat, asceza scrisului, dar nu-și refuză bucuriile vieții. Spirit nevrotic, jinduind după liniște, crede în valorile stabile, spărgând coaja aparențelor și disprețuind fandoseliile literaților; totuși, nu-și reprimă limbajul „scârbos”, imprezibilele ieșiri sancționând ifosele „tipilor infecți”. Efortul său de obiectivare privește transferul unor întâmplări, ale lui sau ale altora (auzite deci), ceea ce nu înscamnă că Preda a fost un copist, un grefier al epocii. În tentativa de a da un răspuns roiiului de întrebări care privesc soarta omului, el a știut că scriitorul nu trebuie să părăsească omul. Admirat, hilit, oricum invidiat, Preda a avut o viață zbuciumată și a râvnit la *supremul titlu: cel de scriitor*. A iritat prin felul abrupt de a dialoga, prin ironie și absență, prin adevărurile aspre pe care le-a rostit. A avut momente de cumpănă, dar n-a agreat literatura după rețetă, potrivită minților leneșe; a iscat nestinse dușmării literare (să amintim doar campania împotriva volumului doi al *Moromeților*, taxată de Eugen Simion drept tentativă de „asasinat literar”). A avut un imens respect pentru cultură și a privit totul cu proprii ochi, rejudecând, dezavuând prefabricatele mentale. „Ruralul” Marin Preda, fire ambițioasă, nu s-a sustras, nu putea accepta orizontala destinului. Problema țărănească a fost atacată (vezi *Imposibila întoarcere*, 1971)

cu ochi sociologic, deși prozatorul preciza că nu știa „ce lume se naște”. Oricum, soarta de țăran i se părea un „destin amenințător”, stărnindu-i neliniște.

Într-o vreme care proclama violența, nu primatul valorilor, eroii lui Preda vor să-și conserve gândirea limpede, refuzând rolul de complici ai unei Istории frauduloase. Dar disperarea și suferința însoțesc destinul nostru, avid de a afla insule de fericire; între retorică și realitate, între utopie și teroare, indoctrinarea, clișeele axiomatice nasc deziluzia, jocul duplicitar, simularea. Idealistul de profesie (activistul) se ciocnește cu realitatea care discreditează o ideologie (și o experiență

socială). Și atunci, se întreabă Preda, „în ce măsură să creadă omul?”. Prins în hățișul obsesiilor și a îndoielilor, *omul predist*, pendulând între ființarea „în capcana” evenimentelor și istoricitatea profundă, donatoare de sens prin înțelegere, răscolit de aceste răsuciri interrogative, încearcă să diminueze „fatalitatea cea mare” pentru a dispune liber de sine, pentru a hoinări în „teritoriile de rezervă” ale conștiinței, refuzând supunerea.

Ce i se reproșează, de fapt, lui Preda? Că a gustat din „gloria literară comunistă”. Poate fi acesta un reproș când, e ușor de bănuț, gloria lui Marin Preda va traversa epocile? Dincolo de textele conjuncturale, dincolo de nevoia de repere (vitală într-o epocă care a tulburat tabloul literar și care, frisonată de o furie devastatoare, ar dori – poate – „încăunarea arlechinilor”), dincolo de gelozia confrăților (și ea normală) și de așa-zisa „integrare ideologică” (inevitabilă, probabil), rămâne opera, protejând spațiul interior: adică dubiul, interogația, dialogul. Clasicizat deja, Preda poate fi nuanțat, nicidecum de-

tronat. A spune că ierarhiile sunt croite „în spirit nomenclaturist” (cf. Al. George), a disprețui capacitatea dezvoltătoare a prozei prediste ori întrebările vii care colcăie acolo, a uita vremurile schimbătoare (inclusiv mistificațiile ideologice) în care ea s-a plămădit, a vorbi, în schimb, de o comportare „sordidă” a omului și de o deturnare a talentului (sub presiunea „timpului totalitar”), a aduce la suprafață textele impure și a ignora, cu nonșalanță, că ele sunt girate de o conștiință (recunoscută ca atare

într-o epocă răvășită de „răsturnări nefirești”) – toate acestea sunt simptome care nu îngăduie o recepție calmă. Or, Preda, sub presiunea unui timp tragic, a unei Istории care dădea buzna „turbure și amenințătoare”, examinează tocmai „răsturnările nefirești”; el înțelege că acestea au durată, dar nu și viitor. Motiv de a trece, scriind, de la fapte la sensuri, palpând *adevărul subteran*. Aceasta este „revoluția moromețiană”: bucuria contemplativei și a conversației, maleabilitatea spiritului care se îndoiește (opusă inflexibilității doctrinare), gratuitatea jocurilor spiritului (interpretărilor), respingând viziunea normativă asupra adevărului.

oglinzi paralele

Dante, Vita Nuova, Sonetto XV

Traducere de Nicolae Ionel

Tanto gentile e tanto onesta pare
la donna mia, quand'ella altrui saluta,
ch'ogne lingua deven tremando muta,
e li occhi no l'ardiscon di guardare.
Ella si va, sentendosi laudare,
benignamente d'umiltà vestuta;
e par che sia una cosa venuta
da cielo in terra a miracol mostrare.
Mostrasi sì piacente a chi la mira,
che dà per li occhi una dolcezza al core,
che'tender no la può chi no la prova
e par che de la sua labbia si mova
un spirito soave pien d'amore,
che va dicendo a l'anima: — Sospira!

Așa distinsă, așa curată-apare
madona mea când pe un alt salută,
că orice limbă, tremurînd, stă mută
și ochii nu-ndrăznesc a o cătare.
Trece, simțindu-se în lăudare,
de-o blîndă umilință învăscută,
că pare-a fi din ceruri pogorîtă,
miracol pe pămînt spre-a arătare.
Se-arată cui o vede-așa senină,
că-n inimi dă dulceață prin privire,
ce n-o-nțeleg acei ce n-o trăiră;
și pare că pe buzele-i respiră
un spirit preasuv și plin d-iubire,
ce sufletului spune-îi: — Suspină!

Liviu CHISCOP

„Odă (în metru antic)”, de Mihai Eminescu (I) - sublimă transfigurare lirică a unei crize erotice

Prolegomene. În vara lui 1883, Titu Maiorescu, propunându-și să alcătuiască un volum cu poeziile lui Eminescu, cercetează cuțărul cu manuscrise al acestuia și descoperă alte câteva piese aproape finisate, între care și celebra *Odă (în metru antic)*, considerată astăzi de mulți ca fiind capodopera liricii eminesciene. Critic prin vocație, cu temeinice studii filozofice și, implicit, de estetică literară (estetica fiind o ramură a filozofiei), Titu Maiorescu, înzestrat cu un simț estetic infailibil, a remarcat dintru început realizarea artistică impecabilă și profunditatea ideatică a acestei creații, despre care va scrie în critice: „O admirabilă *Odă în metru antic*, una singură o avem de la Eminescu. E scrisă în strofa de patru versuri troheo-dactilice - se înțelege nerimate - cu încântătoare cadență a unui *versus adonicus* la sfârșitul fiecărei strofe” (Titu Maiorescu, *Critice*, vol. III, Buc., 1915, p. 237).

Inclusă de eminentul critic în unicul volum antum de *Poezii* al lui Eminescu, editat în decembrie 1883, *Odă (în metru antic)* este - după părerea noastră - singura creație lirică eminesciană care nu poate fi înțeleasă și interpretată cum se cuvine dacă nu i se cunoaște geneza, procesul elaborării, evoluția variantelor și, mai ales, dacă nu i se stabilește specia căreia îi aparține. Sora geamănă cu *Glossă*, între cele două poezii există evidente asemănări de conținut, coincidende fiind și etapele elaborării: în cazul amândurora, primele variante au fost compuse la Berlin, în anii 1873-1874, după care s-a revenit asupra lor abia în 1878-1879 și în 1880-1882. Vreme de un deceniu, cât timp a durat cizelarea ei (proces încă nefinalizat în momentul includerii în volum), *Odă (în metru antic)* a cunoscut opt variante supuse unui permanent proces de decantare și de reducere spre esență. „Reluarea continuă a variantelor poeziei - spunea cândva criticul Florin Băileșteanu - și trecerea ei prin focul nestins al rugului eminescian de la 11 strofe, la 13, apoi la 12, la 8, 7 și în sfârșit la 5, cizelarea ei continuă seamănă cu reluarea celor câtorva motive brâncușiene și lustruirea lor, până când și orbii să le simtă” (*Eseuri*, Cluj, Ed. „Dacia”, 1982, p. 30).

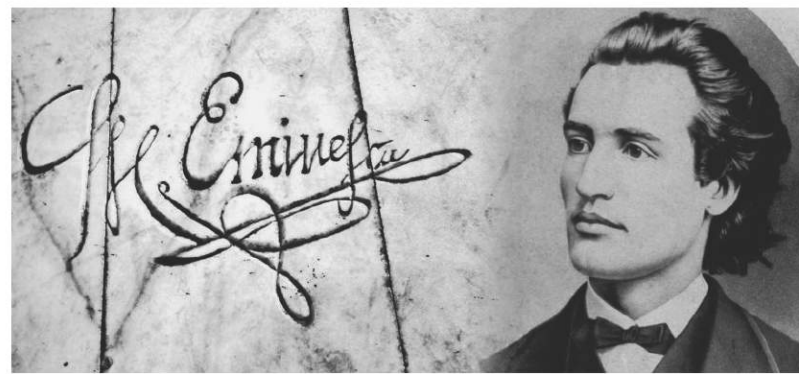
În sfârșit, doar sub aspect formal - și nu prin conținut! - *Odă (în metru antic)* își are izvorul în modelele greco-latine (Sapho, Catulus, Horațiu). Se știe, de asemenea, că Eminescu a exersat metrul antic încă din tinerețe, traducând chiar două ode din Horațiu (*Către Mercur* și *Către sclav*), numele poetului latin fiind menționat și într-un vers din *Scrisoarea IV*: „El ar frânge-n vers adonic limba lui ca și Horațiu”.

Specia literară. Inițial, poezia de care ne ocupăm aici a fost concepută sub forma unei ode închinată lui Napoleon I, meditând la marginea mării, așa cum apăruse în finalul poemelor *Memento Mori!* și *Împărat și proletar*. „Oricât ar părea de bizar și în ciuda fanteziilor comparatiste, *Odă (în metru antic)*, această chintesență elegiacă cu rezonanțe atât de adânci, a fost la începuturile ei o odă pentru Napoleon, exilat din Corsica” (M. Eminescu, *Opere alese*, vol. I, Ed. „Minerva”, p. 395). În varianta din 1878-1879, textul este trecut de la persoana a II-a la persoana I, urmând să devină un poem erotic despre dulcea suferință a iubirii. Chiar dacă încremenea în stadiul acesta, tot ar fi fost textul uneia dintre cele mai frumoase poezii de dragoste scrise de Eminescu vreodată. Dar în varianta finală, din 1880-1882, Eminescu l-a redus de la 13 la 5 strofe, modificându-i radical sensul prin transferul iubirii din zona pământean-omenească spre sferele superioare, prin adâncirea viziunii despre moarte. În această privință, revelator este faptul că versul „Nu credeam că pot să mor vreodată”, pe care-l rostea Napoleon în finalul odei inițiale, este așezat acum în fruntea poemului în forma: „Nu credeam să învâț a muri vreodată”, ca o cheie a întregului text...

Asemeni lui Hölderlin, contemporanul său, Eminescu își încearcă forța poetică în versul de factură clasică reușind o creație modernă de o tonalitate gravă, care poartă în mod impropriu denumirea de *odă*, fiind mai curând o elegie, o spovedanie sau o lamentație a eului aflat într-o situație limită, pe culmile disperării. Întrucât nu pare a fi dedicată/inchinată cuiva, neavând nimic retoric ori convențional și nefiind animată de avânturi admirative, de jubilație, *Odă (în metru antic)* nu corespunde definiției speciei indicate prin titlu. Deși mulți comentatori au sesizat inadecvarea titlului la

conținut, foarte puțini au mers până la capăt în sensul precizării speciei literare. Cert este că, îmbogățit fiind, în varianta din volum, cu o profundă meditație pe tema morții și a condiției umane, textul devine acum un *imn, o rugăciune*. Avem toate motivele să credem că poezia n-a fost încredințată tiparului de către autor tocmai pentru faptul că nu era definitivată. Cu siguranță că, dacă ar mai fi avut răgazul să revină asupra ei, Eminescu i-ar fi găsit și un titlu corelativ noului conținut. Oricum, trebuie spus că ipostaza de *imn, de rugăciune* este cea mai profundă dintre cele cinci scrise de Eminescu (celelalte patru fiind: invocția fetei de împărat către Luceafăr, rugăciunea-cerere a lui Hyperion către Părintele Cereș, *Rugăciunea unui dac* și textul cu titlul *Rugăciune* din *Tat twam asi*). E de observat, de asemenea, că doar în ultima versiune a textului cuvântul este îndreptat către Dumnezeu (în primele două adresantul este Napoleon, iar variantele următoare, erotice, au ca interlocutor imaginea ideală a femeii iubite. Caracterul de rugăciune al textului lămurește și problema lui TU, a persoanei căreia i se adresează, în monologul său, poetul. Numai astfel putem înțelege sensul autentic al invocției din final: „Ca să pot muri liniștit, pe mine/Mie redă-mă!”. Numai Dumnezeu poate îndeplini o asemenea cerere, numai Dumnezeu ne poate reda, nouă, pe noi înșine atunci când ne pierdem în labirintul existențial...

Semantismul conceptului de „eros”. Fiind considerată drept o meditație asupra destinului uman, asupra morții și a condiției umane (motivul *fortuna labilis*), *Odă (în metru antic)* e inclusă, de regulă, de către mai toți istoricii literari și autorii de manuale în categoria liricii filozofice. Lucrurile se complică prin

faptul că *Odă (în metru antic)* e, în același timp, o remarcabilă poezie de dragoste, cel mai înălțător elogiu adus vreodată sentimentului erotic. Această măiestrită și, totodată, surprinzătoare imbricare a motivului morții cu cel al iubirii generează confuzie și derută în rândul comentatorilor, determinându-i să afirme că avem de-a face cu o creație insolită extrem de originală, cu „o genială sinteză a sintezelor, o sinteză clădită pe paradox, de la un capăt la altul, o sinteză lirică de o impecabilă construcție matematică” (Florin Băileșteanu, *op. cit.*, p. 33). Paradoxul constă în faptul că poetul genial mulează zbuciumul romantic pe tema morții, a condiției umane, cu sentimentul erotic. De aceea, mulți spun că *Odă (în metru antic)* e o poezie pe tema iubirii și a morții. Dar ce poate avea în comun iubirea, ca sentiment al fericirii plene, al vieții fericite, cu moartea, moment tragic al vieții, punct terminus al traseului existențial? Când anume, în ce situație, în care circumstanțe și din care cauze unul dintre îndrăgostiți, unul dintre protagoniștii cuplului se poate gândi la moarte, sau chiar - mai mult decât atât - o poate utiliza drept soluție salvifică? Pentru a răspunde la aceste întrebări e absolut necesar să vorbim despre sentimentul erotic și despre etapele, formele, aspectele pe care le poate căpăta în existența noastră. Trei sunt, după părerea noastră, etapele (formele, aspectele) pe care le îmbracă erosul. Primul dintre ele e instinctul primar („basic instinct”) sau instinctul de reproducere a speciei, întâlnit la toate viețuitoarele. Conform definiției din dicționare, instinctul este „un complex ereditar de reflexe necondiționate proprii fiecărei specii și care asigură orientarea în mediul înconjurător”. Deși filozofii materialişti consideră instinctul, în general, ca fiind un „impuls natural”, eu unul cred că toate instinctele sunt de sorginte divină și că existența lor e unul din argumentele care confirmă prezența divinității. Dacă Dumnezeu le-ar

retrage, viața pe Pământ ar înceta. În acest sens, Platon avea dreptate când spunea, în *Banchetul*, că „iubirea e cea mai veche divinitate”. Mult mai târziu, Eminescu, încercând o caracterizare a acestui instinct de perpetuare a speciei, îl numea „Un instinct atât de van/ Ce le-abate și la păsări de vreo două ori pe an” (*Antropomorfism*). Nu mult după aceea, medicul vienez Sigmund Freud va inventa termenul de *libido* (plăcere/dorință sexuală) în lucrarea sa *Psihopatologia vieții cotidiene*. Teoretizat și de Arthur Schopenhauer în *Metafizica iubirii*, instinctul în cauză și-a aflat ilustrarea literară în trei dintre volumele de versuri ale lui Geo Bogza, de pildă: *Jurnal de sex* (1929), *Poemul invectivă* (1933) și *Ioana Maria. Șaptesprezece poeme* (1937). Categoria estetică echivalentă acestei prime etape a sentimentului erotic nu poate fi decât *grotescul*.

Cea de a doua formă pe care o cunoaște erosul este cea pe care o identificăm cu dragostea pură, candidă, curată, care i-a inspirat pe poeți din cele mai vechi timpuri, începând cu *Cântarea inimii fericite* (în Egiptul antic, în sec. XIV î.Hr., sau *Cântarea cântărilor* din *Vechiul Testament*) și până în zilele noastre. Este vorba de un sentiment înălțător, de exuberanță, de stări expandate de conștiință, corespunzătoare categoriei estetice a *sublimului*.

Dacă primele două aspecte ale erosului - *libidoul* și *iubirea* - aparțin de normalitate, de firescul vieții, cel de al treilea, *criza erotică*, ține de patologic, de anormalitate, fiind o nedorită excepție. Din păcate însă, tocmai acest din urma aspect produce și cele mai multe victime, poate și din cauză că este evitat și necercetat de către specialiști. În ceea ce ne privește, vom încerca a-l descrie aici atât cât ne stă în putință, cu argumente de bun simț, ilustrate și prin câteva creații literare...

Criza erotică se află întotdeauna în prelungirea iubirii pure, înălțătoare, candidă. De altfel, dacă ar fi să realizăm o reprezentare grafică, sferele noționale ale celor trei concepte - *libidou*, *iubire* și *criza erotică* - ar trebui desenate sub forma unor cercuri care se intersectează în parte, la bază aflându-se cel destinat *libidoului*, instinctului primar. Dacă nu ar exista *libidou*, nu s-ar putea vorbi

nici despre celelalte două, iar când acesta încetează, în mod automat dispar și următoarele două, adică întreg edificul se năruie...

Criza erotică este generată, fără excepție, de o situație precisă, foarte concretă și anume atunci când, în cazul unui cuplu de îndrăgostiți intervine o a treia persoană (numită, din această cauză, chiar *terzo incomodo*), sau grup de persoane (o familie, de pildă, ca în *Romeo și Julieta* de Shakespeare) care se opune relației dintre cei doi, uneori acaparându-l pe unul dintre parteneri. În acest moment, celui rămas singur i se declanșează ceea ce se cheamă *criza erotică*, adică acea cumplită boală psihică (poate cea mai cumplită), constând în pierderea lucidității, a discernământului, a capacității de a raționa. G. Călinescu, „divinul critic” - cum i s-a spus - care, ca și Eminescu, a fost lovit și el, în câteva rânduri, de cumplita maladie, vorbește chiar, undeva, de „iraționalitatea crizei”. Într-adevăr, ciudat e faptul că nu există simptome evidente, exterioare, suferința fiind eminamente interioară. Aparent, cel lovit de criză oferă celor din jur aspectul/ înfățișarea unui om normal. Dar în realitate nu e așa, întrucât obsesia pierderii ființei iubite e atât de puternică, încât îl inhibă complet, paralizându-i voința și rațiunea, făcându-l adică din om neom.... Se pare că Shakespeare, în *Romeo și Julieta*, e cel care a reușit să descrie cel mai bine simptomatologia cumplitei maladii caracterizată prin stări ciudate, contradictorii, oximoronice, ca în versurile:

„Deșertăciune grea, voioasă jale!
Haos diform de forme ideale!
Avânt de plumb! Lumină, fum! Foc, gheață,
Bolnav, dar teafăr! Somn de-a pururi treaz!
Ești și nu ești: acesta e amorul!” (*Romeo și Julieta*, I,1).

(continuare în numărul viitor)

Ioan Șt. BAICU

centenarul mării uniri

Contele de Saint-Aulaire

Din activitatea lui ca ambasador al Franței în România între 1916 și 1920: de la București la Iași

În anul 1916 sosea la București, în plin război, **CHARLES de BEAUPOIL**, contele de **SAINT-AULAIRE**, cu misiunea de a îndeplini înalte atribuții de ambasador al Franței în România. El se născuse la *Angoulême*, în anul 1866, într-o familie nobiliară cu origini în Bretania: va trăi până în anul 1954, fiind înmormântat în localitatea *Périgord*. Inițial a parcurs un proces educațional sub patronajul iezuiților din orașul *Bordeaux*, apoi a urmat cursurile de la *Institutul de Studii Politice de la PARIS*. De-a lungul carierei, el va desfășura o intensă activitate în domeniul diplomației; o asemenea îndeletnicire îl poartă pe *Contele de Saint-Aulaire* prin mai multe țări ale lumii: în Chile, în Tunis și în Maroc, în Spania și în Anglia, inclusiv în România. Precum odinioară *Michelet* și *Quinet*, noul sol galo-francez nu va înțelege numai firele tainice, care ne legau de țara lui, nu va ști numai să reunească, într-o singură balanță morală, justificarea biruinței celor două state – Franța și România – ci a mers mai departe: se va apropia atât de mult de misterul pământului nostru, încât, la plecare, o parte din el se va dezlipi și va rămâne aici – după opinia marelui poet **Octavian GOGA**, exprimată, în 1931, în revista *ȚARA NOASTRĂ*.

În numele guvernului francez, *Contele de Saint-Aulaire* avea să semneze *TRATATUL de ALIANȚĂ* – în data de 4/17 august 1917 – cu România, alături de ceilalți șefi de misiuni diplomatice din coaliția numită *ANTANTA*; de asemenea, atașații militari și-au pus semnăturile pe o *Convenție Militară*. În context, deci, se recunoștea aspirația legitimă de unire cu țara mamă a Transilvaniei și a Bucovinei; se va afirma că acele documente fuseseră, fără îndoială, un succes al diplomației române, în special al premierului *Ionel Brătianu*, desigur în compania contelui francez de *Saint-Aulaire* și a generalului *Henry Berthelot*, șeful misiunii militare din partea *FRANȚEI*. În timpul misiunii sale la București și, apoi, la Iași, diplomatul în cauză a întreținut relații strânse nu numai cu șeful guvernului român, dar și cu regele *Ferdinand* și cu regina *Maria*; în acea perioadă, adesea el a încercat să suplinească promisiunile, unele deșarte, ale Franței, Angliei și Rusiei, atrăgând și atenția asupra trăgănelilor generalului francez *Maurice SARRAIL*, comandantul trupelor aliate din zona Salonicului. Merită redate rândurile scrise de către poetul *pătimirii noastre*, care va semna: *După zilele de epopee, în care soldații români au trecut peste brâul munților, după fărâmișarea pe atâtea fronturi a armatei și după cumplita retragere în Moldova, aproape un an întreg contele de Saint-Aulaire a stat cu noi pe acel petic de pământ, care apăra, într-un cerc de foc, toate speranțele noastre și pe cele ale sale și La Iași, grămădit într-un colț de țară, întreg aparatul de simțire și de luptă al unui neam în frunte cu regele lui, având în față ploaia de foc a frontului inamic și în spate haotica prăvălire surdă a colosului rusesc; el trăia cu noi toată goana senzațiilor și respira prin toți porii hotărârea dâră de a ne apăra acel petic de pământ* – cf. *IBIDEM*. Vezi și *Istoria Românilor*, în 1942, de acad. *Petre P. PANAITESCU*.

Luând parte activă la toate evenimentele, care se petreceau în epocă, contele de *Saint-Aulaire* devenise nu numai protector, dar și sfetnic al liderilor români, precum, desigur, în primul rând, premierul de rang superior *Ionel Brătianu*; de asemenea, în acele grele momente pentru țară, el dezaproba și chiar se întuneca la

vederea defilării muscalilor bolovănoși, care hăuleau trăgănat un cântec de pe Volga sau bolșevizați dezonorau *Marselieza* cu chiotul lor prelung venit dintr-un fund de prăpastie. Să semnalăm neapărat și credința lui în biruința soldaților noștri; în context, ambasadorului francez i se umezise privirea în piața *UNIRII* în momentele când ofșerii și militarii ardeleni, foști prizonieri în Rusia, și-au făcut intrarea, ca voluntari, în cadrul armatei române – își va aminti mai târziu același **Octavian GOGA**. Apăsătoare a fost atunci și atmosfera provocată de plecarea în eternitate, în 1918 la *IAȘI*, a marelui scriitor și patriot *Barbu Ștefănescu Delavrancea*. Ambasadorul francez a depus o coroană cu steagul propriei țări, dar însoțit de cel al României; în context, cineva din cortegiu a așezat coroana în vârful carului mortuar, de unde fâlfâia ca o adevărată amenințare. Gestul fusese săvârșit în onoarea marelui dispărut, cel ce declarase cu o dâră justificare, odinioară, la o adunare academică, următoarea sintagmă:

Suntem un singur popor, iar șira spinării lui o reprezintă CARPAȚII – vezi și enciclopedia on line **WIKIPEDIA**.

O benefică implicare a avut contele de *Saint-Aulaire* și cu prilejul *Conferinței de Pace* de la Paris. În adevăr, între anii 1919 și 1920, el a încercat și parțial a reușit, apelând la mijloace politico-diplomatice, să promoveze interesele României Mari; se știe că anumite dificultăți îl afectaseră, îndeosebi, pe șeful delegației române: *Ionel BRĂȚIANU*. În context, oarecum zbuciumată fusese relația diplomatului francez cu premierul poreclit *tigrul*, nimeni altul decât energicul *Georges CLEMENCEAU*; în cele din urmă, dincolo de duelul dintre *Clemenceau* și *Brătianu*, Franța a sprijinit consolidarea și recunoașterea României Mari – notează acad. *Florin Constantiniu* în *O istorie sinceră a Poporului Român*, în ediția din anul 2002.

O analiză scurtă a destinului fostului ambasador francez în România ne conduce la o astfel de remarcă: istoria s-a dovedit, în adevăr, nedreaptă cu acest bun prieten al poporului român, căci, adesea, în dezbateri și în manuale, s-a menționat și se menționează încă doar numele șefului misiunii militare, adică generalul *Henry BERTHELOT* – după cum se semna recent, on line, în paginile unei publicații din Transilvania; în realitate, merite deosebite, în epocă, a avut și eficientul diplomat, care a fost distins cu onorurile: *Legiunea de Onoare*, *Ordinul Suveran Militar de Malta*, *Ordinul Sfântul Grigore cel Mare* și altele. În perioada interbelică, contele de *Saint-Aulaire* s-a retras la castelul *La Malartrie* de pe țărmul râului *Dordogne*; se va concentra pe redactarea unor lucrări cu caracter istoric,

publicând monografii dedicate cardinalului *RICHELIEU* – în 1930, diplomatului *TALLEYRAND* – în 1936, împăratului *FRANZ JOSEPH* – în 1945 și cardinalului *MAZARIN* – în 1946. Nu va ocoli meseria de jurnalist: el a ocupat postul de director al prestigioasei publicații *Revue d'Histoire „Diplomatique”* și a înserat editoriale în *Le FIGARO*. În fine, pentru posteritate a lăsat moștenire pagini memorialistice interesante, care au văzut lumina tiparului și în limba română: în anul 2003 cea intitulată *Confesiunile unui Bătrân Diplomat* și cea din anul 2017 cu titlul *Însemnările unui diplomat de altădată în România. 1916-1920*.

ADDENDA. Merită menționate și câteva fragmente, de pildă, din prima lui operă, publicată în anul 2003 în România. În mai 1916, o telegramă de la *Aristide Briand*, pe atunci președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de externe – în *FRANȚA* – îmi aduce la cunoștință numirea mea ca ministru plenipotențiar al Franței la București cu invitația să-mi iau postul în primire cât se poate de repede și *Cum să refuzi, în timp de război, să servești în acest avanpost al frontului nostru diplomatic? În continuare: Nu știam nimic despre această țară – ROMÂNIA – decât că făcea parte din Tripla Alianță sub sceptrul unui Hohenzollern, în mod logic incapabil să intre în război în tabăra noastră și Părea chiar imposibil să-și mențină neutralitatea în cazul în care noi succese ale Puterilor Centrale i-ar permite să redobândească Basarabia, pe care Rusia, principalul ei dușman, i-o răpise drept răsplată pentru ajutorul decisiv pe care i-l dăduse la Plevna.*

Simultan: În disperarea mea – el era atunci ambasador în Maroc – nu am cules cuvinte de îmbărbătare decât pe buzele lui *Louis Lyautey*, mareșal francez, rezident general în Maroc, membru al Academiei Franceze. M-am gândit, îmi spuse el, la situația dumneavoastră, uitându-mă pe harta Europei Centrale și Orientale. Am constatat că România se va extinde mult mai mult prin înfrângerea Imperiilor Centrale decât prin înfrângerea Rusiei și România va urma, deci, exemplul Italiei. Balanța va atârna, mai curând sau mai târziu, în favoarea intervenției. El adăuga remarcă partenerului amintit: *M-am uitat, de asemenea, pe harta frontului de est. Cheia, aceeași ca și cheia problemei românești, este la Salonic, unde o ofensivă puternică ar face mai mult pentru a pune armata română în mișcare decât toate negocierile diplomatice. Dar, această cheie nu va funcționa... atât timp cât va rămâne în mâinile lui Marice Paul Sarrail. Este o crimă să-l lași acolo pe acest politician incapabil de inițiativă, incapabil să-și impună autoritatea unor trupe străine, incapabil, mai ales, fiind prea republican din fire, ca să colaboreze cu regi, iar în sectorul său nu sunt decât regi.*

PRECIZARE: În anul 1918, generalul *Maurice Sarrail* a fost înlocuit cu generalul *Franchet d'Espèrey*, care a luat comanda trupelor Antantei din Salonic; în context, ele au traversat victorioase teritoriul Bulgariei, apoi au trecut peste Dunăre în România. Ulterior, în 1930, contele de *Saint-Aulaire* și generalul *Henry Berthelot* au vizitat România Mare, fiind primiți cu entuziasm de către public și partidele politice; în data de 5 mai 1930, diplomatul francez a fost proclamat cetățean de onoare al orașului *IAȘI*, iar generalul, cel cu două inimi, avea să fie în proprietate cu un domeniu în Hunedoara și ales ca membru de onoare al Academiei Române – vezi *Istoria Modernă a României*, în 1985, de acad. *Gheorghe PLATON*, *O istorie sinceră a Poporului Român*, în 2002, de acad. *Florin CONSTANTINIU* și *tratatul Istoria Românilor*, vol. VII și VIII, în 2003-2008, sub egida Academiei Române.

Victor DURNĒA

profil de revistă

EXPRESUL
REVISTELOR

Ștefan VLAD

Iașul Literar (I)

(august 1954 - aprilie 1970)

În *Cuvânt înainte*, ce deschidea primul număr al mensualului „Iașul literar”, subintitulat „Revistă a Uniunii Scriitorilor din RPR, Filiala Iași”, cititorilor li se aducea la cunoștință concomitentă dispariția a almanahului literar „Iașul nou”. Acesta „își câștigase unele merite”, dar comise-se „erori dintre cele mai primejdioase”, găzduind „manifestări străine de spiritul partinic”, „versuri cu reminiscențe formaliste”, creații cu „caracter idilic sau apolitic”, „dând o imagine falsă a realității”, ca și „o satiră lipsită de principialitate”, totul reprezentând „tendințe nesănătoase” și, în același timp, „manifestări ale ideologiei burgheze”. Textul constituia, în fond, o „autocritică”, însușindu-și tot ce i se imputase „almanahului” an de an în presa de partid locală („Lupta Moldovei”/„Flacăra Iașului”) sau centrală („Scântea”, „Contemporanul” etc.), apogeu fiind atins cu prilejul primului număr pe 1954. Acest lucru determinase, de altfel, organizarea unei „plenare” a Filialei, de „analiză a muncii”, la care participă o delegație de la București, în frunte cu Mihai Beniuc, președintele Uniunii Scriitorilor, și Traian Șelmaru, secretarul ei.

„Autocritica”, extrem de aspră, a scutit, se pare, de obișnuitele măsuri „administrative” (punitive) împotriva „vinovaților”, ba mai mult, ca program-angajament, în negativ, a facilitat trecerea la un cadru mai larg, al unei reviste propriu-zise, lunare, în locul vechiului „almanah” ce apărea trimestrial sau, cel mult, o dată la două luni.

Așa cum se observă de îndată, în *Cuvânt înainte* accentul cade pe relația de succesiune dintre cele două periodice. În timp, însă, aceasta se va deplasa tot mai mult pe relația de continuitate. Astfel, în intervalul 1959-1966, când se dă pe fron-tispiciul revistei și anul de apariție, număratoarea începe nu din 1954, ci din 1949 și în funcție de acel an se va sărbători, în 1959, un deceniu de existență a ei, apoi, în 1969, două decenii.

Și conducerea noii publicații este, în linii mari, aceea de la „almanah”. Ea nu este comunicată în corpul revistei, dar documentele păstrate atestă că în ianuarie 1955 la „Iașul literar” lucrau: D. Ignea, redactor-șef, N. Barbu, secretar responsabil adjunct, Const. Ciopraga și D. [imitrie] Costea (cu jumătate de normă), Constantin Scripcă, Georgeta Sauciu-Istrati, Andi Andrieș, Ștefania Popovici, Lucian Dumbravă. Nu peste mult timp, în redacție reintră Nicolae Țațomir (cu jumătate de normă, responsabil cu sectorul de poezie), Măia Dumitriu (la locul lui Constantin Scripcă (plecat să-și satisfacă serviciul militar), iar Ștefania Popovici trece în învățământul mediu. Cu acest prilej, D. Costea devine responsabil cu sectorul de critică și istorie literară.

În 1958, colectivului i se alătură poetul Florin Mihai Petrescu. O adresă a conducerii Uniunii Scriitorilor, din ianuarie 1956, precizează că revista „Iașul literar” este condusă de un „colegiu de redacție”, compus din Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Al. Dima, Ion Istrati, N.I. Popa, N. Țațomir, N. Barbu, Dragoș Vicol, D. Costea, G. Sidorovici, D. Ignea, redactor responsabil, Val. Panaitescu, Const. Ciopraga.

Un an mai târziu, „colegiul de redacție” este comunicat în nr. 5/1957 – și cititorilor, acum fiind alcătuit din: D. Ignea, redactor-șef, N. Barbu, Otilia Cazimir, Const. Ciopraga, Mihai Codreanu, Al. Dima, Mihai Gafița, Ion Istrati, George Lesnea, N.I. Popa, N. Țațomir. Redus, prin

moartea lui Mihai Codreanu, „colegiul” mai cunoaște o modificare în 1958, când N. Barbu este desemnat redactor-șef adjunct.

În iulie 1963, se face cunoscut că revista e diriguată de un „comitet de redacție”, în care intră D. Ignea, redactor-șef, N. Barbu, redactor-șef adjunct, Andi Andrieș, D. Costea și Horia Ziliu, cărora câteva luni mai târziu li se adaugă Florin Mihai Petrescu. În februarie 1966, N. Barbu părăsește comitetul, pentru a prelua același post la săptămânalul „Cronica”, nou apărut. Cu acest prilej, funcția de secretar de redacție este preluată de Horia Ziliu. În luna iunie a aceluiași an, Andi Andrieș este promovat redactor-șef adjunct, comitetul fiind completat ulterior prin (re)aducerea lui Ion Istrati. Se pare că acesta răspunde acum de sectorul prozei, lui Florin Mihai Petrescu și lui D. Costea revenindu-le cel de poezie și, respectiv, de critică. Foarte probabil, au mai avut loc și alte schimbări în rândul redactorilor.

În cele trei numere ieșite în 1954, „Iașul literar” păstrează în mare structura „almanahului”, cu rubricile „Condeie noi”, „Jurnal de reporter”, „Carnet sovietic” și „Miscellanea” (aceasta preluată de la vechea „Viața românească”). Ulterior se fac neconținut inovații, păstrându-se totuși câteva constante. Astfel, o primă secțiune cuprinde creațiile literare, în versuri și în proză, precum și cele aparținând genului dramatic, o a doua – intitulată de obicei „Teorie și critică literară” sau „Critică și istorie literară” – e consacrată în genere studiilor și articolelor pe teme mai generale. Uneori e completată de „Texte și documente”. (În acest domeniu, o contribuție majoră a constituit-o reproducerea celor mai semnificative scrisori din arhiva G. Ibrăileanu, achiziționată de Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu”, operație de care s-au îngrijit în special M. Bordeianu și Gr. Botez.) Urmează secțiunea tot mai bogată a cronicilor – literară, teatrală, plastică, „a ideilor”, științifică. De teatru se va ocupa îndeosebi N. Barbu (care, de altfel, era și secretar literar la Teatrul Național), apoi Ștefan Oprea; de pictură – Radu Negru, de muzică – George Pascu, uneori intervenind și Mihai Cozmei. Cu mari intermitențe, „cronica ideilor” e servită într-o vreme de Dan Bădărău sau de Ernest Stere.

Bogată, în genere, e și secțiunea recenziilor, uneori intitulată „Cartea românească” și „Cartea străină”, și a prezentărilor de reviste. Sumarul e întregit de note ori însemnări. Acestea sunt puse câțiva ani (1964-1967) sub genericul *De la o lună la alta*, cei care scriu aici ocupându-se fiecare de un domeniu bine delimitat – proză, poezie ori critică. Între 1959 și 1964, sumarul include o „Poșta redacției”, augmentată periodic de „Antologia «Poștei redacției»”. De mare impact este rubrica „Porți deschise”, introdusă în al doilea deceniu de existență. Același rol îl îndeplinesc în fond și grupele de tipul „Poezia tinerilor” sau „Proza tinerilor”. O inovație constituie însă „Ecran liric...”, cuprinzând tălmăcirii din poezia scrisă într-una din limbile străine.

În primii doi-trei ani, sumarul revistei „Iașul literar” denotă strădania de a

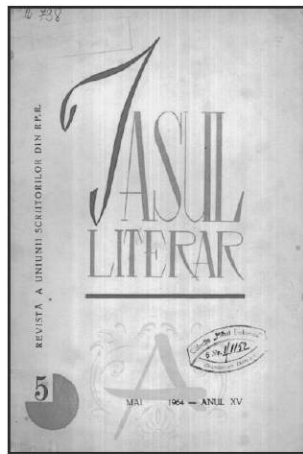
îndeplini angajamentul luat în articolul-program. Canonului proletcultist i se subordonează o mare parte a poeziilor și a prozelor, atât a celor semnate de vârstnici, afirmați înainte de război – Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Nicolae Țațomir, Dragoș Vicol, George Mărgărit, Mircea Popovici, cât și a „condeiilor noi”, recrutate din „cercurile literare” de pe întinsul Moldovei, multe funciamente diletanțe, dar și câteva care au făcut carieră. În rândul acestora din urmă se remarcă Nicolae Labiș, ce-și continuă relativ asiduă colaborarea începută la „Iașul nou”, cu poezii precum *În ziua neuitată, După zece ani*, consacrate „Eliberării”, dar și cu *Drapelul, Zurgălăul ori Impresii din munți. Căutătorul de comori* și cu câteva *Sadoveniene*, cu *Legenda pasiunii defuncte*, apoi Gh. Scripcă, Constantin Scripcă, Andi Andrieș, Georgeta Sauciu (căsătorită Istrati), Horia Ziliu, Corneliu Sturzu, și ei debutanți la „almanah”, și cei ce vin ulterior: Florin Mihai Petrescu, Adi Cusin. Cu mai puțin talent, Aurel Butnaru, Sorin

Stoian ș.a. plătesc tribut mai greu tuturor clișeele puse în circulație de poezii în vogă.

În proză, alături de numeroasele texte ale lui Ion Istrati și de cele, foarte rare, ale lui D. Ignea, se rețin câteva semnate de Dragoș Vicol, Eusebiu Camilar, Costache Anton, Alecu Ivan Ghilia, George Sidorovici. Mai târziu, își începe colaborarea deosebit de asiduă Aurel Leon. Și alți vechi publiciști încearcă să se adapteze cerințelor regimului: așa, poetul Teofil Lianu, ascuns sub pseudonimul Teofil Dumbrăveanu, Constantin Nonea (*Cucul din satul Scheia, Copil de pripas*), Dumitru D. Furtună (*Cumpăna*), Gheorghe Băileanu (Înscăunarea lui Ștefan).

Relativ bogat este compartimentul de critică și istorie literară, slujit îndeobște de N. Barbu, redactor polivalent, care, iscă-lind și cu inițialele N. Bb. și cu pseudonimele R. Naum, Radu Naumescu și Radu Șt. Mihail, poate trata competent chestiuni teoretice, cum poate recenza și lucrări diverse (*Reflexiuni despre pamfletul arghe-zian*, 9/1955; Între experiență și rutină), dar pasionat și specializat cu adevărat în domeniul artei teatrale, apoi D. Costea, care iscălește și Dan Coman, Dan Cristea, C. Demetriad, N. Negoită, poate și Radu Cosma (*Un succes al poeziei noastre* [Maria Banuș]; *Idealul revoluționar în poezia noastră*), I. Sîrbu, Lucian Dumbravă. În afara acestora, scriu universitari, precum Al. Dima (utilizează uneori și pseudonimul V.Al. Gerariu), cu fragmente dintr-o carte consacrată lui G. Ibrăileanu ori din monografia despre Alecu Russo, Const. Ciopraga (uneori iscă-lind și Paul Costin) (Întemeietorul criticii noastre literare științifice: C. Dobrogeanu Gherea, 5/1955; *Peisajul și portretul în creația lui Calistrat Hogaș*, 6/1955), I.D. Lăudat (*Activitatea lui Ibrăileanu la presa progresistă dintre 1889-1900*, 1/1955), Val. Panaitescu și încă foarte tinerii Al. Andriescu, Liviu Leonte și Vasile Adăscăliței (ce se specializează în problemele folclorului) ori cercetătorul N.A. Ursu.

(continuare în numărul viitor)

În *Argeș*, nr. 12 / 2017 Gh. Grigurcu spune, printre altele: „Să nu uităm că, pe lângă vîrfurile montane, există o cuprinzătoare poezie de epocă, defel lipsită de interes, alcătuită peisajul din care se înalță vîrfurile.” Lucru cît se poate de adevărat. Atîta doar că atunci cînd pentru aceia care alcătuiesc poezia de epocă sînt folosite aprecieri pentru care și vîrfurile ar putea fi invidioase, relieful dispăre și ne trezim într-o plată și nesfîrșită pustă...

Discobolul, nr. 238-239-240 / 2017 consemnează, într-o secțiune de exegeze critice prefată de Ion Vlad, împlinirea a 110 ani de la nașterea lui Pavel Dan. Tot 110 se împlinesc și de la nașterea lui Mircea Eliade, aniversare căreia revista îi acordă, de asemenea, importanța cuvenită. Păstrîndu-i vii în memorie pe oamenii de cultură semnificativi ne consolidăm istoria, cultura fiind un element esențial al acesteia. Tot în legătură cu vremurile trecute, Al. Cistelean coboară adînc în trecut pentru a o înfrîna pe poeta „Muzicuță” și, după o trecere prin textele acesteia, conchide: „Corneliu (Buzdugan-Hașeganu) nu-i chiar o simplă amatoare”. Iulian Boldea se ocupă, în același număr, de *polifonia traumei* la Li-viu Ioan Stoiciu, iar Constantin Cubleşan în *deschiderile interpretative* îl recitește pe Ion Creangă.

În *Luceafărul* (nr. 10/ 2017) Alex Ștefănescu trece prin Eminescu, poem cu poem, Mircea Bîrsilă, Marian Drăghici și Rodian Drăgoi își împart paginile de poezie, iar Mariana Sipoș îl prezintă pe/și traduce din Fernando Savater. La cronică literară se remarcă criticul Radu Voinescu.

În *Actualitatea literară* (nr. 77 / 2017), revistă a Unirii Scriitorilor din România, Nicolae Silade ne îndeamnă: nu minimalizați minimalismul. Ii promitem că așa vom face și mai reținem, din revista care apare la Lugoj: Cornel Ungureanu, despre cărțile lui Adrian Dinu Rachieru și Theodor Codreanu. Adrian Dinu Rachieru însuși, cu un eseu despre Sorin Titel. Magda Ursache, pe marginea studiului despre Maiorescu al regretatului profesor Petru Ursache.

Revista *Ex Ponto. Text/Imagine/Metatekst* (nr. 3-4 / 2017) acordă, cum este firesc, avînd în vedere locul în care apare, unor secțiuni privind istoria: *Arheologie, Istorie, Constanța, pagini de arhivă, Balcanistică. Inscriptiile dobrogene* sînt semnate de Nicolae Scurtu. Printre altele ne prezintă în acrost număr și ceva din corespondența lui G. Topîrceanu. Gabriel Rusu publică un text despre Radu Șuiu, scris înainte de dispariția acestuia și publicat acum, sub inspiratul titlu *Constanța, gramatica rememorării*. La *Consemnări* înfrînim semnătura colaboratorului nostru Constantin Coroiu.

Din bogatul și variatul cuprins al nr. 7-8 / 2017 al revistei *Saeculum*, „revistă de cultură, literatură și artă” (la fel de bogate și variate în conținut sînt toate revistele pe care le-am avut în vedere în această prezentare) ne-am oprit la rememorările Magdei Ursachi și Nicolae Gheran, la eseu despre Ovidiu (ilustrat cu două traduceri din poetul antic aparținînd lui Eusebiu Camilar) al lui Traian Diaconescu, la însemnările omni-prezentului Constantin Coroiu despre Cehov, la *I. L. Caragiale și epoca sa* de Gheorghe Lăzărescu.

Alexandru-Radu PETRESCU

arte

Agora iubirii - baritonul Visarion Huțu

In Memoriam, Baritonul Visarion Huțu

13 februarie 2018

Telefonul sună iritant, insistent, ca sirena ce prevestește un pericol iminent. Întind mâna după el, îmi arunc ochii asupra ecranului și citesc numele apelantului. Pentru câteva clipe timpul pare a îngheța în eternitatea eschivei personale de a răspunde, temându-mă de vestea pe care, de altfel, refuzam să o accept.

„- Alexandru, te-am sunat să-ți spun că...”

Vârtejul ce a urmat nemișcării rupe din propria-mi ființă neputința de a admite că se întâmplă, că s-a întâmplat.

Domnul Profesor, Artistul, Mentorul, Maestrul, Prietenul, Camaradul, ... OMUL Visarion Huțu, s-a decis ca marți, 13 februarie, obosit de preumblarea celor aproape 88 de ani ai acestei lumi, să plece în aventura neființei. În acel moment am relizat că cercurile concentrice ale spațiului din ce în ce mai intim, își găsiseră esența, terminusul, ca reverberație a atașamentului fiecăruia dintre noi față de el: Prof., Căpcă, Leana, Gogu, nume de alint pe care le-a purtat cu mândrie, ca niște coduri ale apăsării.

O stare a singurătății, a tăcerii, a amintirilor celor aproape trei decenii de când destinul a hotărât ca drumurile noastre să se intersecteze, magnetismul stelar al Domnului Profesor atrăgându-mă și abătându-mi drumul spre, pe atunci ... niciunde, oferindu-mi un model din a cărui sevă m-am alimentat, în jurul căruia am orbitat, m-am inspirat și, uneori, m-am refugiat. Aveam să aflu, peste timp, că în jurul Domnului Profesor, indiferent de distanțele metrice, kilometrice, temporale sau... atemporale, orbitau energii ce se adăpasera la timpul lor, cu voluptate, din aceeași vitalitate, pe atunci aparent interminabilă, reflexii ale strălucirii dăruite cu nesaț, a Mentorului. Ionel Voineag, Mariana Cioromila, Constantin Cepreagă, Adriana Mesteș, iar șirul ar putea continua până la sutele de „mănuitori” ai artei vorbirii și a cântului, artiști lirici, studenți, profesori, preoți, avocați care, așa cum remarcă soprana Diana Bucur, „mai mult sau mai puțin, într-un fel sau altul, i-a «dăscălit» cam

pe toți cântăreții”. Un Maestru al cântului prin mâna căruia au trecut ansambluri corale asupra cărora timpul și-a pus amprenta confirmării: Corul Filarmonicii *Moldova* din Iași, Corala *Animosi* a Conservatorului „George Enescu”, corul *Byzantion* și zeci de membri ai corului Operei Naționale Române din Iași.

Aveam să aflu, cunoscându-l îndeaproape, că ceea ce Domnul Profesor oferea, necondiționat, era iubire de oameni, de artă, de studiu, de aplecare asupra propriei ființe și asupra celor din jur. Abia după mulți ani am înțeles că sădea, în fiecare dintre noi, sâmburele lipsă de care aveam nevoie și care urma a prinde rădăcini, pregătind totodată și „pământul bun” trebuincios rodirii. Adept al armoniei pitagoreice (unul dintre volume fiind nelipsit de pe masa Maestrului), ne lăsa în preajmă-i, neuitând să deschidă larg ferestrele Agoriei sale libertăților noastre de a ne „lua zborul”. În prefața „O experiență de o viață în paginile unei cărți” a volumului *Vorbirea și cântul*, scris de Maestrul Visarion Huțu la venerabila vârstă de 85 de ani, Arhimandrit Nichifor Horia, Starețul Mănăstirii *Sfinții Trei Ierarhi* din Iași, scria astfel: „Domnul profesor a fost nu doar un maestru cunoscut și recunoscut, ci a avut și această harismă pe care puțini maeștri o au, de a-și fi făcut ucenici în arta cântului. [...] Cei ce i-au călcat pragul, l-au întâlnit nu doar în ipostaza de profesor erudit, cât mai ales în cea de sfătuitor, de îndrumător și de prieten.”

În lungi discuții, în care ne lăsa să găsim singuri răspunsuri întrebărilor, ne strecura câte un sfat căruia, abia în timp, aveam să-i găsim înțelesul: „Alexandru, dacă vrei să cânti bine, ca interpretarea ta să capete substanță și reverberații în ascultător, trebuie să te gândești la iubire, în oricare dintre miile de moduri în care o poți experimenta: platonice, pasională, matură, tandră, despotice, tăcută, adolescență, gingașă, oarbă. E VIUL care prinde viață doar dacă crezi în el, de care să nu te temi și singurul pe care îl poți dăruia celui alt, ascultător sau privitor.” După ani și ani am înțeles că era exact ceea ce îl definea pe Artistul Visarion Huțu de-a lungul a peste 30 de ani de carieră artistică: IUBIREA.

Regizorul Anda Tabacaru, într-o succintă portretizare scria: „L-am văzut în multe spectacole pe scena Operei ieșene: *Aida*, *Traviata*, *Rigoletto*, *La Boheme*, *Nabucco*”. Mi-aș permite să adaug *Olandezul zburător*, *Gianni Schicchi*, *Tosca*, *Faust*, *Madama Butterfly*, *Bărbierul din Sevilla*, *Bal mascat*, *Trubadurul*, *Ernani*, *Carmen*, *Lucia di Lammermoor*, *Elixirul dragostei*, *Evgheeni Oneghin*, *Flautul fermecat* și multe, multe altele. “A fost un artist ce se preocupa de rolul său până în cele mai mici detalii, inclusiv machiajul. Putea interpreta cu aceeași ușurință roluri comice și dramatice, pentru că era un interpret deosebit de inteligent. Actoria era pe același plan cu vocalitatea, cu stilul. Își educa studenții tot în aceeași direcție: să țină cont, în operă, de toate aspectele interpretării.”

La catedră, în sala de repetiție, la o plimbare prin Copou sau la masa de sub mărul din grădina sa, era un partener de discuție care cucerea prin inteligența vioaie și spiritul fin, dezinvoltura cu care mânuia vaste cunoștințe de cultură generală, profunzimea și franchețea discursului său, sprințar sau așezat, însă întotdeauna elegant și lipsit de “tămăiere intelectuală”.

Oricât de diferit ar fi fost partenerul de dialog, reușea cu maxima eleganță să “plaseze mingea în terenul său”, să întrețină cu subtilitate o atmosferă prietenoasă, intelectuală, instructivă. Umor, ironie, fraze cu mai multe înțelesuri, dar și observații lucide just argumentate, cu o siguranță a valorilor nealterată de trecerea timpului. Atent observator al tuturor celor înconjurătoare, risipea generos energie, experiență de viață și știință. Mulți dintre cei cărora ne-a îngăduit apropierea ne-am bucurat de prietenia sinceră, dezinteresată, neadaptată modelului conjunctural actual.

În numele celor care am avut șansa de a-l fi cunoscut și de a fi călcat pe aceeași scenă împreună cu domnia sa, în numele celor care ne-am lăsat infuzați de energia pe care o degaja construcției vocal-teatrale a creațiilor artistice (operă, operetă, lied, vocal simfonic), în numele celor care, mai mult sau mai puțin vremelnice, ne-am perindat pe la “Academia de sub brad” – cum îi plăcea a spune Agoriei sale –, în numele celor care reprezentați un exponent al generației REPER, în numele celor cărora absența sa va fi prezentul din noi, în numele celor care v-am iubit: RĂMAS BUN ȘI, CU REVERENȚĂ, VĂ MULȚUMIM!

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Două expoziții, un Centenar

Vernisat la 25 ianuarie 2018, la Galeriile Victoria, Salonul de artă vizuală *Centenar*, dedicat Expoziției din ianuarie 1918, a artiștilor mobilizați de Marele Cartier General, realizează un arc peste timp, expunând laolaltă lucrările a două serii de personalități, despărțite de un veac. Pe de o parte, este vorba de reproduceri de picturi și sculpturi aparținând acelor creatori, din București și Iași, solicitați, după ideea generalului (viitor mareșal) Constantin Prezan, să combată doar prin surprinderea plastică a unor aspecte ale Războiului nostru de Reîntregire. Expuse la Iași (și, în curând, și la Chișinău, în urma evenimentelor care conduc, la 27 martie 1918, la Unirea Basarabiei cu România), lucrările devin proprietate a statului și urmau să constituie nucleul unui muzeu dedicat acestei epopei naționale (idee reluată astăzi).

În vederea întregirii atmosferei de epocă, pe lângă aceste imagini, coordonatorul de proiect, Teodor Hașegan, are inițiativa expunerii unor fotografii în format mare, cu alte lucrări ale artiștilor, comparabile ca tematică, precum și a fixării citorva repere legate de vernisajul de atunci, petrecut la Academia Mihăileană (clădire, cum știm, demolată, care s-a aflat în imediata vecinătate a Galeriilor „Victoria”, de unde explicația pentru locul ales al manifestării), îndeosebi a unei splendide fotografii de grup – mai toți artiștii sînt în haine ofițerești, căci generalul i-a protejat, le-a asigurat hrana și libera circulație, asimilându-i gradului de locotenent.

Pe de altă parte, *Salonul* cuprinde lucrările, prezente efectiv, ale unor artiști ieșeni contemporani, activînd ca profesori la Colegiul Național de Artă „Octav Băncilă” din Iași (pe afiș, 18 nume, expun efectiv 16). Deși nu s-a recurs la vreo constrîngere tematică, este evident că fiecare a căutat să-și etaleze opere cît mai în ton cu spiritul expoziției readuse în memorie. De altfel, dincolo de ideea de omagiu, punerea față în față a celor două rînduri de lucrări conduce prin ea însăși la o valorizare aparte a exponatelor, căci intră în dialog momente ale aceluiași etos național, prilejuind reflecții asupra eventualelor sale mutații. Firește, lucrările celor 32 de artiști care au expus în 1918 (din cei 35 mobilizați) se află în relație directă cu dramaticul eveniment al războiului, care domina conștiințele; în aceste condiții, expresia plastică se sprijină de regulă pe motive previzibile precum prizonierii (Corneliu Medrea), refugiul (Alexandru Călinescu), ruinele (Doru Ionescu), înmormîntarea (Ștefan Dimitrescu), soldatul la icoană (Iosif Iser). Eroismul se află la locul său și tema înțeleștii în luptă este tratată afit portretistic (*Grenadierul* lui Hette reprezintă și acum o sculptură impunătoare) cît și în scene de grup – precum *Luptele* de la deja prezentul în conștiința Mărășești, de Ion Stoica-Dumitrescu.

Selectarea, din fondul propriu de lucrări, a acelei sau a acelor piese care exprimă zone de risc ontologic este felul expozanților de azi de a intra în rezonanță cu trăirile celor de acum un veac. Astfel, dacă pentru

Gheorghe Gheorghiuță-Vornicu lemnul masiv, scrijelit cu cruci, cu scobituri de căuș dar conturînd o neliniștitoare creatură feminină, angajează ideea de *necropolă*, pentru Constantin Crengăniș un *monument al eroilor* presupune o torsiune cu mai multe personaje în dublu arc iar pentru Valentin Meiu despicătura practică într-o piatră vag zoomorfa, cu o coamă de marmură deasupra (mîna proteguitoare sau aură a sacralizării), dă noțiunea de *jertfă*. În bidimensional, Carmen Gîrlan surprinde printr-o monumentală compoziție abstractă, cu multiple zone de tensiune cromatică, savant distribuite, în timp ce suavul *Sfîntul Gherghie ucigînd balaurul*, icoană a Mihaelei Panait, pare o sublimare a conflictualului teluric iar frînteile linii ale unei angajante și totuși rafinatei *Conflagrații* aparținînd lui Teodor Hașegan se consumă tot în abstract. Se adaugă formule de triptic, diptic (Dumitru Cristescu, valorificînd asențional forța culorilor primare, care sînt și cele naționale), grafică (Vicențiu Vinău, interpretînd eroismul prin suluri de planuri, coapse de cai și pași furișaji) etc.

Centenarul expoziției centenare se vedește un fericit prilej de verificare, în oglinda trecutului, a forței tensiunii creative autohtone, în expresia sa vizuală. În fond, ceea ce ne propune secțiunea artiștilor de azi este identificarea, prin piesele expuse, a unor borne, probînd asumarea, cu nu mai puțină gravitate decît acum un veac, a continuumului existențial, cu inerentele sale umbre de violență, dezechilibru și înstrăinare de sine.

Raluca SOFIAN-OLTEANU

Dumitru Verdianu. Cu echilibru-n inventar

După ce băntui ani la rând, obsesiv, galeriile și spațiile muzeale, deopotrivă pe cele clasice, cât și pe cele non-formale, vânând cu frenezie fiecare afiș ivit pe vreun frontispiciu, avizier ori culoar, nu poți cataloga decât deviant și fără îndoială bizar un comportament substanțial schimbat. Nu l-am simțit venind, n-aveam nici cea mai vagă idee ce l-a provocat, cert e că s-a concretizat în câteva luni pustiite de fiorul artistic ce îndeobște mă încolțea. N-am capitulat seren pentru că n-aș fi știut cum să o fac. Abia după câteva oneste tentative de a riposta, m-am, într-un final, distanțat, iar dincolo de orice simptomatologie, persistenta incapacitate de a (re)simți, în vecinătatea simezelor, ceva, m-a convins că o *separare de probă* e preferabilă oricărui alt emoțional auto-santaj sau reintegrări forțate în peisaj.

Din fericire și-n acest caz, aidoma celorlalte de superficială sau mai profundă confuzie pe care le-am traversat, impulsul introspectiv s-a autosesizat. Să fii sincer cu tine însuși, nu doar că nu-i vreun capăt de lume, dar pare tactica optimă de impact, pentru că răspunsurile căutate ies inevitabil din propria matcă și-ți fac pe plac. Poate primul gând astfel revelat a fost acela că *și eternele pasiuni au nevoie, periodic, de cate un inventar*. E cred firesc a te întreba: prin ce te atrage un lucru, de ce fi acorzi timp, care e motivația, dacă mai e acolo (foarte important!), ce provoacă acel prea-plin personal și ce anume îl preschimbă în exercițiu rutinat. Și pentru că dependența e sinonimul rutinei într-un anumit plan, lucrurile s-au plauzibil conturat.

Nu știu în ce măsură analogia ar putea deranja, dar, ipotetic privind, Arta e un narcotic. Unul mai redutabil decât ai putea prevedea. Sigur, pozitiv, minunat, expansiv și extatic pe undeva, dar, cu efectul halucinogen pe care însuși actul creației i l-a implementat. Asemeni oricărei dependențe are un prag. Pragul acela mi-a părut a fi declicul *je m'en fiche* -lui meu temporar, vizavi de teritoriul artelor plastice în mod particular. Atinsesem punctul în care termenii atracției trebuiau renegociați. Fie măream doza, fie „consistența” produsului estetic consumat.

Un cafengiu ar exemplifica în proprii termeni familiari că începi cu un capuccino vienețesc înspumat și persisti în „păcat” până la a remarca, tardiv, că nimic nu-ți mai face să zvâcnească ființa ca altădată. Cu excepția poate a unui espresso scurt sau a unei cafele negre la nisip, sorbită cu nesaț, în ciuda lingurei rămase captive în zaț.

Rezumând, așadar, cu un du-te vino galeristic constant, mi-a fost cât se poate de limpede că nu dozele erau problema mea, ci „puritatea”/calitatea produsului oferit. Devenisem imună la incert, la arta fără mesaj, la supra-experimentările chinuite, fără coadă și cap, la adaptările infinite asupra a tot ce e bun, există deja, și ar fi de dorit să rămână fix așa. Nu mi-am propus să arăt cu degetul pe cineva sau să emit prețioase judecăți de valoare vizavi de arta noului val. Nu scot niciun din ecuație faptul că vizunea contemporană poate avea un filon mai profund decât îl pot eu percepe sau savura. M-am trezit doar fericită că s-a ivit un răspuns capabil a resuscita apetența pentru o formă de limbaj care m-a definit și spiritual echilibrat în plan personal. Și profesional nu odată.

Adevărul e că oricât l-ai educa sau rafina prin studii și cursuri de profil, pe care de altfel le călduros recomand, se prea poate să încadrezi artistul sau mesajul într-un curent sau tipar vocațional, dar gustul (și înțeleg prin asta starea, senzația transmisă, ispitirea propriului filon imaginar) nu-l poți trăi la superlativ decât subiectiv. Nu te poți lăsa absorbit decât într-un act artistic spre care ai vibrat, oricare ar fi fost motivul pentru care ai rezonat. Ca privitor, (aș fi spus consumator de artă, dar n-ar fi fost relevant—colecționarii de pildă nemăsurând indicele valoric așa) e cu atât mai redundant valul ultimei mode înălțate pe piedestal. Dacă „croiul” nu-ți fletează silueta iar culoarea te transpune-n spirit angoasat, te întorci tot la bunica în dulap, cu feelingul gata probat că un simplu nasture vintage, o panglică albastră, brățara unui ceas sau velur-ul acela rafinat au un ecou neferit.

În privința unui demers expozițional chiar nu sunt un om formal. Nu cred în rețete prestabilite. Nu cred că idealul s-a atins deja și sântem damnați la încercări nereușite și superficial. Sunt deschisă. M-au acaparat într-atât imagini pe care nu le-aș fi gândit pliate pe inima mea, încât n-aș îndrăzni să lansez o fișă detaliată a produsului preferat. Cum n-am putut niciodată să răspund întrebării despre bărbatul ideal. Mi-e mult mai ușor să spun cu ce nu m-aș putea împăca. În cazul amândurora. Disprețuiesc lipsa de sclipire și de plan, de arhitectură în spatele unei lucrări, chiar dacă senzația e (și e perfect să fie așa!) de plutire, mărturie, pas, impas. Îmi plac demersurile expoziționale inteligente dacă e să o spun pe șleau. Cu artefacte în jurul cărora poți țese schița unui eseu instant. Sau care te surprind fără veste cu o tehnică mai specială, un indiciu mut pe care nu l-ai (mai) cunoscut. Expozițiile în fața cărora întârzi nepermis, mult peste

timpul ce ți l-ai alocat sau te trezești amânând fără regrete vreo întâlnire importantă din program. Cele în urma cărora nu ieși exact cel ce-ai intrat. Și-n fine, cele care nu epatează printr-un registru șocant, interzis, provocator, intrigant. Tușa puternică, noblețea formei și tonul calm cred că funcționează asupra-mi ca antidot și balsam.

Mi-era dor, așadar, de un demers deopotrivă firesc și excepțional. L-am reperat, la început de an, și l-am lăsat să panseze rănilor unui convalescent spiritual. Mi-am regăsit traectoria spre Palat, cu gândul că un artist născut în Ungheni, cu studii la Sankt Petersburg și un periplu vienețesc îndelungat, sub „bagheta” lui Michelangelo Pistoletto, un experimentalist desăvârșit, poate fi socotit el însuși un studiu reușit. Și-a fost într-adevăr inedit.

Mărturisesc că m-am așteptat, motivat oarecum circumstanțial, ca amprenta să cadă pe acel numitor comun al artiștilor din spațiul basarabean, care găsesc în cultura țărănească un liman. La Verdianu însă ai parte de un melanj sofisticat. Sâmburele e tipicul cultural, autohton, despre care tocmai aminteam, în timp ce fructul în pârgh, împlinit, e unul cosmopolit. Influențele amerindiene, asiatice și europene te surprind nu atât în planul execuției tehnice, marcate de o tăietură de un nebuluit modernism, ci în cel al ideilor. Am cunoscut, puternică, senzația că dincolo de a se lăsa călăuzit de un șablon filosofal, artistul percepe, filtrează cu inima, acele frânturi interculturale care ascend spre cazuistica comună a unui adevăr universal. Ideile se întrepătrund,

consolidează, pledează una în favoarea celeilalte, te îndeamnă să le cauți, se pretind asimilate. Îți trebuie un timp pentru a te atașa, de acest unghi subtil și totodată foarte generos în a căuta o stare de echilibru. De fapt, cred că Echilibrul stă în planul apropiat, fiind subiectul de care îl simți cel mai atașat. O alegere cu atât mai înțeleaptă cu cât îi poți conjuga interogații, subtilități, nuanțe și inerentele discrepante.

Ce a condus spre haos (Mitul lui Cain), ce drum inițiat apuci învăluit de proprii demoni și năluci (Fiul rățăitor sau simbolistica scării, treptele unui urcuș), care e cea mai probabilă formulă (Ying și yang), ce materializări încearcă (maternitatea, cadrul familial) și într-un final cu ce l-ai compara? Un zbor de cocori spre înalt? Sau o Coloană a infinitului (vădit omagiu brânșian), în trupul căreia însă se ascunde grațioasă o a doua tijă vertebrală. Un simplu șurub de lemn din gospodăria tradițională. Același care aduce laolaltă, într-o lucrare similară, două entități contrastante într-o pereche unitară.

Singulare sau încadrate într-un complex statuar, lucrările semnate Dumitru Verdianu includ fiecare în parte acel subtil eseu metamorfozat. Tot ce îți pretind e să le mângâi cu privirea detaliat, pînă-n clipa când te perc aliat și devin cu voce un univers explorat. Simbolurile, detaliile nu te surprind exagerat. E un firesc acolo chiar greu, tot mai greu, de configurat. Sunt fix atâtea indicii cât să bănuiești că ai în fața ta expeditorul, propovăduitorul unui mesaj și nu doar canalul de transmisie, aferent oricărei scheme de limbaj vizual. Un artefact ce prinde viață pentru a-și mărturisii hrisovul ține de har. Eleganța întregului rezultat

constă în trăsătura definitorie, a fiecărei lucrări. Dincolo de a mesajelor particularitate, există o logică, o ordonare ideală a suprafețelor pure, finisate sau aspre. În ansamblu, formele plăsmuirilor artistului conțin în proporții bine cumpănite alternanțele gol/plin, neted/brut, curb/unghiular, concav/convex. Marmură/lemn, bronz și granit, gresie și samotă, se și te provoacă, într-un dans echilibrat (dacă tot e el arcușul ce lunecă pe coardele oricărui suflet tulburat) între tandrețe și robustețe.

Dacă ar fi să punctez câteva dintre gândurile și emoțiile pe care le-am încercat probabil că n-aș exclude din listă expresia câtorva chipuri, asocierile de material și câteva dintre simbolurile mixate conotativ de-a dreptul fascinant.

Chipul tatălui din „Fiul rățăitor” e un veritabil buton emoțional. Spațiile sparte, goale, de la nivelul craniului m-au îndelung tulburat. Cumva, în lipsa fiului, părintele năruit de griji și împovărat părea a se deda unui proces de disepare accelerat. Roata pe care fiul îngenunchează e, pe de alta parte și ea, un canon subliminal. Dincolo de drumul inițiat parcurs, căruia i s-a supus, o poți asocia, vizual, cu un nimb. Ori nimbul e lumină și crucificare, semn că fiul a perceput poate, sub gestul de bunăvoință al tatălui, experiența drept modelatoare.

Corbul menit în dosul tatălui a priveghea a fost surpriza de proporții pe care, de la lanul lui Van Gogh încoace, o așteptam. (Vizavi de corb sau cioară, ruda mai puțin protocolară, împărtășesc complice se pare, cu maestrul Verdianu, o pasiune rară). Pasărea neagră e în opera sa un laitmotiv constant, în fața căruia am, adeseori, zâmbit ca-n pragul unui favor personal sau a unui diagnostic pozitiv ce-mi confirma că nu e nimic deplasat. Dacă l-aș fi întâlnit pe holuri, probabil că n-aș fi ezitat să întreb ce l-a atras, descoperind cu nedisimulată uimire, aceleași păsări și în plastica sa, stilizate și simplificate brânșian, până la gândul decojit al unui bumerang. Mister, ocult, înțelepciune, prevestire... Fascinant arsenal! O pasăre prețuită până la ritual și totem al marelui spirit în spațiul amerindian, temută ca vestitoare a morții în cel cultural european. Druizii i-au învățat limba, crezând că pot astfel prelua spiritul războinicului și amintirile unui trecut spiritual stratificat. În shintoism e mesagerul zeilor, în țările francofone piață rea. Unde să cauți echilibrul dacă nu (și) într-un astfel de exemplar? Amănunt poate cu atât mai interesant, în legende românești, cele care l-au, poate, mai abitar inspirat, pe sculptorul de la Palat, conotația păsării negre e un fel de rezumat. Adică însăși pecetea echilibrului căutat: apa vie și apa moartă le e deopotrivă pe plac, în timp ce printr-un canon spiritual asumat, hrănesc sihastrii Neamului, cu bob de grau purtat.

Labirintul marmorat încrăsturat pe una dintre fațetele cubului-soclu, aferent lucrării „Ying și Yang” e și el un detaliu incitant. Cu „povești” și conotații pe care un vizitator superficial n-ar ține să le prindă în jurnal, dar care, pentru un artist, ascund un spațiu aproape testamentar. E o matrice a spiritului creator într-un final. Ce e un labirint decât o repetabilă răscruce? Încrucișare de drumuri, unele fără ieșire, altele ducând spre epicentrul căutat. Accesul e restricționat, dar și subtil ghidat printr-o nouă călătorie decizională. Ce e labirintul dacă nu un sistem de apărare, ridicat odată la porțile cetăților fortificate? Ce e labirintul dacă nu reflecția unei intimități? Intimitatea relațiilor cu Divinul și piedică adusă intrusului ce pretinde să violeze taine. Dincolo însă de orice alt joc conotativ, cred că pentru artist rămâne expresia unei doctrine asceto-mistice: concentrarea asupra sinelui, printre miile de drumuri ale senzațiilor, ale emoțiilor sau ale ideilor, suprimând orice obstacol, din fata intuiției pure. O întoarcere spre lumină, spre a vieții spirală, fără a se lăsa înșelat de oclisurile, hățișurile drumurilor ce l-au purtat.

Cain e, în acest select anturaj, o prelungire antitetice a ansamblului cu origini în metafizica asiatică, ying-yang. E plăsmuit exclusiv din suprafețe convexe, astfel încât suferința lui vine din povară, din prea plin. E primul om născut din bărbat și femeie, întâiul rățăitor în căutarea unui pământ roditor și primul care ridică un oraș, orașul fiind prin însăși esența sa prolegomena unui ateism anticipat. Dorința de mai mult e cea care-l face diform. Același Cain însă e prototipul veșnicului condamnat până îi înțelegi dorința de desprindere, de a juca un rol, de a conta, de om! E un spirit răzvrătit lăsat pradă lui însuși, captiv în propriul nume, (Cain=Posesie) ca într-un bloc de gresie.

Priveghind aripa vestică a ansamblului de un neogotic flamboiant, sculpturile Verdianu îți par, în timp ce te desprizi cu pași molatici pe culoar, armia unui principat. Nu unul căruia i-ar putea sta de veghe un soldat, ci mai curând un veritabil ascet, în căutarea pilonilor de pe care lumea începe s-alunece încet. Un secol, dacă măsori tematic și zeci de interogații mistice, solitare, într-o singură catedrală a formelor răstălmăcite în structuri sculpturale.

Alexis STAMATIS

Poezie universală

Alexis Stamatidis
(n. 1960)

Alexis Stamatidis s-a născut la Atena, în 1960.

A făcut studii de matematică și arhitectură la Universitatea din Atena.

Până în prezent, a publicat patru volume de poeme. Pentru cel de-al doilea volum, cu titlul „Arhitectura spațiilor lăuntrice”, a primit Marele premiu „Nikiforos Vretakos”, din partea Primăriei Atenei.

În 1998 a participat la Festivalul de poezie de la Edinburgh (Scoția). Poemele sale au fost traduse în engleză și publicate în revista britanică „Modern poetry in translation”.

Alexis Stamatidis este colaborator fidel al revistelor de literatură, artă și cultură.

Marele poet Milos Sahtouris aprecia astfel opera lui Stamatidis: „E o poezie neobișnuită. Îi taie răsufierea cititorului și asta o face încă și mai interesantă.

În multe versuri, combinația de cuvinte este surprinzătoare, chiar dacă, după părerea mea, acest aspect are repercursiuni asupra efectului estetic...”

„Un talent desăvârșit, cum rar mi-a fost dat să întâlnesc...”, este de părere și filosoful Hristos Iannaras.

Prezentare și traducere:
Sorina MUNTEANU

1. Aceleași triumfiuri

Am pășit ani de zile
pe cărări de ape, locuri desțelenite
și peșteri de tot felul,
până-n cea din urmă zi a veacului,
și-am văzut trei păsări –
o rață sălbatică, o cucuvea și un pescăruș –
care adăposteau răsufierea mea înghețată
în cel mai intim cotlon al sângelui lor ;
în urma lor se deschideau munții
și-și vărsau apele în mare...

În față, un munte de gheață
ce strălucea impunător
deasupra triumfiului din pustie.

Deodată, printre cuvinte și tăcere,
s-a ridicat, cu un vuiet,
colosul submarin,
urias, cum devenea ori de câte ori
când intra în legătură cu cele dinafară –
și-atunci se-ntorceau de-a-ndoaselea fisurile ființei
cu chipul sufletului,
ștergând pecetea demonului,
cu solzii zbătându-i-se în apa sărată
și alunecând la fundul mării,
toate pecetluite tainic, de mii de ori,
de sângele strămoșilor,
până la cea mai neînsemnată piatră de pe pleoape.

Atunci am băgat de seamă, la temelia
pe care timpul o murdărise,
închis înăuntrul gheții,
un mic cerc roșu, care-mi semăna.
N-am îndrăznit să mă gândesc ce era,
contemplam numai realitatea –
geometrie –
triumfiuri identice –
unul, al cerului,
celălalt, al morții.

2. Cu neputință

(-dedicat lui Iorgo Himona)

I.

Nu te gândi la nimic.
Doar privește-ți mâna –
pe care rodul a tăiat-o –
cum începe să scrie:

O fată singură într-o grădină
adună flori și deapănă un cântec.

„Când dorești cu ardoare ceva
și nu-ți pasă dacă-i adevărat,
atunci murim unul viața celuilalt,
trăim unul moartea celuilalt,
fericiți în această pierdere de timp”.

Îmi spusese:

„O lebadă s-a împotmolit în fântână.
Trag cu urechea s-o ascult –
cuvintele-i sunt artere întinse care se sparg,
înăuntrul sângelui se face loc pentru încă și mai
mult sânge.

Nu există altă metodă decât tu însuși.

Cu forme puține și exacte,
să nu te desfete nimic
decât reconstituirile generale și ușor de

recunoscut,

peisajele care curg și deschid.
Religia naturii este însăși ființa ei,
Prezentul veșnic care se acceptă pe sine”.

“My voice goes after what my eyes cannot reach,
With the swirl of my tongue I encompass worlds and volumes of worlds.”

---Walt Whitman

Η φωνή μου κυνηγάει εκείνο που τα μάτια μου δεν μπορούν να
φτάσουν
με μια κίνηση της γλώσσας κυκλώνω κόσμους και κόσμους κόσμων

Translated into Greek by Alexis Stamatidis

„Plânsul care a deschis lumea
nu ajunge s-o și închidă.
Țesătura viermelui de mătase
este mai importantă decât însăși capcana –
cei mai buni cad în capcană cei dintâi
și dispar.
Ceilalți își găsesc adăpost
înăuntrul mătăsii viermelui,
iau lecții acolo unde lumea își joacă rolul
la suprafața rece a cavităților.
Și tu...

Toate cărțile se sfârșesc în colțul buzelor tale
Și încep din nou când se sfârșește sărutul,
însă nu-mi ești de ajuns; vreau să te ating
și-i cu neputință”.

Chimia nopții a tălmăcit cuvintele
în spatele povestitorului.

Fata a dispărut.

A rămas singur povestitorul și eroul
care poate doar să acționeze, dar nu și să sufere.

II.

Dau comandă de cuvinte din depozitul trupului.
Să numesc – să sting – să regăsesc lucrurile
nefiltrate și neamestecate.

Creez o formă și-apoi mă creează ea pe mine.

Respiră în mine când cuget la ea.

Și îndată pricep că toată cugetarea mea
nu-i decât un simplu accident,
un acord la care s-a ajuns doar din greșeală.
„Suntem trecători”, îi spune orbul împăratului
nebum,

iar acesta răspunde:

„Cât de departe este sfârșitul,
dacă nu vezi centrul vidului...
cu cât înveți, vidul se rărește și viața
deschide o porțiță –
și-n spate, un mărăcine vișiniu, cu o gănganie de
argint deasupra.
Trăiesc într-un secol îndoliat
și imposibil”.

S-a ridicat și s-a îndreptat spre fereastră.
Afară ploua.

III.

Cineva a intrat în seara asta în sufletul meu.
Avea ochi melancolici,
plini de durere,
și îi era frică de mare,
era scriitor de inteligent și curat la suflet – mereu
grăbit.
Dificilă ipoteză –
aceea cu timpul;
Cât de grea e lupta de la începutul lumii...
Abandonez – un trup – fără de folos –
poate cineva, undeva, mă aude
și pentru acest cineva care nu există
mă las păgubaș.

Mulți morți – cadavre pe drumul înghețat
își lasă sufletele fisurate pe gheață
și deasupra se oglindesc sandalele –
însă tu cunoști această artă –
povestitor și erou; și scrii –
știi tu cum este când nu suntem în lume
și-i cu neputință...

3. Negrul în somn

Timpul își soarbe puterea
Din palmele noastre,
Iar limba păstrează tăcerea.
Nu găsește nici cuvinte,
nici cuvânt, nici aluzie.

Negrul se ascunde în somn,
se ascunde în letargie,
timpul își spală clipele
și ațipește în micile noastre dorințe.

Doarme timpul înăuntrul obișnuinței,
în palatele de necuprins
ale memoriei.

Mâna a deschis cartea la întâmplare.
Ia, citește!
Nimic. Limba a amuțit.
A rămas negrul, îngust ca uitarea.
Fără șovăieli.

Constantin PRICOP

direcția critică

Arendașul român în universitate

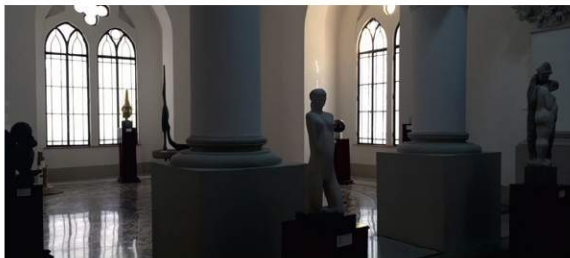
S-a vorbit și se vorbește (deși practica pare să fi devenit de acum o... banalitate...) mult și cu pasiune despre plagiatele unor (nu pușini!) așa-zisi „intelectuali” români. Se descoperă (se descoperă în continuare!) aproape în fiecare săptămână câte un nou caz de furt intelectual. Mulțimea plagiatelor printre oameni cu o anumită poziție socială se datorează, pe lângă condiția morală deplorabilă a celor care practică așa ceva, și scăderii dramatice a nivelului învățământului universitar din țara noastră. Într-o societate în care universitatea ar avea un prestigiu inatacabil nu și-ar permite atât de multe persoane lipsite de un elementar simț al cinstei să fure fără nici o reținere. S-ar zice însă că astăzi s-a creat un curent puternic împotriva plagiatelor – și pe bună dreptate; oricum s-ar... explica lucrurile, plagiatul este forma cea mai jalnică de furt. Furt intelectual. Nu și singura. Foarte multe lucrări de doctorat prezentate în universități sînt simple compilații în care se prezintă, ca o contribuție... proprie, povestirea unor lucruri din ceea ce au gândit alții. Marele „merit” al unor asemenea lucrări este acela de a se strădui să spună cu alte vorbe ceea ce deja a mai fost spus, astfel încît acuzația de copiere să nu poată fi formulată fără dubiu, iar softurile care urmăresc repetarea unor șiruri de trei sau mai multe cuvinte succesive identice să nu depisteze imitația. De altfel, se pare că în viața noastră culturală, inclusiv printre intelectuali cu pretenții, e practică, așa cum am mai arătat în aceste pagini, în mod curent preluarea unor idei de ici și de colo fără menționarea sursei. Cine a frecventat mai multă vreme spațiul nostru literar cunoaște bine acest obicei. Chiar E. Lovinescu vorbea undeva de cel care aduce o idee nouă și de cel care o preia și o exprimă mai... frumos. Opinia publică reține numele celui cu mai multă abilitate în expresie, nu a celui care a gândit original. E, probabil, o înclinație... autohtonă, calitatea... estetică prevalînd asupra celei morale. Ce e important aici e ca lumea... să se înțeleagă; conducătorul științific, comisia, candidatul... Mihail Ralea vorbea despre un caracter tranzacțional. O să vorbim și noi despre asta, mai încolo.

Dar, se pot întreba cei de bună credință, în toate aceste confuzii și încălcări de principii elementare nu există totuși criterii morale ferme, cele care să îndrepte societatea către un comportament civilizat? Nu prea. Și asta în bună măsură din pricina consemnată de Maiorescu, semnalată prin scrisul artistic al lui Caragiale, teoretizată de alți cîțiva pe care i-am grupat sub denumirea *direcția critică în cultura română*. Proclamarea unei astfel de direcții poate să pară la prima vedere futilă. Ce, adică nu avem noi, fără să mai fie nevoie de vreo direcție critică, un mediu intelectual de elită, care să vestejească din rădăcini pomirile mizerabile ale unor instincte barbare, acel primitivism activ pe vremuri, înainte de adoptarea unor valori europene? Dar tocmai aceasta este problema care impune necesitatea unei critici neîntrerupte și neîndurătoare: nu avem. Momentul în care am adoptat valorile europene și modul de viață continental a fost unul superficial. Sub poijghia unor instituții de tip occidental lucrează la noi, virtuos, un primitivism medieval, apucăturile orientale ale bunului plac, ale corupției endemice, ale lipsei de respect față de lege și față de om. Ceea am vrea noi să prezentăm drept societate de un anumit tip este, de fapt, o societate de cu totul alt tip; sub costumele la două rînduri se îșese salvari și ișlice; iar deșteptăciunea cu care ne tot lăudăm e de fapt încercarea, de multe ori reușită, de a ne da drept altceva decît ceea ce sîntem. Avem noi ca stea călăuzitoare conceptul de dreptate? Cel mai strălucitor exemplu despre cum funcționează la noi dreptatea e dat de Caragiale în *Arendașul român*. Ion e nedreptățit, e furat. Crede că i se poate face dreptate. Dar pe unde merge să i se facă dreptate dă mereu peste o țesătură de interese, de minciuni, de turpitudini care lucrează mereu în spatele lui ca într-o teorie a complotului. Dar lucrătura șarlatanilor e chiar societatea în care trăiește (ceea ce spuneam și în capitoul anterior: miza criticii lui Caragiale e întotdeauna una socială, nu individuală!), ceea ce îl convinge, în cele din urmă, că în țara lui dreptatea nu există.

Multă lume speră ca mediul intelectualilor superiori să impună o ținută etică recuperatoare pentru întreaga națiune. Dar există o astfel de ținută? S-ar zice că, din contra, inteligența devine un mijloc de a ascunde înșelătoria. În acest mediu povestea din *Arendașul român* se regăsește astăzi minjită cu... „subtilități” care ar trebui să slujească alte cauze. Exemplu pe care îl voi da e strict autentic. Recunosc că nu aș fi avut atîta fantezie încît să transpun perfect mizeria din... *Arendașul român* în mediul nostru universitar. Dar, înainte de a prezenta un caz, unul dintre altele, nu puține, să explic de ce arendașul (sau arendașoica, pentru că milităm pentru egalitate între femei și bărbați) e tipic în galeria personajelor caragialiene. Caragiale nu atacă bogăția, faptul că un individ se ridică de la o stare inferioară pe scara socială. Tinta criticii sale nu este... economia capitalistă, ci mizeria umană generalizată la nivelul colectivității. Prin mecanismele societății moderne, de tip occidental, la noi ajung în fruntea societății oameni de cea mai proastă calitate. Grosolani, vulgari, inculti, violenți, lipsiți de orice umanitate. Recunoașteți așa ceva cînd priviți în jur? Oricît de dur, Caragiale era, totuși, un... sentimental, îi simpatiza pe cei necăjiți și cinstiți. Tinta sa erau grobieni, mizerabili, hoții, escrocii, oamenii de nimic. Iar acești indivizi lipsiți de calități morale se ridicau pe ceea ce era o pretinsă occidentalizare. Astfel de indivizi își găseau locul în relieful social construit de unii cu bună credință pentru că vedeau în el suportul unei viitoare vieți civilizate a societății românești. În viziunea autorului *Scrisorii*

pierdute occidentalizarea e prilej de cățărare pe înalte poziții a celor mai mizerabili indivizi din societatea autohtonă.

Să revin însă la împlinirea promisă. Iată-o, în două cuvinte. Într-un departament de cercetare al unei universități este scos la concurs un post de cercetător în domeniul filosofie. Se organizează, ca de obicei, o competiție pentru ocuparea postului. Dar, tot ca de obicei (instinctul nostru profund lucrează neîntrerupt) concursul e doar formal, postul e dedicat cuiva dinainte de arendașul sau arendașoica care (sic!) se nimereste să răspundă de structura în cauză. Atîta doar că un domn Goe, favorit, n-are nici o legătură cu domeniul respectiv. Are un doctorat într-o specializare înrudită cu filosofia, dar n-are lucrările cerute de lege, pentru că n-a lucrat niciodată în acest domeniu. Deci nu își poate prezenta, ca argument al pregătirii și muncii în specialitatea postului scos la concurs, un portofoliu de lucrări în filosofie. Ce urmează e curat Caragiale. Curat murdar. Trebuie ascunsă această „mică” neconcordanță cu legea (pentru că există o lege foarte clară privind ocuparea posturilor în fiecare domeniu de specializare, inclusiv în filosofie). Se bate toba primprejur cum că ar fi vorba de... interdisciplinaritate, nu de filosofie și niște lucrări de pură filologie ar putea fi luate, de fapt, și ca lucrări de filosofie. Cînd este nevoie, termenul interdisciplinaritate este folosit pentru a acoperi orice... Sigur, nu în țările civilizate. Dar la noi... Nu contează că domeniul pentru care e scos postul e clar: filosofie, nu interdisciplinaritate! Sau că temele pentru concurs și bibliografia obligatorie prezentate candidaților arată limpede despre ce e vorba: filosofie, nu interdisciplinaritate. Pentru cine e familiarizat cît de cît cu aceste domenii știe că diferența între filologie și filosofie e cît se poate de clară. În *Arendașul român* nu e căutat însă nici o dreptate, ci doar aparența că responsabilii cu respectarea acesteia s-ar purta... civilizat.

După ce portofoliul de lucrări ale fiecărui candidat este pus pe internet, cum e legea (în amănunte legea e respectată...), candidatul, Ion, să-i spunem, cum îi spune și Caragiale, cu specializarea în filosofie se adresează unui superior, pentru a afla care e dreptatea. Există în universitatea în care se dă concursul, în virtutea autonomiei universitare, vreo dispoziție, peste legea în vigoare care să facă echivalarea între lucrările de filologie și cele de filozofie? Superiorul care păstorește domeniul în cauză, subprefect în schița lui Ion Luca, răspunde că nu, nu există o astfel de prevedere, și adaugă că el, ca tot românul, imparțial, nu are nici un amestec, de asemenea probleme se ocupă și răspunde doar comisia de examinare. Cum aceste încălcări ale legii trebuie semnalate înainte de examen, atunci cînd lucrurile pot fi încă aduse în spiritul legii, candidatul cu specializarea în filosofie se adresează, reglementar, șefului comisiei de examinare („împlător” acesta fiind unul și același cu acela care pregătise postul pentru candidatul său – cel avînd cu totul altă specializare). Arendașului român îi sare țandăra, urlă, invectivează, face apel, bineînțeles, la principii, la solidaritatea intelectuală etc. Și conchide că comisia (sic!) știe ea să rezolve problema. Candidatul nu primește însă nici înainte, nici după concurs vreun răspuns la sesizarea sa, dar își spune că, totuși, în comisii sînt și profesori de specialitate, de la catedra de filosofie și că aceștia își vor da seama de îndată de escrocherie. Vine concursul și, în cadrul acestuia, cei doi voinici profesori universitari de filosofie se arată adevărați maeștri – în turpitudine însă (deh, filosofi, ce mai!). Maeștri în înșelătorie, în manipulare. Aveau și ei vreun interes, dacă nu altul măcar acela de a se pune bine cu arendașul român – exact ca în Caragiale. Că în cazul lor ar fi putut fi vorba de etică sau de elementara cinste a simplului cetățean european, nu se pune, ei sînt strîns prinși în țesătura de interese, de compromisuri pe care o acceptă de prea multă vreme pentru a se mai schimba – altfel n-ar mai fi în posturile în care se află... Așa că la concurs își pun la bătaie abilitatea, îndelung exersată, în disimulare, în păstrarea aparențelor. La interviu, unde candidații trebuie să vorbească, să răspundă la întrebări, să dezvolte o argumentație dau nota maximă, cu felicitări candidatului pregătit în filosofie. Dau însă și o notă doar cu puțin mai mică celui care n-are nici o legătură cu filosofia. Aici, deci, și-au făcut datoria, s-au spălat pe mîini, nimeni nu îi poate ataca... Dar la examinarea dosarelor, acolo unde se hotără cine va primi postul, se fac că nu observă că punctează, împotriva legii, lucrări din cu totul alt domeniu. Să nu-l supere pe arendaș. Seraficii profesori de filosofie, plini de experiență au procedat, cu alte cuvinte, filosofic. Au lăudat ce era de lăudat, dar au și satisfăcut interesul arendașului, de care au nevoie pentru diversele lor manevre universitare sau pentru alte interese.

Bine, veți spune, dar există comisii de contestație, de ce nu s-a adresat candidatul Ion, nedreptățit, comisiei? Ei, tocmai asta

e, că s-a adresat. Dar aceste comisii sînt menite în universități să spună că sînt corecte ilegalitățile, precum cea de mai sus, făcute de cei din comisii de examinare. Ele au dificila misiune de a face din alb negru și invers. Proștilor trebuie să li se dea impresia că s-a făcut... dreptate, că legile au fost respectate. Ca în *Arendașul român*. De fapt, aceste comisii camuflează hoția. Răspunsul primit în cazul de față e pe măsură. Aveți dreptate, poate, se răspunde, referitor la legea privind specificul lucrărilor candidaților, dar aceasta e o problemă de fond și nu intră în competența comisiei de contestație!!! Contestația se respinge! Credeți poate că o comisie de contestație se ocupă de încălcarea legilor, de ceea ce falsifică rezultatele concursului? Nu, într-un soi de clănțneală avocătească de doi bani, cu care își imaginează că a închis gura petentului, ea pretinde că o privesc de fapt doar chestiunile de... procedură. Probabil numai faptul că au fost prezenți cei din comisie, că au examinat candidații, că aceștia au intrat cu fața și nu cu spatele în sala de concurs, că cei din comisie s-au pronunțat și au semnat, că s-au publicat pe internet portofoliile candidaților (nu și ce e în aceste portofolii) șamd. Contestația e deci... respinsă! Nu e așa, Ioane, că și s-a făcut dreptate? Netrebnicia arendașului român, escrocheria celor care îl ajută, aici niște voinici profesori universitari de filosofie, complicitatea jengoasă a celor care ar trebui să facă dreptate, dar care sînt mîna în mîna cu răufăcătorii rămîn aceleași ca în scrierea lui Caragiale.

Concluzia, arătînd mulțumire de sine, a dispecerului mistificării, arendașul profesor într-o disciplină fără nici o legătură cu filosofia, a fost (asigurare venită de la profesorii universitari de filosofie din comisie), că filosofia e atît de largă, încît încape în ea orice! Așa o fi, că toți sînt de familie bună, monșeri. Atîta doar că susținînd o asemenea concluzie de filosofie de berărie profesorii universitari de filosofie din comisie afirmă, de fapt, că facultatea de la care și-au luat o viață salariile e pur și simplu inutilă, că, oricum, toți sînt filosofi. Iar ei, care trăiesc din filosofie, ar trebui să-și caute alte mijloace de subzistență. Nu e așa, Mitică?

În fine, ca o eliberare de orice grijă privind vreo contestație, experimentații profesori din comisie îl asigură pe arendaș: nu-i nimic, dacă se susține și se susține că lucrările nu sînt de filosofie, le dăm studii culturale... Caragiale spunea parcă: o dăm anonimă! Suna mai bine și avea un sens...

Fără îndoială că și în universitățile românești sînt astăzi oameni de fermă ținută morală, care nu acceptă compromisul, minciuna, afacerile sub masca onestității academice. Ei alcătuiesc adevăratele elite ale României. Din păcate, numărul acestora, trebuie recunoscut cu tristețe, nu e hotărîtor. Altfel, nu ar exista atîtea doctorate în care se compilează ideile altora, nu s-ar „da” după bunul plac posturile din universități șamd. Nivelul învățământului superior scade (care e locul universităților românești în lume?), nu pentru că nu ar fi și oameni competitivi, ci pentru că pătrunderea lor în universități este blocată de pegra care ocupă deja multe posturi de decizie. În cele din urmă, lipsa de moralitate compromite știința. O mîna murdară spală altă mîna, la fel de murdară. În lumea răufăcătorilor. Golănia nu-și poate avea locul pe nici o treaptă din lumea... academică...

Am văzut în episoadele anterioare critica acerbă făcută de Maiorescu imitării nereușite, la noi, a culturii, conceptelor, instituțiilor occidentale. Caragiale face același lucru atunci cînd își arată simpatia către o singură categorie de români. Ceilalți sînt toți caricaturizați, apar ca penibili, ca dezgustători, estroptiați moral. Realitatea e că de la Caragiale pînă astăzi lucrurile s-au schimbat într-un singur sens – în rău. Găsim toate defectele condamnate de el la contemporanii noștri. De la politicieni corupți pînă în măduva oaselor sau aleși ai poporului de cea mai jalnică înzestrare intelectuală, la profitorii de toate spețele, la universitarii de cumetrie, cum sînt „profesorii” implicați în cazul arătat mai înainte. Si ne întrebăm în acest caz, spre ce trebuie să se îndrepte speranțele românilor onești? Modele ar fi, exemple bune sînt mereu, dar vizibilitatea lor e minimă, pentru că sînt acoperiți de murdăria care domină în straturile... superioare ale societății. Pînă și în mediul universitar găsești din belșug prefăcătorie, înșelătorie, slugărnice, calcule meschine. Ce au acestea în comun cu interesele școlii și ale mediului de cercetare? Pojghia subire de împrumut occidental crapă la prima ocazie și lasă să se vadă realitatea: o societate primitivă, cu tot ce poate avea aceasta mai rău. În *Arendașul român* Caragiale arată cum o societate care are în aparență instituții europene, ceea ce ar lăsa să se înțeleagă că și acceptă valori europene nu e, în realitate, decît o ilustrare a orînduirii după care cel care pune mîna pe putere, chiar pe un ciot de putere, face ceea ce-i place. „Pentru că pot!” Or fi existînd legi, dar cui îi pasă, or fi existînd niște valori proclamate, dar hai să fim serioși, ce umblați cu prostii, se vorbește despre respectarea omului și a drepturilor sale – dar, la un plan doar puțin mai evolut, situația lui Ion se repetă, cum se repetă situațiile din alte atît de precisele schițe caragialiene. Vă amintiți, poate, că în schița lui Caragiale Ion speră să obțină dreptatea adresîndu-se cuiva tot mai sus pe scară ierarhică. Zoiele morale se revarsă însă din treaptă în treaptă ierarhică, toți sînt de aceeași teapă. „Pentru că pot!” Pentru că își pot încă permite! Nevoia criticii fără cruțare nu poate fi pusă de nimeni la îndoială. Cînd ea va fi urmată și de măsuri în consecință, România va deveni ceea ce își doresc toți românii cinstiți.